

ELIEL ASPELIN-HAAPKYLÄ

ALFRED KIHLMAN I (OF 2)

Eiel Aspelin-Haapkylä
Alfred Kihlman I (of 2)

«Public Domain»

Aspelin-Haapkylä E.

Alfred Kihlman I (of 2) / E. Aspelin-Haapkylä — «Public Domain»,

© Aspelin-Haapkylä E.

© Public Domain

Содержание

ESIPUHE	5
I	7
II. LUKIOLAINEN 1840 – 43	12
III. YLIOPPILAS 1843 – 45	22
IV. APULAISPAPPI 1846 – 51	38
Конец ознакомительного фрагмента.	51

Eliel Aspelin-Haapkylä

Alfred Kihlman I (of 2) / Elämän kuvaus

ESIPUHE

Paremminkin kuin kukaan muu tietää kirjan tekijä itse, että häneltä puuttuu monta mitä tärkeintä edellytystä Alfred Kihlmanin elämän kuvaamiseen. Vainaja oli teologi kautta elämänsä, hän oli pedagogi, hän oli suuria yrityksiä johtava liikemies ja vihdoin valtiomieskin, jolle varsinaisessa merkityksessä, niin kumminkin monilla valtiopäivillä hartaasti ja vaikuttavasti ottamalla osaa säätyensä keskusteluihin ja päätöksiin. Eikä tekijä puolestaan voi sanoa varta vasten perehtyneensä yhteenkään mainituista toiminta-aloista. Syystä saattaa siis lukija ihmetellä, miten tekijä on uskaltanut käydä tehtävään käsiksi, jopa saattaa vaatia selvitystä siitä mitä päämäärää hän on harrastanut, koska hän ei ole kyennyt täydellä asiantuntemuksella arvostelemaan kuvattavansa monipuolista elämäntyötä.

Kuinka oudolta se ensi hetkellä kuuluneekaan, on tekijän tunnustaminen, että juuri Kihlmanin toiminnan monipuolisuus on rohkaissut häntä. Kun hän näet on ajatellut, kelle tehtävä olisi ollut otollisempi, on hänen mieleensä tullut sekä teologeja ja pedagogeja että liikemiehiä ja myöskin valtiollisessa elämässä toimineita, jotka kukin alaansa katsoen olisivat olleet pätevämpiä, mutta ei ketään, jonka asiantuntemus olisi yhtä täydellinen kaikilla puheena olevilla aloilla. Näin ollen olisi tämä elämätkuvaus jonkun toisen suorittamana epäilemättä siinä kohden, missä erikoinen asiantuntemus olisi johtanut kynää, tullut etevämmäksi. Mutta eikö tällainen etevämyys samalla olisi merkinnyt yksipuolisuutta toiseen tai toiseen suuntaan? Eikö, on tekijä itsekseen miettinyt, kuvauksen tasapuolisuus ole taatumpi, jos hän voimatta ja tahtomatta erikoisesti syventyä yhteenkään kyseessä olevista toimintahaaroista koettaa parhaimman mukaan pitää silmällä kutakin, asettaa kunkin niistä arvoonsa? Ja edelleen, eikö tekijä, jota ei erikoinen asiantuntemus houkuttele erityisesti huomaamaan toista tai toista puolta kuvattavassaan, ole sitä vapaampi pyynnössään tehdä oikeutta itse persoonallisuudelle, joka on monisuuntaisen elämäntyön alku ja juuri, *ihmiselle*, jonka luonteenlaadun kehitys ja selville saanti on elämätkuvausten sisin esine ja päämäärä. Näin on tekijä ajatellut ja hän on tyytyväinen, jos hän joissakin määrin on saavuttanut tarkoituksensa, eikä mikään estäne muita vastedes ottamasta mikä toisen mikä toisen Kihlmanin toimintahaaroista erikoisen, perinpohjaisemman tutkimuksen alaiseksi.

Kirjan päälähteinä ovat olleet vainajan jälkeenhjättämät muistiinpano-, kirjoitus- ja kirjekokoelmat, ja juuri niiden perustuksella on tekijä voinut käsittää ja suunnitella tehtävänsä mainittuun tapaan. Miten sulkeutunut Kihlman seurustelussa olikaan, on hän muistiinpanoissaan ja kirjeissään avannut sydämensä ja visusti säilyttämällä nämä todistuskappaleet tehnyt jälkimaailmalle mahdolliseksi tutustua siihen rikkaaseen sisälliseen elämään, joka hänen vielä liikkueessaan meidän keskellämme oli ainoastaan läheisimpien tuntema, muitten korkeintaan aavistama.

Suullisesti ja kirjallisesti saamistaan perhe- y.m. muistelmista on tekijä kiitollisuuden velassa varsinkin vainajan vanhimmalle pojalle, hänen serkulleen, rouva Mathilda Forsgårdille (o. s. Grönvall), ja lehtorinrouva Lydia Hällforsille (o.s. Bergroth) samoin kuin erinäisistä tiedonannoista ja ystävällisestä avustuksesta professori Jaakko Gummerukselle, teol. tohtoreille Lauri Ingmanille ja Erkki Kailalle, rehtori V. T. Rosenqvistille y.m.

Lisättävä lienee vihdoin, että Alfred Kihlmanin elämää kuvatessa tekijältä ei suinkaan ole puuttunut mieskohtaisiakaan muistelmia. Samoin kuin entisyyden muistot ennen ovat saaneet hänen julkaisemaan sarjan "muoto- ja muistikuvia", ovat lukion ajalta 1862-65 säilyneet vaikutelmat etevästä, kunnioitetusta opettajasta sekä sittemmin koko elämän ajan jatkunut ystävällinen suhde vainajaan innostuttaneet häntä tähänkin työhön. Helsingissä 9 p: nä lokakuuta 1915.

Tekijä.

I

SUKU JA VANHEMMAT

Suvun kantaisä, Anders Kihlman, muutti 1780-luvun alussa Ruotsista Vaasaan. Hän oli syntynyt 10/7 1749 talonpoikaisista vanhemmista Taalainmaan Ahlin pitäjän Kihlin kylässä – josta nimi on johdettu – ja oli ammatiltaan neulaseppä (nålmakare). Kihlman meni Vaasassa naimisiin seitsemän vuotta nuoremman Margareta Byringin kanssa, ja syntyi heille neljäntoista vuoden kuluessa kuusi lasta, joista kuitenkin ainoastaan poika Gustaf Anders, syntynyt 12/4 1788, sekä tyttären Greta Sofia ja Anna Charlotta jäivät eloon vanhempiansa jälkeen. Nähtävästi Anders Kihlman ei täydelleen kotiutunut Suomeen, sillä viimeksi mainittu, nuorin tytär oli syntynyt (8/3 1799) Ruotsin Arbogassa. Oliko hänellä taikka hänen vaimollaan siellä sukulaisia, joiden luona kävivät, siitä ei ole tietoa, mutta Arbogaan neulaseppä lähti myöhemminkin, nimittäin sodan jälkeen 1810, eikä enää palannut. Muuttaessaan takaisin alkuperäiseen kotimaahansa Kihlman oli jo v: sta 1805 ollut leskimies, ja seuranaan hänellä oli vain 12-vuotias Anna Charlotta. Tukholmaan asti sujui matka onnellisesti, mutta siellä vanhukselta taittui oikea jalka, ja osaksi seurauksena siitä kuolema hänet saavutti Arbogassa 21/10 1811. Orpona Anna Charlotta jäi sinne ja eli siellä palvelijattarena, kunnes hän 1816 palasi Vaasaan, missä omiin hoteisiinsa jääneet vanhemmat sisarukset silloin olivat turvallisessa asemassa. Greta Sofia oli näet jo 1811 mennyt naimisiin kultaseppä Anders Gestrinin kanssa, ja veljenkin oli aikaa myöten käynyt hyvin niinkuin seuraavasta näkyy. Mainittakoon jo tässä, että Anna Charlotta 1824 tuli, myöskin Ruotsista Vaasaan muuttaneen, sorvarimestari Jonas Grönvallin vaimoksi.

* * * * *

Gustaf Anders eli, hänen oman kirjoitustapansa mukaan, Anders Gustaf Kihlman pantiin Vaasan kouluun 1797 ja pääsi ylioppilaaksi 5/2 1806. Joskin on oletettavaa, että isän varat olivat riittäneet pojan kouluttamiseen, on varmaa, että hänen sen jälkeen täytyi tulla toimeen omin neuvoin. Jo ensimmäisenä lukukautena hän suorittamalla n.s. examen pedagogicum hankki itselleen todistuksen, että hän kykeni "antamaan nuorisolle yksityistä opetusta", ja sen nojalla hän sai tilapäisen julkisenkin toimen; syyslukukaudeksi 1806 hänet näet määrättiin apologistaluokan opettajan sijaiseksi Vaasan kouluun. Sittemmin hän koko vuoden 1807 ja vielä 1808 elokuun loppuun asti oli Isossakyrössä Orisbergin tehtaanpehtori Tuomas Reiniuksen poikien kotiopettajana. Jos olisi ollut rauha maassa, olisi hän luultavasti sieltä lähtenyt Turkuun jatkamaan opintojaan, mutta kun oli sota ja ylioppilaita oli kehoitettu ilmottautumaan lääkäreiksi, hän noudatti kehoitusta. Kihlman matkusti Lapualle, ja siellä, päämajassa, Pehr af Bjerkén, kunink. majesteetin ensimmäinen henkilö lääkäri ja Suomen armeijan ensimmäinen sotilälääkäri, 31 p: nä elok. nimellään vahvasti todistuksen, että hänet oli otettu lääkärioppilaaksi (läkare lärling) armeijaan.

Olihan oloja kuvaavaa, että teologisen tiedekunnan ylioppilas pitemmittä mutkitta kotiopettajasta tuli lääkärioppilaaksi, mutta ei suinkaan vähemmän merkillinen ollut Kihlmanin nopea virkaylennys. Jo parin kuukauden päästä 28/10 1808 pohjoisen suomalaisen armeijan ylipäällikkö K. N. af Klercker päämajassa Pyhäjoella allekirjoitti valtakirjan, jolla kenttäsairaaloissa palvellut Kihlman saavuttamiensa "kirurgisten ja lääketieteellisten tietojen" nojalla nimitettiin "alilääkäriksi". Kihlmanin toiminnasta sodan aikana ei ole muuta tietoa, kuin että hän 9/11 1808 Raahessa sai käskyn kiireimmiten matkustaa Siikajoen kirkonkylään ja sieltä veneellä Hailuotoon, missä armeijaa varten oli perustettava sairaala, jota hänen tuli hoitaa kahden oppilaan, Löfmanin ja Lindmanin, kanssa. Käskykirjeen alle on kuitenkin Kihlman itse merkinnyt, että sitä oli ollut mahdoton noudattaa, syystä että meri jäätynyt. Jää esti veneellä kulkemasta, mutta se oli niin heikkoa, ettei muullakaan tavoin Hailuotoon päästy. Sen vuoksi ei voitu muuta kuin kuljettaa sairaat maata myöten pohjoista kohti päälle tunkevan vihollisen tieltä. Kihlman oli siis mukana tuolla surkealla peräytymisretkellä, jolla Suomen sotilaitten kärsimykset saavuttivat huippunsa ja jolla pakkanen

ja nälkä, puhumatta taudeista, kilvan harvensivat heidän rivejään. Vihdoin hän sai osansa siitä kurjuudesta ja epätoivosta, joka Torniossa odotti peräytyviä ja varsinkin sairaita, kunnes venäläiset saapuivat sinne, ja hän kreivi Shuvalovin 27/3 (s.o. 8/4) 1809 allekirjoittamalla passilla pääsi matkustamaan "kotiinsa", Vaasaan.

Kesäkuulla 1809 Kihlman palasi Isoonkyröön ja – tietenkin entistä köyhempänä – rupesi nyt kappalaisen Israel Reiniuksen poikien opettajaksi, pysyen siinä toimessa tammikuuhun 1811. Silloin hän vihdoin hyvillä todistuksilla varustettuna matkusti Turkuun valmistuakseen papiksi, joksi hänet vihittiinkin kesäkuulla 1812. Että Kihlmanin toimeentulo ajoittain oli sangen huono, siitä on meillä todistuksena eräs hänen poikansa laatima kirje (elokuulta 1844), jossa tämä sanoo kuvitelleensa, missä oloissa isä oli ollut hänen ikäisenään (s.o. noin 20:n vaiheilla), miten isä otsansa hiessä oli taistellut mitä ahdistavinta köyhyyttä vastaan ja elänyt päivänsä tietämättä mitään huomispäivän toimeentulosta. [Luultavasti kuvaus tarkottaa sota-aikaa, sillä kyllä kai Kihlmanilla kotiopettajana oli ainakin ruuan puolesta huoleton elämä. – Erään perhemuiston mukaan on kuitenkin mainittava, että Turussa ylioppilasaikana hänen ateriansa toisinaan oli käsittänyt ainoastaan torilta ostetun räätikän ja leipäpalasen.] Kaikissa tapauksissa hän voitti vastukset, ja pappina hänen ei enää tarvinnut puutetta kärsiä. Hän toimi ensin Vaasan ja Mustasaaren kirkkoherran ja pitäjänapulaisen apumiehenä v: een 1817, ollen sen ohella pari vuotta kollegan sijaisena Vaasan koulussa, ja sittemmin vakinaisena opettajana samassa oppilaitoksessa v: een 1825, jolloin tuli mainitun pitäjän kappalaiseksi. Siinä virassa hän pysyi v: een 1842, sillä vaikka hän jo 1839 oli tullut nimitetyksi Kruununkylän kirkkoherraksi, tapahtui muutto sinne vasta kolme vuotta myöhemmin. Naimisiin Kihlman meni 1819 pitäjänapulaisen Isak Erik Siniuksen [Isak Sinius, joka oli synt. 1747, oli ollut pitäjänapulainen v: sta 1785. Kun sodan aikana, kesällä 1808, Vaasan kaupunki joutui ryöstön alaiseksi, oli Siniuksen talo yksi niitä harvoja, jotka vihollinen säästi. Sen sai aikaan kruununvouti Hellman, joka vanhana poikamiehenä asui Siniuksen perheessä. Koska venäläiset tarvitsivat kruununvoudin apua paikkakunnan hallinnon järjestämisessä, oli vahti asetettu hänen asuntonsa edustalle. Luultavaa on, että tämä sai kateelliset keksimään uskomattoman jutun, että ukko Sinius olisi kenraali Demidoffille ilmottanut, miten vähäinen se ruotsalaisjoukko oli, jolla Bergenstråle hyökkäsi kaupunkia kohti, ja että hän itse kirkontorniin kiivenneenä olisi huomion tehnyt. Sitä vastoin oli hänen (silloin 13-vuotiaan) tyttärensä Sofian lapsuudenmuistoja, että eräs sotilas laukasi kiväärinsä isää kohti, kun tämä uteliaisuudesta oli yrittänyt akkunasta katsella kaupunkiin palaavia venäläisiä; onneksi kuula ei sattunut (ks. *H. E. Aspelin Vasa stads historia I* siv. 651 ja 756). – Kansan kesken oli pitäjänapulaisella nimi "Spraka-Sinius", joka kuuluu johtuneen hänen äkillisyydestään ja pikaisuudestaan: hän kiirehti muka aina muitten edelle. Niin virkatoimituksissaan ja muussa elämässään ja niin kuollessaankin; hän kuoli näet huhtikuun viime päivänä (1820), odottamatta toukokuun 1: stä (joka olisi tuottanut perheelle yhden vuoden palkan).] ja hänen vaimonsa Sofia Albertina Krookin tyttären Sofia Siniuksen kanssa, joka silloin oli 24-vuotias. Avioparille syntyi kolme lasta, nimittäin Gustaf Siegwarth 1821, Hilma Sofia 1823 ja *Alfred* Floranpäivänä, toukokuun 13, v. 1825.

* * * * *

Siitä tavasta, millä A. G. Kihlman mitä ahtaimmista oloista raivasi itselleen tien arvokkaaseen yhteiskunnalliseen asemaan, voi päätätä, että hän luonteeltaan ja käytökseltään oli vakava sekä lahjoiltaan kykenevä mies. Rupeaminen lääkäriksi sodan aikana ilmaisee sitä paitsi miehekästä, tarmokasta luontoa, ja ryhtyminen koulutoimeen, osaksi pappisviran ohella, osaksi yksinomaisesti, ahkeruutta, yritteliäisyyttä. Sisälliseltä elämältään hän oli kumminkin enemmän hiljaisen mieltävä ja suljettu, joskin nuorena ystävyysuhteisiin antautuva. Oliko hänellä erikoisia kirjallisia taipumuksia, siitä ei ole todistuksia säilynyt, jollei oteta lukuun paria runosepustusta ja oivasti laadittuja kirjeitä, mutta kumminkin hän, ainakin nuorempana, mielenkiinnolla seurasi aikansa kaunokirjallisuutta, vaikka kirjojen hankinta oli kaikkea muuta kuin mukavaa. Lähempää kuin Turusta niitä ei saatu, ja lähetykset sieltä tulivat milloin minkin tutun taikka aivan tuntemattomankin matkustajan mukana. Mutta nähtävästi oli avuliaisuus sata vuotta sitten yleisempi hyve kuin nykyään, ja mitä

erittäin Kihlmaniin tulee, oli hänellä samanhenkisiä ystäviä, joiden kanssa hän yhdessä sekä nautti runoutta että jakoi kirjojen hankinnan vaivat. Näistä mainittakoon kultasepän poika Gustaf Adolf Andström Vaasasta ja rovastin poika Gustaf Emeleus [Isä kirjoitti nimensä Äjmeläus, joka vastaa nykyään tavallista muotoa Aejmelaeus; Gustaf poika näyttää sitävastoin ensin käyttäneen muotoa Emeleus.] Isostakyröstä, molemmat ylioppilaita v: lta 1810. Emeleus oli jo hovioikeuden auskultantti, kun Andström oltuaan jonkun aikaa merellä 1816 palasi Turkuun ruvetakseen papiksi. Tällä yliopistoajallaan hän oli ahkerassa kirjeenvaihdossa Kihlmanin kanssa ja säilyneistä kirjeistä [Ks. "Erään pohjalaisen ylioppilaan kirjeitä Turusta 1816-17". *Aika*, 1914 siv. 173-190.] näkyy, millä hartaudella ystävykset lukivat fosforistien ja göötiläisen liiton julkaisuja. Vaivojaan säästämättä Turussaolija toimittaa Vaasaan Phosphorokset, Idunat, Poetisk kalenderit y.m. kirjallisuutta, samalla kertoen, miten eräskin runoelma sai hänet "taivaaseen, jonkunlaiseen hurmukseen, jota tuskin kukaan muu kuin minä voi tuntea täällä maan päällä(!)" Emeleuksella ja varsinkin Kihlmanilla oli sitä paitsi tapana jäljentää kauniimmat runoelmat, ja jälkimäisen pieniksi kirjoiksi yhdistetyt jäljennökset on kirjoitettu harvinaisen hienosti, oikein kalligraafisen mestarillisesti, niin että ensi hetkessä luulee näkevänsä painoa eikä tavallista käsialaa. Yhden semmoisen kokoelman, "pienen vihreän kirjan koteloineen", Kihlman lahjotti Andströmille, siten täyttäen tämän "sydämellisimmän toivomuksen", toisen samanlaatuisen hän antoi neiti Sofia Siniukselle, tulevalle morsiamelleen. Tämän lahjan ohella hän lähetti neidille – jota hän ajan tavan mukaan sanoi serkuksi ("Cousine") – seuraavan kirjeen:

"Ystäväni! – Nostakoon tämä kirjanen, joka vastedes on sisältävä myöskin Serkun mielirunoelmat: Tulevaisuus ja Elgströmin Kirkkotarha, sielun alhaisesta, maallisesta siihen, joka sisässämme ja ulkopuolellamme on korkeampaa, ja tulkoon se siten Serkun paremman elämän virkistykseksi! Toteutukoot viattomat toivomukset ja iloiset kuvittelut, joihin esim. Hilmassa, Fantasian riemussa y.m. niin ihastuttavasti viittaillaan, Serkun viattomuus-elämässä, ja muuttukoot nämä runot, jotka niin elävästi kaikuvat sisimmässäni, muuttukoot ne jonakin juhlallisempaan hetkenä Serkun silmissä lainaamattomaksi [s.o. välittömäksi] ilmaisuksi siitä ihanasta, siitä todesta, jota *minä* aavistan, tunnen ja toivon, ja pelastakoot siten häviöstä muiston eräästä vieraasta, joka ainakin on aavistanut, innokkaan iloisesti aavistanut, miten suloista on säilyä ystävien lämpimässä mielessä. Ja vielä yksi rukous! Vastaanotettakoon kirjanen ja nämä toivomukset samalla suosiolla kuin ne antaa – Sophian päivänä 1817 – Gustaf."

Siroa sanontaa leimaa ei ainoastaan kirjoittajan hellä tunne, vaan koko aikakauden haaveellinen romanttisuus.

Millaiset A. G. Kihlmanin papilliset lahjat olivat, siitä ei saa tietoa lähteistä. Että hän virkatoimissaan harrasti järjestystä sekä että hänen saarnansa olivat ajan henkeen ja tapaan huolellisesti valmistettuja ja kaikkeen hyvään kehottavia, on tuskin epäiltävissä; sitä vastoin ei voi todistusten puutteessa olettaa hänessä olleen erikoisesti lahjakkaiden saarnaajien sytyttävää tulta. Se seikka, että hän ilmeisesti oli mieltynyt Hagbergin [Kihlman osti Hagbergin saarnat itselleen ja lahjotti ne myöskin Arbogasta palanneelle sisarelleen, jolle hän samaan aikaan antoi saksit, rukiin ja 1/2 leiviskää pellavia.] y.m. aikalaisten saarnakokoelmiin ja että hän myöhemmin pysyi kylmänä herännäisyydelle, osottaa että hän, niinkuin luonnollista on, mielipiteiltäänkin kuului siihen vanhempaan pappispolveen, jota vastaan tämä hengellinen liike nousi. Ainoastaan yhdessä kirjeessä on pieni tunnelmakuva Kihlmanista pappina. Eräs entinen vaasalainen, rouva Sofia Goes, joka miehensä kanssa oli muuttanut Ekkerööhön ja oli niin läheinen Siniuksen perheelle, että hän sanoi vanhaa pastoria "isäksi", kirjoittaa Ahvenanmaalta "serkulleen" Kihlmanille, että hän kovasti kaipasi Vaasan kirkkoa. Ekkeröössä oli, hän kertoo, "pieni kirkko niinkuin Maalahdella, [Tarkotetaan v. 1659 rakennettua ja 1831 revittyä kirkkoa Maalahden joen pohjoisella puolella; nykyinen kirkko v: lta 1825 on joen eteläpuolella. Vanhan kirkon paikkaa muistuttaa vain v. 1823 kuolleen kirkkoherra Benjamin Siniuksen hautakivi.] jossa ei ollut urkuja, ja *tavallinen maalaispappi*." Istuessani kirkossa "minussa muistot virkosivat sanomattomalla liikutuksella – oli kuin olisin nähnyt serkun alttarin edessä ja isän tukka harmaana sakariston ovella nojaavan seinää

vasten niinkuin hänen tapansa oli. Tuskin saatoin hillitä itseäni, niin etten herättänyt huomiota itkullani." Onhan luonnollista, että Kihlman syntyperäisenä kaupunkilaisena ja koulunopettajana oli olennoltaan ja esiintymiseltään "tavallista talonpoikaispappia" hienompi. Siitä huolimatta hän rehellenä, hyväluontoisena ja hyväntahtoisena miehenä ainakin Vaasan tienoilla, missä toimi elämänsä pääosan, saavutti yhteisenkin kansan suosion.

Merkillisimpiä A. G. Kihlmanin virkatoimituksia oli se, jonka hän suoritti 27 p: nä kesäk. 1816, kun 25-vuotias murhaaja, Öström, mestattiin klo 11 a. p. Värnönmäellä ("Värnöbacke") Höstveden ja Martolan kylien välillä. [G. A. Andströmin päiväkirjan mukaan tapahtui murha, jonka uhri oli rautakauppias Malmström, yöllä huhtikuun 2 p: vää vastaan 1813.] Siitä hän kirjoittaa Andströmille: "Irti ja vapaana hän ajoi ulos [kaupungista] osottamatta halua karata, vaikka täällä edeltäpäin yleisesti puhuttiin, että niin tulisi tapahtumaan ja johon ei tilaisuutta puuttunut, sillä hän ajoi ilman vahtia melkein koko kaupungin läpi – kiitos olkoon Appelgrenin huonojen toimenpiteitten. Masentuneena ja murheellisena hän käveli [kappalaisen Fredr.] Juveliuksen ja minun välillämme mestauspölkylle, ei kuitenkaan enemmän masentuneena kuin että hän itsekin veisasi. Ja vihdoin hän itsekin auttoi laskemaan kauluksensa alas ja vetämään nutunhihansa ylös, ja sitten hän antautui meidän talutettavaksemme pari askelta eteenpäin ja paneutui niin alas – mitä minä silloin tunsin ja seuraavana hetkenä – taikka varsinkin mitä tuomittu tuns – sitä en voi kuvata. Olkoon hän viimeinen [mestattava], joka tulee minun hoidettavakseni! – Mestaus kuuluu tehneen kamalan vaikutuksen Korsholman vankeihin. He luulivat hänen palaavan mestauspaikalta –".

* * * * *

On jo mainittu, että Kihlman 1819 nai Sofia Siniuksen. Heidän tuttavuutensa oli arvatenkin alkanut kuusi vuotta ennen, kun Kihlman vasta vihittynä pappina palasi kotikaupunkiinsa. Kumminkin nähdään säilyneistä kirjeistä, että aluksi kummankin sydän oli toisaalla ankkuroitu. Vasta sinä vuonna, jolloin Kihlman sepitti yllä luetun kirjeen serkulleen ja ystävälleen, asiat heidän välillään selvisivät – vaasalaisten hämmästykseksi. Oli nimittäin niin, että Kihlman ja hänen lähin ystävänsä nuorempien koulunopettajien joukossa, Pietari Ulrik Sadelin, [S. 1788 Vaasassa. Hammarlandin kirkkoherra 1828, rovasti ja teologian tohtori, k. 1858.] sekä tämän sisar Ulla ja neiti Sinius paljon seurustelivat keskenään ja että heidän tuttavansa luulivat ensinmainitun mieltyneen Ullaan ja Sadelinin Sofiaan. Itse asiassa oli Sofia syyttänyt kummankin sydämen, ja Ulla teki parastaan edistääkseen veljensä toiveita. Kumminkin Kihlman voitti kilpailussa. Olen maininnut kilpakosinnan sen vuoksi, että Sadelin Turusta, missä oli pastoraalitutkintoa suorittamassa, häitten jälkeen kirjoitti Kihlmanille huomiota ansaitsevan kirjeen (28/2 1819). Esitettyään vilpittömät onnentoivotuksensa ystävälleen avioliiton johdosta Sofian kanssa – "tytön, joka kerran oli sydäntäni lähellä" – hän ehdottaa, että he – Kihlman ja hän – yhdessä perustaisivat sanomalehden Vaasaan. Vuosikausia kirjoittaja sanoo hautoneensa tuumaa. Virallinen lupa oli pyydettävä Londicerin [G. V. Londicer perusti 1776 ensimmäisen kirjapainon Vaasaan; v: sta 1804 oli kirjapainon isäntä, s.v. ylioppilaaksi tullut, Carl Anton Londicer (*L. L. Laurén*, Vasa Trivialskola 1684-1884, siv. 136).] nimelle, mutta toimittajia, Sadelinia ja Kihlmania, mainitsematta, ja suunnitellen hakemuskirjan sisällyksen hän pyytää, että ystävä laatisi sen. Miksi asia meni myttyyn on hämärissä; vasta 20 vuotta myöhemmin kaupunki todella sai ensimmäisen lehtensä, "Wasa Tidning'in".

Kihlmanin avio tuli onnelliseksi. Kaikesta näkyy, että puoliset luonteiltaan ja elämäntapukseltaan sopivat yhteen. Sofia Kihlman oli luonnostaan iloinen, toimielias, oikeamielinen ja lujatahtoinen nainen ja semmoisena kodin hoitajaksi ja perheenäidiksi luotu. Vanhemmilta päiviltä häntä vieläkin muistetaan suorana totuuden harrastajana, puheissaan usein humoristisena, olennoltaan aina arvokkaana rouvana. Elävin piirtein on hänen poikansa Alfred kuvannut äitinsä puheessa, jonka hän piti tämän hautajaisissa 12/6 1870.

"Hänen luonteensa ei ollut heikko", hän lausui, "päivän vaihtelevien mielipiteitten mukaan taipuva. Varustettuna hyvällä ymmärryksellä ja voimakkaalla tahdolla oli hän elämänsä alusta loppuun asti ympäristöönsä tuntuvasti vaikuttava henki. Hän hallitsi taloaan niin, että hyvin tiettiin

voimakkaan käden olevan peräsimmä, eikä juuri kenenkään mieleen tullut vastustaa tätä lujaa tahtoa, ja kuitenkin oli ilma kevyt hänen kodissaan. Varmaankaan se ei tuntunut raskaalta hänen palvelijoilleen, koska he pysyttelivät siellä 20 jopa 40 vuotta; ainoastaan ymmärtämättömyyttä, oikullisuutta ja itsekkäisyyttä on raskas totella. Jos sitä vastoin talon emännässä ymmärrys ja voima esiintyvät yhtyneenä iloisuuteen ja ystävällisyyteen, joka ottaa osaa halvemmankin suruihin, silloin tulee koti semmoiseksi kuin sen tulee olla, paikaksi, jossa meidän on hyvä olla. Ja hyvältä tuntui vainajan kodissa, sillä luonto oli antanut hänelle iloisen mielenlaadun, tuon onnellisen lahjan, jolla niin monta erimielisyyttä kotielämästä karkotetaan ja niin paljon hupia ihmisten yhteiselämälle valmistetaan. Iloisuudellaan hän monesti haihduutti pilven puolisonsa otsalta ja samalla iloisuudellaan hän kuolinvuoteellaankin kuivasi kyynelleet niiden silmistä, jotka hädissään odottivat uhkaavaa vaaraa. Maallisesta rikkaudesta oli hänen mielipiteensä se, että väärin hankittu tavara oli kirous, mutta ahkeruudella ja säästäväisyydellä perustettu omaisuus Jumalan siunaus. Ei penniäkään hän tahtonut omistaa, joka ei oikeudella hänelle kuulunut. Mutta mitä hänellä oli ja mitä hänelle kuului, sitä hän mielestään oli velvollinen hoitamaan ja hallitsemaan Jumalan uskomana leiviskänä. Sitä tuli hallita ei ainoastaan omistajan eduksi, vaan myöskin toisten hyödyksi ja avuksi. Tämän perusjohteen mukaan hän toimi niinä kovinakin vuosina, jotka sattuivat hänen elämänsä viimeisellä jaksolla. Ei voitonpyynti saanut häntä lainaamaan muilta lainatakseen hädänalaisille! Jollei häntä olisi ollut ja jollei hänellä olisi ollut tuota perusjohtetta, olisi arvatenkin hätä ollut katkerampi monessa tämän seurakunnan mökissä. Tavallisesti ihmiset vuosien lisääntyessä tulevat säästäväisemmiksi; vainajan oli päin vastoin: mitä kauvemmin hän eli, sitä vähemmän tappiot häntä surettivat, hän vain iloitsi voidessaan auttaa semmoisia puutteenalaisia, jotka olivat autettavissa – mutta nekin, jotka eivät olleet autettavissa, muistanevat häntä kiitollisuudella.

"On melkein itsestään selvää, että semmoinen luonne kuin tässä kuvattu ei tekeytynyt toisenlaiseksi kuin oli. Vainajan mielestä ei mikään ollut inhottavampaa kuin petollisuus ja teeskentely. Itse hän suoraan julkilausui ajatuksensa, ja ne rankaisevat sanat, jotka hänen suustaan kohtasivat laiskaa, huolimattontaa ja siveetöntä, eivät olleet kaksimielisiä taikka helposti unohtuvia. Rangaistuksessa oli vakavuutta samoin kuin avunannossa hyvyttä ja sydämellisyyttä – Semmoinen hän oli. Taikka kenties oikeammin: semmoisen kuvan hän on jättänyt sydämeeni. Olen koettanut kuvata häntä imartelematta." —

Ymmärrettävää on, ettei poika ilman erityistä syytä ottanut puhuakseen äidin suhtautumisesta maalliseen rikkauteen. Perhe oli varakas, ja luultavasti sanottiin sitä, tavallisuuden mukaan, rikkaammaksikin kuin se todellisuudessa oli. Alkuaan oli A. G. Kihlman niinkuin tiedämme ollut köyhä, mutta rouva oli tuonut pesään pääomaa, jonka hänen kerrotaan perineen ennen mainitulta kruununvouti Hellmanilta (ks. aiemp. muist.). Eräänä päivänä oli Hellman – niin perhetarina tietää – joka paljon piti kodin ainoasta lapsesta, silloin aivan nuoresta Sofia Siniuksesta, antanut tälle rahoja ja arvopapereita sisältävän lippaan (shatullin) ja sanonut: "Tämä on oleva Fiian oma." Paljonko lippaassa oli, sitä ei mainita, mutta varmaa on, että tyttöä sen jälkeen pidettiin varakkaana, ja kun hän oli tullut A. G. Kihlmanin vaimoksi, näkyy heidän kirjeistään, että heillä oli lainassa rahoja, joiden korot lisäsivät viran tuottamia tuloja. Vaasassa he asuivat omassa talossa (vastapäätä Ilkesgrändiä saman kadun – Stora långgatan – varrella kuin koulu ja jotenkin lähellä sitä), joka myytiin, kun perhe muutti Kruununkylään. [Vaasan kaupungin tonttikirjan mukaan oli talon (n: o 139) arvo 5000 ruplaa. Sitä paitsi omisti Kihlman saman kadun varrella toisenkin talon (n: o 137), joka kuitenkin on arvioitu vain 676 ruplaksi, ja Itäisen Stakettikadun varrella asumattoman tontin (n: o 120), arv. 200 r. Näistä osti postiekspeditööri Bladh ensimmäisen ja kolmannen; keskimäinen joutui langon, Jonas Grönvallin, haltuun.]

II. LUKIOLAINEN 1840 – 43

Alfred Kihlmanin lapsuudenkoti ei ole enää kuvattavissa – ei ulkonaisesti, sillä hänen kotitalonsa hävisi siinä tulipalossa, joka 3 p: nä elok. 1852 tuhosi vanhan Vaasan, eikä sisällisesti, sillä kaikki ne, jotka ovat sen näkemältä tunteneet ja sen lämpimästä elämästä vaikutelmia saaneet, ovat iäksi vaienneet. Lukuunottamatta muutamia harvoja, hajanaisia piirteitä on kaikki mielikuvituksen vallassa.

Niinkuin jo tiedämme syntyivät lapset, Siegwarth, Hilma ja Alfred, 1820-luvun alkupuolella, ja heidän nimensä todistavat, että vanhemmat yhä elivät romanttisen runouden ihailussa, jonka merkeissä heidän nuoruudenrakkautensa oli kukkinut. Paitsi omia lapsia asui perheessä 1820-luvulla nuorukainen Adrian Gustaf Ganander, [Synt. Kaskisissa 31 p: nä toukok. 1807, sukulainen rouva Kihlmanin puolelta.] joka kirjoittaen Turusta 26/1 1829 alkaa kirjeensä: "Armaat kasvatusvanhempani", kiittää erinomaisesta hyvydestä, jota hän pitkän olonsa aikana "Sedän ja Tädin kodissa" oli saanut nauttia, ja tervehtii herttaisesti lapsia, joiden hyvä ystävä hän tietenkin oli. Ganander tuli s. v. papiksi ja pääsi apulaiseksi Paraisiin, arkkipiispa Tengströmin luokse, mutta kuoli jo seuraavana vuonna. Ymmärrettävää on, että 23-vuotiaan sukulaisen kuolema läheltä koski niitä, joiden piirissä hän oli vuosikautia elänyt. Kovempi isku oli kumminkin Siegwarthin kuolema 1833. Hän oli jo alottanut koulunkäyntinsä ja häntä mainitaan "toivehikkaaksi". Vanhempiensa esikoisena oli hän heidän lempilapsensa, ja vielä vanhoilla päivillään äiti oli sanonut Siegwarthin kuoleman olleen kovimman iskun, minkä hän elämässään oli kokenut. Alfred oli siihen aikaan kahdeksan-vuotias ja siis jo niin kehittynyt, että hän nähdessään veljensä kalman kalpeana, suu ja silmät iäksi suljettuina, pystyi vastaanottamaan pysyvän vaikutuksen kuoleman järkyttävästä arvoituksesta. Jollei se ollutkaan alkusyy hänen luonteensa vakavuuteen, eihän se hänen mieltään huojentanutkaan. [Muutamista, alempana luettavista sanoista, jotka Alfred 20-vuotiaana kirjoitti erään ystävän kuoleman johdosta, saattaisi kuitenkin luulla, että veljen kuolema ei ollut erittäin syvästi häneen koskenut.] – Hilma, Alfredin kahta vuotta vanhemmasta, ainoasta sisaresta, kerrotaan, että hän lapsena sairasti ankaraa tulirokkoa, joka ei ollut jättämättä häneen pysyviä jälkiä. Hän tuli näet sen jälkeen joissakin määrin tylsämieliseksi ja välinpitämättömäksi ulkonaiselle elämälle. Hän oppi kyllä kirjoittamaan ja lukemaan, teki myöskin käsitöitä eikä hänen olennossaan ollut mitään outoa, loukkaavaa, mutta siitä huolimatta hänen kehityksensä jäi keskeneräiseksi. Eräs tiedonantaja, joka aikoinaan on hänet läheltä tuntenut, on sitä mieltä, että omaiset jotakuinkin väärin arvostelivat Hilmaa. Hänellä oli m.m. kaunis lauluääni, ja hän oppi helposti uusia lauluja. Jos ennen, niinkuin nykyään, olisi yritetty kehittää jällellejääneitä, arvelee kertoja, olisi Hilma voinut tulla aivan toiseksi. Alfredia kohtaan sisar osotti suurta kunnioitusta, mutta ymmärrettävää on, että hän ei veljeen vaikuttanut siihen tapaan kehittävästä kuin usein huomataan, missä sisarukset ovat keskenään uskottuja ystäviä.

Helmikuun alussa 1839 A. G. Kihlman lähti Turkuun suorittaakseen pastoraalitutkinnon ja viipyi matkallaan toukokuuhun saakka. Puolisojen tällä ajalla vaihtamat kirjeet sallivat meidän vilkaista siihen kotiin, johon huomiomme on kiintynyt. Kovasti siellä kaivataan isää, samoin kuin tämäkin kaipaa omaisiaan. Akkunasta tähystetään, poikkeako Forsblom kirjelaukkuineen taloon vai kulkeeko ohi; jos hän tulee, Alfred huutaa riemusta. Kirjeissä on lapsillekin osansa: Hilma saa tietää, että isä joka päivä käyttää tohveleja, jotka tytär oli ommellut matkaa varten, ja Alfredia kehoitetaan tyystin ja tyyneästi miettimään ainekirjoituksiaan; poika näet ahertaa koulutöissään. Kuvitellen elämää kotona isä kysyy, laulavatko vihervarpuset häkissä kevätauringon paistaessa. – Äiti puolestaan hoitaa taloutta ja antaa kaikista tietoja. Kerran hän kuitenkin myöntää itselleen aivan harvinaisen huvin. Venetsialainen noitatempujen mestari Olivo esiintyi toht. Sabellin salissa, ja pastorinrouvakin maksoi pankkoriksin nähdäkseen "ilmamatkan, lumotun mustalaiskeittiön eli taikakyyhkysen" y.m. "Mutta usko pois, se oli jotakin erikoista, olen kuin noiduttu, hän teki ihmeellisiä temppuja. Tiistaina

hän vielä esiintyy, ja vaikea minun on olla menemättä – mutta teatterissa [jossa näyteltiin 'Sulhanen Mexikosta'] en ole käynyt". Siihen isä vastaa, että Turussa oli Torslow näyttelijäjoukkoineen; se oli jotakin merkillisempää kuin Vaasassa näyttelevä kuljeksiva teatteri, eikä Turussa teatteria pidetty syntinä. Isäkin oli kerran ollut Torslowia katsomassa. Seuraus äidin käynnistä Olivon näytännössä oli muutoin se, että hän seuraavana yönä näki unta omasta ukostaan ja Olivosta yhdellä kertaa! – Kodin hoidon ohella vei seurustelu pääosan aikaa. Perheen ystävät ja sukulaiset kävivät usein talossa, ja olivat niistä läheisimpiä: rehtori J. C. Ebeling, hovioikeuden asessori G. A. Alán, Calamniuksen, Grönbergin, Vasastjernan perheet y.m. Ja tietysti kävi siellä myöskin, niinkuin pappilassa ainakin, kansanihmisiä, ja heistä kerrottaessa toistetaan heidän lauseensa kansanmurteella. Siitä huomaa, että pastorinrouva, aitovaasalainen kun oli, osasi ja rakasti kansan alkuperäistä sanontaa. – Yksi isän kirjeistä sisältää suoruudessaan rakastettavan kertomuksen onnettomuudesta, joka häntä kohtasi Turussa. Hänen saarnavuoronsa oli määrätty pitkäksi perjantaiksi. Lukujen kiireessä hän oli vaillinaisesti valmistautunut eikä senvuoksi paremmin käynyt kuin että hän takertui keskellä saarnaa. Hän huomasi, ettei hän voinut "kartatta" jatkaa, mutta käsikirjoitus oli jäänyt – kortteeriin! Silloin hän pyytää seurakuntaa odottamaan, astuu alas saarnatuolista ja rientää jalan suoraa päätä asuntoonsa, jonne oli noin kilometrin matka. "Millä mielin olin kaiken tämän aikana, kuinka kiireesti kävelin, kuinka palatessani olin hiessä ja punainen kuumuudesta ja häpeästä – sen voit hyvin kuvitella!" – Tällä matkalla, joka huolimatta pitkän perjantain vastoinkäymisestä päättyi hyvin (lopullinen arvosana: cum laude), Kihlman haki Kruununkylän kirkkoherranviran, jonka sitten saikin. Yksi kilpailijoista oli Ebeling, mutta ei se näy häirinneen ystävysten väliä. [A. G. Kihlmanin pastoraalitutkinnosta on myös tietoja samanaikaisissa J. L. Gummeruksen kirjeissä (*Jaakko Gummerus*, Pohjal. pappeja past. tutkinnossa 1830-luvulla, Jouko II siv. 31-56)].

* * * * *

Käytyään Vaasan koulua syyslukukaudesta 1835 Alfred keväällä 1840 erosi siitä ja lähti 20 p: nä elok. Turkuun jatkaakseen opintojaan sikäläisessä kymnaasissa eli lukiossa; Vaasaan näet sentapainen opisto perustettiin vasta 1844. Silloin alkoi pojan ja vanhempien välillä kirjeenvaihto, johon tämä ja seuraava luku pääasiassa perustuvat. Mutta ennenkuin seuraamme sankarimme elämänvaiheita kodin ulkopuolella, on hänen kuvansa ainakin muutamain ääriivoin luonnosteltava semmoisena kuin hän oli lähtiessään kodista. Välittömien aineiden puutteessa on siihen käytettävä kirjeistä otettuja, niin sanoakseni, taapain viittaavia piirteitä.

Alfred sanoo itsestään, että hän luonnostaan oli hidas, jopa laiska. Laiska hän ei kuitenkaan ollut tavallisessa merkityksessä, päinvastoin oli hän erittäin ahkera lukemaan; mutta hän oli – mikäli päätettävissä on, isäänsä tullen – hidasverinen. Luontainen vitkallisuus esti häntä tekemästä pikaisia päätöksiä, reippaasti toimimasta, vaikka hän toiselta puolen – äidin tapaan – lujatahtoisesti harrasti päämääräänsä, kun se oli hänelle selvinnyt. Hän oli älykäs mietiskelijä, joka puolelta ja toiselta tarkasteli omia asioitaan ja muittenkin niin malttavasti ja järkeilevästi, että saattoi muistutuksillaan ja päätelmillään loukata toisia, jotka olivat taipuvaisemmat noudattamaan tunteitaan. Kun lisäksi tuli varhain kehittynyt velvollisuudentunto ja – ehkä osaksi heikonlaisesta terveydestä johtuva – vakavuus, on luultavaa, että hän monesti näytti vanhamaiselta ikäisekseen. Luontaisesta sulkeutuneisuudestaan hän avautui ainoastaan uskotun ystävän seurassa, mutta kuuluu hän sentään joskus useammankin kesken olleen iloinen, niinkuin pojan sopii, ja hupaisa. Vilkaspuheinen hän ei ollut, mutta hänen sattuvissa, usein ivallisissa huomautuksissaan ilmeni luontainen kyky tarkata ihmisten heikkoja ja naurettavia puolia. Sisarensa ja tämän ystävättärien seurassa ja tanssikoulussakin Alfred tottui seurustelemaan naisten kanssa, ja kerrotaan hänen koulupoikana yhteen aikaan osottaneen taipumusta oikeaan kavaljeerimaisuuteen: hän oli tarkoin huolehtinut pukunsa siisteydestä ja mielellään käherryttänyt tukkansa. Sitä vastoin hänessä ei – äly kun alusta aikain oli voitolla ruumiilliseen verraten – huomattu taipumusta urheiluun. Isästä tiedetään, että hän oli luonnonystävä ja m.m. huvitettu kalastamisesta – nuorempana sitä varten joskus käyden Isossakyrössäkin, mutta vanhempana säännöllisesti Molnträskillä, jonka rannalla hänellä oli pieni viljelysmaa ja tupa ("Stugan

vid träsket"); syksyisin hän siellä pyydysteli lintuja ansoilla. Oliko Alfredilla ollenkaan halua semmoiseen taikka yleensä ulkoilmaelämään, on epäiltävää, sillä jos niin olisi ollut laita, olisi hän kai edes ohimennen kirjeissään viitannut siihen, maininnut sitä kaipaavansa. Kaikesta päättäen oli Alfredissa jo lapsena ja poikana nähtävissä se mietiskelijä, se henkisiä ja hengellisiä tähtäävä etsijä, joksi hän yhä enemmän oli kehittyvä. – Mitä hän poikana luki koulukirjojensa rinnalla, siitä on olemassa vain seuraava muistotieto. Kotitalon puutarhassa kasvoi omenapuita, ja niistä oli yksi niin iso, että Alfred saattoi kyyristyen istua sen oksilla. Vanhana hän oli kertonut siinä lukeneensa Robinson Crusoen, Envallsonin (ranskalaisen alkuteoksen mukaan laatiman) komedian Slotterölet eller Kronfogarne sekä Fryxellin kertomuksia.

Alfred matkusti höyrylaivalla Uleåborg, joka rakennettuna Oulussa ja varustettuna Tukholmasta tuodulla koneella kesällä 1839 kapteeni Kaarle Rambergin johdolla oli alkanut säännöllisiä kulkuja läntisten rannikkokaupunkien välillä. Edistys entiseen verraten oli suuri, vaikka ei kiirettä pidettykään. Niin esim. Bergön edustalla iltapäivällä viivytettiin useita tunteja, joina matkustajat kävivät maissa. Sitte jatkettiin eteläänpäin. Alfredilla oli makuusija lunastettuna peräsalongissa, mutta kun hän, tapansa mukaan, myöhään yritti menemään levolle, ei hän enää tavannut pienintäkään sopukkaa vapaana, vaan hänet neuvottiin etusalonkiin. Siellä taas oli niin kuuma, että hän pian palasi kannelle. Oli yö ja jotenkin pimeä, eikä muita matkustajia näkynyt. Vähän aikaa hengitettyään raitista ilmaa, hän äkkiä kuuli pelottavan huudon: "auttakaa! auttakaa!" Ensi hetkessä hän ei tiedä, mistä huuto kuuluu keskellä aavaa merta. Muutamat ravintolanpalvelijattaret, jotka myöskin olivat vilvottelemassa kannella, selittävät asian. On näkynyt kuin kari tai kivi laivan edessä, ennenkuin ennätetään ilmottaa perämiehelle, huomataan, että se onkin vene, jossa on neljä henkeä ja joka samassa joutuu laivan rataskodan alle. Kun vene murskaantuneena tulee esiin, on siinä vain kaksi henkeä. Näkijät huutavat, että laiva on seisahdettava, mutta kapteeni nukkuu kannen alla, eikä perämies tiedä mitä tehdä(!) Pirstattu vene hukkuvine ihmisineen häviää yöhön, ja laiva jatkaa jyskyttäen kulkuaan! – "Kuinka kauheata", Alfred huudahtaa, "nukkuvana, sillä varmaankin ihmiset nukkuivat, kun laiva murskasi heidän veneensä, muuttaa iankaikkisuuteen!" Luonnollista on, että kaamea tapaus kauan esti häntä saamasta unta ja että se pysyvästi jäi hänen muistiinsa. [Erästä isän kirjeestä saadaan tietää, että tapaus ei sentään päättynyt niin kauheasti kuin Alfredin kertomuksesta luulisi. Toinen kalastajavene kuuluu tulleen avuksi, eikä haaksirikkoisia liene ollut useampia kuin kaksi.]

Laivassa oli muitakin Turkuun meneviä lukiolaisia, sekä semmoisia, jotka Alfred ennestään tunsi, että tuntemattomia. Jälkimäisiä olivat Raahen kappalaisen And. Helanderin pojat Viktor Lars ja Reinhold, joihin hän matkalla tutustui ja joille hän antaa arvolauseen: "luultavasti siivoimmat (de hyggligaste) koko lukiossa". Varsinkin on tuttavuus Alfred Kihlmanin ja Reinhold Helanderin välillä merkille pantava, sillä se ja heidän keskustelunsa *laivalla* vaikutti, niinkuin pian saamme nähdä, käänteentekevästi edelliseen. Sen on hän itse myöhemminkin tunnustanut. – Kun aamulla oli käyty Kristiinankaupungissa, missä pastori K. J. Roos herätti Alfredin hänen aamu-unestaan, tultiin yöksi Raumaan ja kolmantena päivänä illalla Turkuun.

* * * * *

Jos Alfred Kihlman olisi ollut herkkä runoilijaluonne, jonka sisäinen elämä oli moninaisten ulkonaisten vaikutusten varassa, olisi kai tässä tarpeen luonnostaa kuva 1840 vuoden Turusta, täynnä muinaisuuden haamuja, vaikka 13 vuotta ennen tapahtunut palo olikin supistanut kaupungin varsinaiset muistomerkit mahdollisimman vähäiseen. Koska hän ei kuitenkaan kirjeissään sanallakaan ilmaise kiinnittäneensä huomiota siihen, tyydymme mainitsemaan ne opettajat, joiden johdolla hänen nyt kolme vuotta oli jatkettava opintojaan. Historian lehtori oli Edv. Bergenheim, teologian J. A. Edman, latinan kielen Erik Elfgren, matematiikan J. Efr. Ahlstedt, filosofian ja luonnonhistorian Henr. Heikel; "pyhien kielten" s.o. raamatullisen kreikan ja heprean lehtorinvirka oli avoinna C. Jos. Estlanderin jälkeen, joka keväällä oli muuttanut Vöyriin kirkkoherraksi. Lehtorit olivat, niinkuin tiedetään, myöskin tuomiokapitulin jäseniä, arkkipiispan, Er. Gabr. Melartinin, ja

tuomiorovastin, Gust. Gadolinin, ohella. Alempana saadaan nähdä, että Kihlmanille oli kylläkin edullista jo lukioaikanaan oppia tuntemaan hiippakunnan hallinnon miehet, sillä hänen kohtalonsa oli myöhemminkin saattava hänet tekemisiin heidän kanssaan. Alfredille oli asunto tilattuna erään leskirouva Hjeltin luona, joka, Pienen Hämeenkadun varrella asuen, kahden tyttärensä kanssa elätti itseään pitämällä koululaisia täysihoidossa. Hänen huonetoverinaan oli ensiksi A. F. Roos, papin poika Kristiinankaupungista, ja viihtyivät he hyvin, joskin heidän kamarinsa oli vaillinaisesti kalustettu. Heillä näet ei ollut piironkia, eikä peiliä, eikä edes sänkyvaatteita tarpeeksi. Mikä puuttui oli joko kotoa saatava tai yhteisesti hankittava. Alfred puolestaan tilasi peitteen ja lakanoita kotoa ja samalla pistoolinkin, jotta hänellä olisi ase, millä puolustaisi itseään, jos paluumatkalla kotia kohtaisi pahantekijöitä(!). Mietittyään myöskin vuokrata pianon Alfred, Roos ja kolmas toveri, Jak. Simelius, markkinoilla yhdessä ostivat kitaran sillä tyydyttääkseen soitannollisia taipumuksiaan. Kun koulutunnit olivat klo 7 – 9, 11 – 1 ja 3 – 5 ja lukeminen illalla kesti klo 10 – 11: een saakka, ei ollut paljon aikaa huvituksiin, ja pian Alfred tuli kannalle, jolla hän periaatteellisestikin niitä kartti.

Samassa kirjeessä (1/10 1840), jossa Alfred mainitsee kitaran oston, hän kertoo: "Reinhold Helander asuu nyt ulkokamarissa, ja hänen kanssaan on minulla tapana keskustella uskonnosta, sillä hän on hyvin perehtynyt uskontoon ja on n.s. pietisti; mutta miten ylenkatsottuja nämä pietistit ovatkaan, niin toivoisin kuitenkin olevani oikea pietisti, niinkuin Olof Helander". – Olisi halu sanoa: näin se alkoi, jollei Olof Helanderin nimi saisi ajattelemaan, että siemen kenties oli jo ennen kylvetty. Innokas herännäisjohtaja Olof Henr. Helander, Reinholdin vanhin veli, joka 1838 oli vihitty papiksi, oli näet s.v. tullut Vaasaan kirkkoherran apulaiseksi, ja tietysti oli – juhannuspäivänä 1840 ensikerran ripillä käynyt – Alfred kuullut hänen saarnaavan ja ehkä muutenkin oppinut hänessä tuntemaan palavan heränneen, "oikean pietistin" esikuvan. Niinikään oli hän varmaankin jo ennen kuullut heränneitä ankarasti arvosteltavan ja pilkattavankin. Vihdoin hän hyvin tiesi, että hänen vanhempansa eivät suosineet heränneitä. Kaiken tämän huomaa niistä kirjeistä, jotka lähinnä ovat selostettavat.

Seuraavassa kirjeessä (18/10) Alfred jo tunnustaa sisällisesti muuttuneensa:

"Nykyään olen ruumiiltani sangen terve", hän kirjoittaa, "mutta miten on sydämeni laita? Huomaan joka päivä minkälainen kurja syntinen olen, ja kuinka suuri on Jumalan armo, kun hän on antanut Pyhän Henkensä vaikuttaa yhteen suurimpia syntisiä. Sikäli on tilani nyt parempi, että tiedän sieluni olevan saatanan kynsissä ja että Jumalan hengen kautta olen ruvennut huolehtimaan sen pelastamisesta, mutta muuten lankean tavan takaa, mikä ei ole ihme, kun aina olen turvannut omaan itseeni. Vasta tänä iltana olen havainnut luulleeni että voin omin päin tulla oikeaksi kristityksi, jonka vuoksi myöskin lukemattomasti olen tehnyt syntiä Jumalaa ja hänen käskyjäänsä vastaan; mutta nyt tahdon rukoilla Jumalaa, että hän Kristuksen tähden suo minulle voimaa ja rohkeutta taistella saatanaa, maailmaa ja lihaani vastaan, ja silloin kai minä onnistun. Minä tahdon tulla totiseksi, eläväksi kristityksi, ja tullakseen siksi täytyy hyljätä maailma, ja sen minä mielelläni hylkäänkin voittaakseni Jumalan valtakunnan. – En tahdo salata mitään vanhemmiltani, ja sen vuoksi sanon ennenkuin kukaan muu sen kertoo, että olen – pietisti. Toverieni suosion, johon pääsin ottamalla osaa kekkereihin lukukauden alussa, olen nyt kokonaan menettänyt, mutta se tappio ei ollenkaan vaivaa minua, sillä toivoni on, että saavutan paremman suosion Jumalan luona. Joka päivä saan kokea ivaa ja pilkkaa, joilla keinoin saatana koettaa vetää minut maailmaan ja sen huvituksiin. – Olen Isän neuvon mukaan välttänyt suurempia seuroja ja seurustellut ainoastaan Roosin ja nuoremman Helanderin kanssa, joka on ollut välikappale Jumalan kädessä minun herättämisekseni synnin unesta, johon olin niin sikeästi vaipunut." Sitten hän vakuuttaa, että huolehtiminen sielun autuudesta ei estänyt häntä täyttämästä maallisia velvollisuuksiaan, että hän ei kertaakaan ollut käynyt assembleeoissa eikä teatterissa eikä sirkuksessa, vaan toivoo, että Jumala vastedeskin varjelisi häntä semmoisista maallisista huveista. Vihdoin hän lähetti terveisiä Hilma-sisarelle ja Lindbom-neitsyeelle [Lotta, uskottu palvelijatar], että heidän tulee vakavasti ajatella sielunsa pelastusta, "mutta kaikkein enimmin toivon", lisää hän lopuksi, "että Teissä, rakkaat vanhempani, syntyisi totinen elävä usko Jeesusukseen". – Vielä Alfred samassa kirjeessä sanoo, ettei hän enää seuraavana lukukautena tule asumaan Roosin

kanssa, sillä he ovat eri mieltä uskonnollisissa asioissa; sitä vastoin olisi hänelle hyödyllistä asua [Isak Otto] Appelbergin kanssa. [I. O. Appelberg oli myöskin pohjalainen ja Oulun koulusta tullut Turun lukioon. Oman kertomuksensa mukaan oli hän jo silloin herännyt ja juuri hän ensiksi vaikutti tovereihinsa tässä oppilaitoksessa, niin että heränneitä lukiolasia oli noin 20, kun hän 1841 erosi. J. A. Cederberg, Teol. Tidskrift 1907, siv. 317.]

Oliko tämä vanhemmille kokonaan odottamatonta, on mahdoton tietää. Ainakaan ei Alfredin heräys ollut yksinäinen tapaus laatuaan. Herännäisyysliikkeen vaikutusta oli näet ilmaantunut Vaasan koulussakin, ja Alfred kirjoittaa kirjeensä lopussa: "Sanotaan, että Vaasan koulun pietistit ovat joutuneet kouluoikeuden eteen, saa nähdä, miten se asia päättyy." [Tästä asiasta kirjoittaa N. G. Malmberg Frans O. Durchmanille (Lapua 9/10 1840) seuraavaa: "Nykyisin on valkea päässyt irti Vaasan koulussa ja niin syyttänyt rehtorin ja konrehtorin luokkalaiset, että ainoastaan 2 edellisistä ja 3 jälkimäisistä on enää vanhassa aatamilaisessa elämässään. Alemmillakin luokilla ovat useat heränneet. Nämä pojat ovat iloisia ja vilkkaita (muntra och lifliga). He sanovat, etteivät kämmenpatukat eikä selkäsaunat voi pelottaa heitä vastaanottamasta Jumalan armoa. Inspector Scholae on todistajain läsnäollessa kieltänyt [Olof] Helanderia pitämästä seuroja heidän kanssaan; sen vuoksi pitävät he niitä nyt itsekseen. Koko Mikkelin viikolla ovat he melkein joka ilta pitäneet seuroja. Näetkös, että Herra armollaan tunkeutuu kouluhinkin? Eikö kaikki semmoinen syyttäisi tulta meihinkin mädänneisiin pilkepuihin (ruttna klabbar)!" – Kirjeen omistaa toht. A. W. Koskimies.] Varmaa on, että kirje oli vastenmielinen sekä isälle että äidille. Isä alottaa kyllä vastauksensa myöntämällä, että Alfredin kirje yleensä (i det hela taget) oli häntä ilahduttanut, "sillä sydämessäni ei ole rakkaampaa toivoa kuin että tulisit ja jäisit siksi, miksi kirjoitat *tahtovasi tulla* totiseksi, eläväksi kristityksi". Mutta toiselta puolen on kirje myöskin saanut hänet levottomaksi ja etenkin se, että Alfred jonkunlaisella ylpeydellä sanoo: Olen pietisti. Sentähden hän jatkaa: "En voi muuta toivottaa kuin että Jumala pelastakoon Sinut siitä! Sillä semmoisena kuin pietismi tähän saakka harvoin poikkeuksin on esiintynyt parhaimmissakin edustajissaan, sisältää se lahkolaishenkeä, ihmisorjuutta, luostarimieltä, kaiken maailmallisen ilon hylkäämistä, joka vain soveltuu orjuuden hengelle, ylvästelyä siitä, että *voidaan kieltäytyä* yhdentekevästäkin seikoista, sekä kuvittelua, että siten kieltäytyen ollaan Jumalalle mieluisempia kuin muut; halua ulkonaisestikin, vaatteiden kautta y.m. herättää huomiota – toivoa saavuttaa marttiiranimi ja tulla vainotuksi, ja siinä toivossa rikotaan esivallan selvimpiä asetuksia – uhkarohkeutta tuskin itse synninunesta heränneenä asettua tuomioistuimelle ja säälimättä tuomita toisin ajattelevat kadotukseen, uskoa kokevansa ja tietävänsä mitä ei kukaan muu ole kokenut eikä tiedä ja täydellisyydessä olla Paavalin vertainen, joka voi toivoa, että kaikki olisivat niinkuin minä. Että pietismillä suuremmassa tai vähemmässä määrässä on nämä viat, sen tulet aikoinaan huomaamaan, vaikka nykyään et voisikaan sitä myöntää, ja että siinä siis ei esiinny kristinuskon pyhä, korkea ja lempeä henki, siitä rukoilen ja toivon, että Jumala Jeesuksen itsensä kautta, joka on tosi valo, vähitellen on sinua valaiseva. – Ensimmäinen toivomukseni on, ja minä toivon että suot sille jotakin huomiota, on se, että hartauskirjana luet ainoastaan raamattua – niin että sinä ensin siitä opit tuntemaan Jumalasi ja vapahtajasi ja mitä hän vaatii ja vastaiseksi jätät sikseen kaikki muut uskonnolliset kirjat, joihin on enemmän tai vähemmän sekoitettu ihmismielipiteitä, ja 2: ksi neuvon ja käsken minä, että olet itse toimeenpanematta uskonnollisia seuroja taikka semmoisisa käymättä toisten luona – hartauteen on tilaisuutta kirkossa, kaikki muut seurukset ovat tarpeettomia ja useimmiten vahingollisina kielletyt. Tällä en kuitenkaan tarkota, niinkuin ymmärrät, uskonnollista keskustelua jonkun hurskaan ystävän kanssa. – Muutoin, koska jokainen uskonnollisessa suhteessa seisoo ja kaatuu oman isäntänsä edessä, tulee Sinun luonnollisesti siinä seurata omaa vakaumustasi – mutta älä vain rupea ihmisorjaksi! ei apollolaiseksi, ei keefakselaiseksi, ei paavalilaiseksi, ei helanderilaiseksi taikka appelbergiläiseksi! – vaan Kristuksen opetuslapseksi ja ystäväksi." – Äiti kirjoittaa lyhyesti, että Alfred on tarpeettomasti antautunut pietistien seuraan, sillä ilmankin voi peljätä ja rakastaa Jumalaa. – Jos sydämesi on tullut paremmaksi, tuottaa se meille suurta iloa, mutta

että Sinä nyt olet pietisti – se ei ole oikein. Sitä paitsi hän Alfredin vastauksesta päättäen oli sanonut tämän "menettäneen järkensä", mutta sitä ei näy säilyneistä kirjeistä.

Alfred puolestaan vastaa (14/11) yhdellä kertaa molemmille, isälle ja äidille, alkaen "Jeesuksen nimeen" ja toivoen, etteivät paheksuisi, vaikka hän jollakin tavoin ankarasti puhuisi heistä itsestäänkin. Isä oli erehtynyt olettaessaan, että hän ylpeillen oli tunnustanut olevansa pietisti. Eihän se nimitys tuottanut muuta kuin vihaa ja pilkkaa. "Sitä paitsi tunsin ennestään Isän mielipiteen siitä, enkä siis voinut toivoa mitään kannatusta Isän puolelta." Hän oli vain tarkottanut, että tahtoi olla tosi, elävä kristitty. Edelleen isä väärin syytti pietistejä lahkolaisuudesta, sillä olihan heidän oppinsa yhtäpitävä raamatun kanssa. Mitä tulee maailmallisen ilon hylkäämiseen, niin oli poika sitä mieltä, että juuri niin tuli oikean kristityn tehdäkin. Maailmallisella ilolla tarkotettiin kai näytäntöjä ja tanssiaisia; jos semmoisissa tiloissa alkaisi puhua Jumalasta, niin joutuisi naurunalaiseksi niinkuin hullu, ja se, jos mikään, todistaa, etteivät ne ole kristillisiä. Assembleoissa maailma näyttäytyy mitä viehättävimpänä, ihminen mieltyy pian suruttomaan elämään, omatunto vaipuu uneen, ja synninunesta ei helposti herää. Vetäytyä pois semmoisista viettelyksistä ei hänen mielestään ollut orjamaista, vaan päinvastoin oli orjamaista palvella maailmaa. – Mitä äidin lausuntoon tulee, oli se tehnyt häneen tuskallisen vaikutuksen, mutta hän oli lohduttanut itseään ajattelemalla, että äiti ei todella ollut tarkottanut mitä sanonut oli; "Vaikka kirjeeni paikoittain on jotenkin pietistinen, toivon sentään, ettei Teissä asu vihaa minua kohtaan." —

Kuukauden päästä Alfred palasi kotia joululomalle, ja silloin arvatenkin keskusteltiin enemmän näistä asioista. Ettei kuitenkaan täydellistä sovintoa pojan ja vanhempien välillä syntynyt, näkyy selvästi myöhemmistä kirjeistä. Totta on, että niissä ei väittelyä uudistettu, mutta kireänlainen väli ilmenee kuitenkin. Alfred julkilausuu kyllä rakkautensa vanhempiaan kohtaan ja käyttää tavallisen nöyrää kieltä, joskin siellä täällä joku lause, niinkuin nuorelta kirjoittajalta saattaa odottaa, on huonosti valittu; sitä vastoin on isän kirjeissä – äidin kirjeitä ei ole säilynyt, eikä hän näy enää kirjoittaneenkaan niin usein kuin ensi lukukautena – jotain soimaavaa, joka viittaa pysyvään tyytymättömyyteen, vaikka samalla on tunnustettava, että hän osottaa suurta malttavaisuuttakin ja varoo sanoja, jotka olisivat voineet johtaa syvempään välirikoon. – Näin oli siis Kihlmaninkin perhe ja koti yksi niitä lukuisia samanlaisia, joissa herännäisyys sai aikaan eripuraisuutta toisiaan rakastavien sydämiä kesken. Säännöllisesti se oli yksi tai useampi perheen nuoremista, joka vanhempien mielipahaksi joutui voimakkaan uskonnollisen liikkeen valtaan ja siten aiheutti epäsovun. Ymmärrettävästi nuoretkin siitä kärsivät, mutta palava vakaumus, että kyseessä oli kaikkein tähdellisim ja korkein, sai heidät pysymään lujina, ja sanomattakin käsittää, että itsenäisen aseman puolustaminen hengellisissä asioissa ei voinut olla syvästi vaikuttamatta luonteenkehitykseen yleensäkin. Mitä Alfred Kihlmaniin tulee, näkee kirjeistä, että hän monessa kohden vielä oli lapsi, mutta myöskin, että hän merkittävällä lyhyessä ajassa miehistyi. Siihen ei ainakaan ollut vähin syy se, että hän heräyksen jälkeen eristettynä vanhemmistaan oli niin sanoakseni pakotettu itse vastaamaan puolestaan.

* * * * *

Kevätlukukautena 1841 oli kirjeenvaihto hyvin laimea. Äiti oli jo kotona sanonut, että hänellä ei ollut mitään kirjoitettavaa, sillä tiesihän poika kuinka kodissa elettiin, ja toukokuun lopulla Alfred huomauttaa isän viimeksi kirjoittaneen helmikuun keskivaiheilla. Toiselta puolen olivat Alfredin kirjeet hurskaudessaan niin naiveja taikka, sanoisinko, kömpelöitä, että vanhemmat kai katsoivat parhaimmaksi olla niihin vastaamatta. Siten hän neuvoo heitä (viitaten äidin sanoihin, ettei ollut mitään kirjoitettavaa) kirjoittamaan Jeesuksen rakkaudesta ja heidän omasta hengellisestä tilastaan, "sillä minun on sydämeistäni tähdellistä tietää, ovatko rakkaat vanhempani hyvällä vai huonolla tiellä", ja toisessa kirjeessä hän varottaa heitä antamasta rikkauden estää heitä kääntymästä – "ajatelkaa näitä sanoja: rikkaitten on vaikea päästä taivaan valtakuntaan". – Että Alfred itse pian ymmärsi, ettei hänen asiansa ollut opettaa ja johtaa vanhempiansa, varsinkaan ei näin nuhtelevasti, sen huomaa myöhemmistä kirjeistä. Kumminkin ovat nämä piirteet kuvaavia aikakaudelle: kun herännyt

vaati muitakin muuttamaan elämäänsä, niin noudatti hän hehkuvan vakaumuksensa pakotusta. Niin saattoi lapsikin katsoa velvollisuudekseen nuhdella vanhempiaan; mutta toiselta puolen tämä saa käsittämään, että perhesopu niin helposti häiriintyi herännäisyyden vaikutuksesta. – Isän vastaus kirjeisiin, joista viimeinen päättyy kysymykseen: "Tuleeko minun tulevana lukukautena asua rouva Hjeltillä, vai mihin olette aikoneet lähettää minut?" oli jotenkin ankara. Alottaen: "Meidän poikamme Alfred!" kirjoittaja näet huomauttaa, että "ei ole kylläksi että lapsi kirjoittaa *rakkaat* vanhemmat, vaan on rakkaus osottautuva *koko kirjeessä*", s.o. ilmenevä teoissa eikä sanoissa. Asunnosta puhuttaessa ovat sanat sitä kovemmat: "Meidän tahtomme, toivomme ja käskymme on, että asut yksin, ja tämä toivomus on niin vakava – että ei Helanderin sinua hallitsevien sanojen ja katseiden eikä sinun *'aavistuksesi'* taikka jonkun *rouvan toimenpiteiden* tule kumota ja tyhjäksi tehdä sitä rakastavassa pojassa." Muuten oli heistä yhdentekevä, asuiko hän entisessä vai toisessa siistissä paikassa – "luultavasti olet ymmärtämättömällä innollasi pahottanut ja väsyttänyt isäntäväkeäsi". Pojan on senvuoksi pyytämisen heiltä anteeksi ja vanhempien puolesta kiittäminen heitä heidän häntä kohtaan osottamastaan hyvydestä.

Kesällä välit paranivat, ja sen jälkeen on isän kirjeissä enemmän lämpöä. Alfred matkusti Uleåborg laivalla myrskysään vallitessa ja merikipua kärsien Turkuun, ja isä kirjoittaa, että hän "tuvassa järven rannalla" kuullessaan tuulen tohinan oli toivonut pojan Kristiinankaupungista tai Raumalta jatkaneen maitse. Vanhempien tahdon mukaan Alfred nyt asui yksin entisessä huoneessaan, johon oli tuonut piirongin kotoa, ja lokakuusta alkaen oli neiti Gustaava Cairenius hänen emäntänsä. Rouva Hjelt oli näet vuokrannut toisen huoneuston, ja hänen kanssaan oli Helanderkin muuttanut; Alfred kävi vain syömässä rouvan luona. Isä selittää nyt, miksi hänen tuli asua yksin: "Ihmisen täytyy itse ajatella – eikä aina kuunnella toisen lavertelua – ei aina eikä kaikessa olla toisen johdettavana – hänen tulee itse etsiä tiensä ja itse vaeltaa sitä." Jumala antaa valoa ja tukea, kun nöyrästi etsii häntä; mutta "häntä on etsittävä hänen *omasta* sanastaan, eikä lahkolaikirjoituksista. Älä ymmärrä minua väärin. Ei kukaan toivo enemmän kuin minä, että olet Jeesuksen ystävä ja opetuslapsi." – Nähtävästi vanhemmat syyttivät Helanderia Alfredin mielen muutoksesta ja olivat sen vuoksi tyytyväisiä, kun toverukset asuivat erillään. [Tuskin tarvitsee sanoa, että Alfred Kihlmanin ja R. Helanderin ystävyys pysyi muuttumatta. Sen todistaa m.m. heidän kirjeenvaihtonsa väliaikoina. Edellisen kirjeitä ei ole olemassa, mutta kyllä muutamia jälkimäisen kirjoittamia ja näistä näkee, että he kirjeissään pääasiassa puhuivat sielunsa tilasta samoin kuin vanhemmillakin heränneillä oli tapana.] Alfred ei enään antaudu vastaamaan, eikä hän myöskään mainitse mitään nti Caireniuksesta, joka hänkin oli herännyt. Sitä vastoin hän kertoo opinnoistaan y.m.s. Lukukauden alkupuolella (22/9) hän ensikerran esiintyy opponenttina väittelyssä, joka tietenkin tapahtui latinan kielellä. Ensin hän oli ollut aivan kalpea pelosta, sanoivat toverit, mutta kaikki meni hyvin. Huutokaupoista hän ostaa kirjoja, Beckerin maailmanhistorian (josta lukee lisää läksyjen ohella), Passowin kreikkalais-ruotsalaisen sanakirjan y.m., osottaen siis jo 16-vuotiaana sitä kirjanrakkautta, joka hänessä pysyi virkeänä niin kauan kuin hän eli. Varsinkin Passowin ostamista hän pelkäsi isän moittivan. Se maksoi melkein yhtä paljon "kuin kokonaisen kuukauden toimeentulo täällä Turussa", mutta syystä että hän aikoi suorittaa maisteritutkinnon oli hänestä hyvä, että hän nyt jo sai hyötyä siitä. "Sitä paitsi on sillä aina arvonsa, ainakin niin kauan kuin Suomenmaa katsoo klassillisten kielten olevan välttämättömiä todelliselle sivistykselle(!)" Isä, joka itse oli kirjojen ystävä ja yhä tilasi uusia (enimmäkseen kuitenkin saarnakirjallisuutta) ei moittinut poikaansa, vaan lähetti rahaa. – Opettajistaan Alfred tänä lukukautena erittäin mainitsee toht. Aron G. Borgin, joka 1841 oli nimitetty pyhien kielten lehtoriksi, mutta jo seuraavan vuoden lopulla tuli eksegetiikan professoriksi ja muutti Helsinkiin. "Erinomaisen taitava ja kaikkein suosima", sanoo hänestä Alfred. "Senkin vuoksi on hän merkillinen, että hän ei koskaan kiivastu, vaan aina hallitsee mielensä, olkoot vastaukset kuinka tyhmiä tahansa. Hän voittaa kuitenkin yhtä paljon ja kenties enemmänkin sävyisyydellään kuin toiset kiihkoisuudellaan. Kun muut eivät osaa, kysyy hän minulta; se pakottaa minua, jollen muuten tahtoisi, tarkkaan lukemaan kreikan läksyni. Minä luenkin ahkerasti, siitä olkoon Isä vakuutettu." – "Olin läsnä", hän kertoo

edelleen, "kun eroavia tutkittiin venäjän kielessä. Kun Ryssä oli päättänyt, kuulin hänen sanovan rehtori Edmanille: 'Ne olivat kovin kehoja'. Siihen vastasi Edman: 'Jaa, ketä on siitä syyttäminen, oppilaita vai opettajaa?' – "Ryssä" (J. Fredr. Wallin) oli huono opettaja, jolla oli tapana hyvässä hutikassa ilmestyä luokalle; hänen aineessaan Alfredin tunnusti hutiloivansa. – Isä puolestaan sanoo saaneensa 7 teertä, 7 pyytä ja 1 metsäkanan, jotka mielellään jakaisi poikansa kanssa, iloitsee tämän ahkeruudesta ja että hän on Borgin suosiossa; mutta kun Alfred on laiminlyönyt ilmottaa vastaanottaneensa erään rahalahetyksen, isä kiivastuu: "semmoiseen ilmoitukseen, kun rahoja on kyseessä, ei saa koskaan puuttua aikaa. Muista se!"

Jollei olisi muita lähteitä kuin kotiin kirjoitetut kirjeet, saattaisi helposti luulla, että Alfredin uskonnollinen into vähitellen laimeni, mutta semmoinen oletamus olisi väärä. Kuinka hänen heräyksensä määräävästi vaikutti hänen ajatus- ja katsantotapaansa, todistavat m.m. hänen ainekirjoituksensa. Useimmissa hänen uskonnollinen vakaumuksensa tulee näkyviin, joskus johtaen hänet sangen omituisiin päätelmiin. Kun esim. lehtori Henr. Heikel syksyllä 1841 oli antanut hänelle käsiteltäväksi aineen: Hyvän nimen arvo (Värdet af ett godt namn), on kirjoituksen tulos se, että "hyvällä nimellä on mitä suurimmassa määrässä vähäinen arvo(!)". Tämän hän perustelee sillä, että vaikka hyvästä nimestä voikin olla hyötyä maallisessa elämässä, ei se merkitse mitään kuoleman ja tuomion edessä, ja koska ijäinen elämä on äärettömästi tärkeämpi kuin nykyinen, eikä hyvä nimi mitenkään auta meitä pääsemästä tuohon parempaan elämään, niin ei sitä käy arvossa pitäminen. Joskus vanhempina päivinä Kihlman on tullut lukeneeksi tämän kirjoituksensa ja silloin hän on siihen liittänyt muistutuksen, jossa hän osottaa kuinka hän nuoruudessaan oli erehtynyt. Hän näet huomauttaa, että ijäinen elämä ei ole jotain nykyisestä kokonaan eroavaa, vaan alkaa jo täällä, ja sentähden on tälläkin elämällä mitä suurin merkitys ja arvo. Kaikki maallinen tulee ihmiselle arvokkaaksi samassa määrässä kuin se on ollut välikappaleena ijäisen elämän edistämiseksi. Hyvä nimi, joka on saavutettu ei missään itsekäässä tarkoituksessa vaan rehellisen elämän seurauksena ja joka tekee ihmisen kykenevämmäksi vaikuttamaan Jumalan valtakunnan hyväksi maan päällä, on siis sekin kristitylle arvokas. Siihen tapaan Kihlman jatkaa päättääkseen Syrachin (41, 15) sanoilla: Katso, että pidät hyvän nimen, joka vahvempana pysyy kuin tuhannen kullaista tavarata.

* * * * *

Keväällä 1842 kirkkoherra Kihlman perheineen muutti Kruununkylään, ja oli muutto useasta syystä vastenmielinen. Mukava kaupungintalo oli vaihdettava ränstyneeseen pappilaan, jonka uudestaan rakentaminen tavallisuuden mukaan oli aiheuttava hankauksia pitäjäläisten kanssa. Edelleen Kruununkylän emäkirkolla oltiin vastahakoisia auttamaan uutta kirkkoherraa muuttopuuhissa, vaikka kappelista, Teerijärveltä, tuli yhdellä kertaa 17 hevosta. Vihdoin oli Kihlmanille ja hänen rouvalleen raskasta erota Vaasasta, heidän syntymäkaupungistaan. Alfred Turussa oli utelias tietämään, miten muutto tapahtui, mutta ei se sentään näy hänelle olleen sydämeen käypä asia. Purkaessaan haikeat tunteensa kirjeeseen pojalle isä lausuukin: "Luullakseni tiedän kaikki mitä sinulla saattaa olla siihen nähden viisaan tasamielisyydellä huomautettavana, mutta se ei paranna asiaa. Kevyesti puhutaan semmoisesta, joka ei paina sydäntä." – Tähän aikaan äitikin tulee kirjoittaneeksi pojalleen. Muun muassa hän kertoo isän jäähyväissaarnasta 17 p: nä huhtik. Kirkossa oli ollut väkeä enemmän kuin koskaan ennen. Paljon maalaiskansaa oli jo edellisenä iltana tullut kaupunkiin, ja klo 7 aamulla alkoivat ihmiset vaeltaa kirkkoon. Kaduilla oli liike semmoinen kuin markkinoilla. Klo 8, kun ensi kerran soitettiin, oli kirkko, penkit ja käytävät täynnä, ja yleinen sydämellinen suru tuli näkyviin. – "Kotona käy joka päivä vanhoja ja nuoria hyvästelemässä. Jumala antakoon minun päästä pois täältä, täällä on nyt niin surullista." —

Alfredin kirjeet sisälsivät hajanaisia tietoja. Eräänä päivänä hän toveriensa kanssa julkilausui rouva Hjeltille heidän tyytymättömyytensä huonoon ruokaan ja aikaansai siten laajalle kuuluvan juorujutun Turun rouvamaailmassa. – Mielenkiinnolla hän seuraa papiksivihkimisiä, pastoraalitutkintoja y.m. tapauksia kirkollisella alalla ja kertoo niistä isälle, enää mitään mainitsematta uskonnollisesta elämästään. Tänä keväänä vihittiin m.m. Lauri Stenbäck papiksi,

ja Fredrik Gabriel Hedberg suoritti pastoraalitutkinnon. Jälkimmäisen kanssa (joka innokkaana heränneenä oli ollut ja vieläkin oli konsistorin vainon esineenä) Alfred sanoo usein seurustelleensa ja oli hän myöskin kutsuttu hänen jäähyväiskekkereihinsä – "saan siis", hän lisää, "olla lehtori Heikelin ja tohtori Borgin seurassa"; Hedberg oli määrätty välisaarnaajaksi Raippaluotoon, tuohon syrjäiseen saaristoseurakuntaan Vaasan ulkopuolella ja vei Alfredilta suullisiakin terveisiä kotia. – Lukukauden päättyessä Alfred primuksena pääsi viimeiselle luokalle ja sai sitä paitsi palkinnon ahkeruudesta (Bibliothek i populär Naturkunnighet, 3 nid.). Vapaana hän ei kohta palannut kotia, vaan jäi Turkuun ollakseen saapuvilla kesäkuulla pidettävässä pappeinkokouksessa, tuossa aikoinaan suurta huomiota herättäneessä kokouksessa, jossa herännäisyys tuli julkisen keskustelun ja arvostelun alaiseksi. Jo maaliskuulla Alfred oli ilmottanut halunsa olla läsnä merkillisessä tilaisuudessa, "osaksi senvuoksi että aina on hyödyllistä olla oppineitten miesten seurassa, osaksi sentähden että olisi hauskaa nähdä ja oppia tuntemaan tämän ajan mainehikkaimmat miehet Suomessa(!)" [Kokouksesta kertoo *M. Rosendal*, Suomen Herännäisyyden historia XIX: llä vuosisadalla II, siv. 391-408.] Toiselta puolen hän myöskin piti tärkeänä saapua kotiin, Kruununkylään, isän virkaanasettajaisiin kesäkuun 19 p: nä.

* * * * *

Alfred ei enää palannut rouva Hjeltille, vaan asui syyslukukautena ensin muutaman maalarinlesken luona, josta niinkään huono ruoka (reikäleipä, eltaantunut voi, hapan maito j.n.e.) pian karkotti hänet, ja sitten erään kirjansitojan luona Aleksanterintorin varrella, missä viihtyi hyvin. Kerrottuaan näistä asioista hän myöskin mainitsee teettäneensä uuden "kaprokin", jommoisia lukiolaiset samoin kuin ylioppilaatkin tähän aikaan vielä käyttivät. "Minä ostin", hän sanoo, "7 1/2 kyynärää tummansinistä verkkaa à 6 rupl. kyynärä, 5 kyyn. boyia à 3 rupl. 60 kop., 3 korttelia samettia 1 rupl. 20 kop., 3 1/2 kyyn. shertinkiä à 55 kop. kyyn. Tekohinta oli 6 rupl. Kaikkiaan se siis maksoi 72 rupl. 13 kop. pankin ass. (noin 82 mk.). Yksi vika sillä on, se on liian korea." – Siihen isä vastasi: "Oli oikein, että teetit itsellesi kaprokin – liian korea se ei voi olla. Toivon, että olisit ostanut kalliimpaa verkkaa; se olisi ollut kestävämpää." Muulloinkin isä muistutti poikaansa siitä, että hänen tuli käydä siististi puettuna. – Ettei Alfred ollut Turkuun kiintynyt huomaa seuraavista sanoista (30/10 1842): "Kaikki menee täällä, kuivassa ja elottomassa Turussa, tavallista kulkuaan. – Senvuoksi olen iloinen, että lukukausi pian loppuu ja että saan vaihtaa tämän epäterveellisen ilman Pohjanmaan raittiiseen ja voimakkaaseen sekä että saan tulla yksinkertaisten ihmisten luokse, jotka eivät aina puhu tieteestä, vaan muustakin, joka on tärkeää kristityn sydämelle". – Joululomalta on merkittävä, että Alfred loppiaisena Kruununkylän emäkirkossa saarnasi ensi kerran eläissään; hän oli silloin kahdeksannellatoista. Kevätlukukautena 1843 Alfred muutti asumaan yhdessä Kokkolan postimestarin pojan, K. F. Öllerin, kanssa, joka oltuaan neljä vuotta apteekissa palasi lukutielle, ja oli heillä oma talous, jota Öller hoiti. Nähtävästi oli Alfredin asuintoverikin herännyt, sillä he näyttävät molemmat seurustelleen nuorten heränneiden pappien kanssa, kun semmoisia kävi Turussa (esim. markkinoilla helmikuun kahtena viimeisenä päivänä: F. G. Hedberg, C. G. v. Essen, E. M. Rosengren y.m.), ja kävivät myöskin Rosengrenin luona Perniössä, missä tämä oli v.t. kappalaisena. – Lukukausi oli viimeinen, ja Alfred kirjoittaa 23/4, että valmistukset erotutkintoon vaativat paljon työtä; hän nukkui tuskin 5 tuntia yöllä. "Kunpa edes olisin [talvella kotona] lukenut suomea!" hän huudahtaa, mutta aika oli mennyt "navetan-, tallin- ja sikoläätin-tarkastuksiin(!)" – "Miten menestyn ylioppilastutkinnossa, on Jumalan kädessä. Voin kyllä helposti saada reput, mutta on sekin mahdollista, että saan laudaturin. Latina, matematiikka, venäjä, melkein kaikki minua pelottaa. Jumala johtakoon kaikki hyvin!" – Jos tutkinto päättyy hyvin, hän pyytää saada matkustaa Savoan oppiakseen suomea. Siihen oli hänestä nyt suotuisin aika, vaikka hän ei tiennyt, tulisiko hänestä maisteria. "Savoan lähden mieluummin sen vuoksi, että siellä *puhutaan* hyvää suomea ja *harjotetaan* hyvää kristinuskoa. Syyt ovat päteviä, jonka tähden toivon ensi kirjeessä saavani myöntävän vastauksen(!)"

Viime ajastaan Turussa ja ensi ajastaan Helsingissä Alfred kirjoittaa vanhemmilleen juhannusaattona: Tentit arkkipiispan ja muun konsistorin edessä alkoivat toukokuun 29 p: nä ja

kestivät 5 päivää. Eroavaa oli 16, hän itse kuudes järjestyksessä. Kesäkuun 9 p: nä käytiin hyvästillä opettajien luona. "Edman suuteli jokaista 3 kertaa, joten suudelmain luku nousi 48: aan!" Ainoastaan 10 matkusti suoraa päätä Helsinkiin. Alfred lähti viiden toverin seurassa 11 p: nä klo 4 aamulla höyrylaivassa Storfursten ja saapui klo 7 illalla perille. Hänen pulpettinsa kuljetus (hän teki siis jo silloin niinkuin myöhemminkin työtä pulpetin ääressä seisoen) maksoi 5 rupl., ja hänen oma lippunsa (kansisija) 14. Ylioppilastutkinto kävi loistavasti. Eteläpohjalaiseen osakuntaan ilmoittautuneet saivat kesäkuun 21 p: nä kaikki laudatur: J. A. Lindelöf, Gust. Lithén ja Kihlman 35 ääntä ja C. G. Hällsten 21 ääntä. "Se oli kaunis ja kunniakas tulos! – Olisi hauskaa tietää, olenko tuottanut Teille iloisen hetken?", Alfred päättää kertomuksensa.

III. YLIOPPILAS 1843 – 45

On harvinaista että tuleva merkkimies, minkä lahjainen liekään, jo kouluaikaanaan löytää varman pohjan elämälleen. Kihlman on kuitenkin esimerkkinä siitä, että niin voi tapahtua. Hänen uskonnollinen heräyksensä ja asettuminen silloisen herännäisyyden rintamaan tietää, ei että hän oli muuttumattomasti jäävä tälle kannalle, mutta kuitenkin että hän jo lukiolaisena tapasi sen uran, josta hän, miten hän kehittymistään kehittyikään ja miten monipuoliseksi hänen harrastuksensa tulivatkaan, ei koskaan luopunut: teologina hän oli pysyvä koko elämänsä. Että näin kävi, siitä tulee ansio herännäisyydelle, sillä mikäpä muu uskonnollinen suunta maassamme, jos toisesta semmoisesta voi puhuakaan, olisi kyennyt aikaansaamaan niin häviämättömän vaikutuksen.

Topelius on jossakin sanonut, ettei mikään paremmin osota aatteellisen liikkeen voittoa kuin se, että lapset ja alaikäiset liittyvät siihen, ja todella ovat tiedot heräyksistä Turun ja Vaasan koululaisten kesken huomiota ansaitsevia todistuksia herännäisyyden valtavasta kehityksestä 1840-luvun alkuvuosina. Ei ollut paljon enemmän kuin puoli vuosikymmentä kulunut siitä, kun tämä hengellinen liike Paavo Ruotsalaisen syyttämänä oli alkanut kulovalkean tavoin levitä Pohjanmaalla sekä Länsi- ja Etelä-Suomessakin ja, huolimatta vanhoillisten ja uskonnollisesti välinpitämättömien vastustuksista sekä virallisista vainoista, oli se jo saavuttanut alaa, niin että harva se seurapiiri, jopa harva se perhe, joka ei olisi saanut joko omissa jäsenissään taikka läheisissä tuttavissaan nähdä ja kokea, miten oppi jokapäiväisestä armonetsinnästä pelastuakseen synnin tuottamasta kadotuksesta oli omansa muuttamaan ihmisten mieliä.

Kuinka heränneitä arvosteltiin vanhoillisten puolella, sen olemme nähneet rovasti Kihlmanin kirjeestä pojalleen. Totuuden mukaan on tunnustettava, että syytöksissä lahkolaishengestä, ihmisorjuudesta, luostarimielestä j.n.e. oli runsaasti liottelua, jollei palavaa uskonnollista innostusta ja hartautta tahdota semmoisilla mainesanoilla leimata. Kerran vastaisuudessa oli Alfred Kihlman itse kohdistava senlaatuista syytöksiä heränneisiin, mutta nyt puheena olevana aikana oli herännäisyys vielä puhtaimmillaan. Taistelun aika ei ollut vielä lopussa, eikä hajaannus eikä repivä keskinäinen riita vielä alkanut. Onneksi on sentähden katsottava, että Kihlman näin aikaisin, liikkeen terveyden ja eheyden aikana, siihen liittyi.

Jos Kihlmanin varhainen aseman ottaminen ajan uskonnollisessa elämässä oli tärkeä hänen tulevaisuudelleen, oli se erikoisesti määräävä myöskin hänen yliopistoaikaansa nähden. Se tuli näet hyvin lyhyeksi, eikä suinkaan vähimmin siitä syystä, että yliopisto ja sen jumaluusoppineet eivät kyenneet kiinnittämään hänen mieltään. Kaikki teologisen tiedekunnan professorit, nimittäin dogmatiikan prof. A. A. Laurell (v: sta 1836), kirkkohistorian prof. B. O. Lille (v: sta 1840), raamatullisen eksegetiikan prof. A. G. Borg (v: sta 1843), teologisen moraalin (sittemmin käytännöllisen teologian) prof. F. L. Schauman (v: sta 1843) ja teologian apulainen Jak. Algoth Gadolin olivat vieraita herännäisyysliikkeelle. Ainoa siihen liittynyt tiedekunnan opettaja oli heprean kielen ja kirjallisuuden dosentti Julius Imm. Bergh, ja häneen, jota samoin kuin L. Stenbäckkiä ja C. G. von Essenä heränneet ylioppilaat 1830-luvulta saakka olivat pitäneet johtajanaan, Kihlman läheisesti tutustui. Muut opettajat, ja erittäin Borg, jota hän lukiolaisena oli niin ylistänyt, tekivät häneen enemmän tai vähemmän vastenmielisen vaikutuksen. – Mutta palatkaamme jälleen kertomukseemme.

* * * * *

Tietysti oltiin kotona iloisia Alfredin menestyksestä ylioppilastutkinnossa, mutta ei siellä pitkään aikaan saatu nähdä häntä itseään. Tosin ei isä ollut mitään vastannut hänen kysymyksiensä, saisiko hän matkustaa Savoan oppiakseen suomea, mutta "koska isällä ei voinut olla mitään pätevää syytä vastata kieltävästi", Alfred pysyi tuumassaan. Sitä paitsi hänellä aluksi oli toinenkin syy olla kotia matkustamatta. Hän oli näet jo Turussa saanut kutsun häihin 3 p: nä heinäk. C. G. von Essenin luokse Nygårdin tilalle Espooseen.

Oleskelu Helsingissä, jossa Alfredilla kesän aikana ei ollut tuttuja, kävi hänelle pian ikäväksi, ja sentähden hän jo juhannuspäivänä lähti Nygårdiin. Niin tuli hän siellä olleeksi puolitoista viikkoa ja tutustui perheen naispuolisiin jäseniin – rva von Esseniin ja hänen tyttäriinsä – joista nuorin oli tuleva hänen vaimokseen. Kumminkaan hän ei omaisilleen mainitse heistä mitään, eikä hän yleensä kerro koko Espoossa-olostaan muuta kuin yhden ainoan, totta kyllä laatuaan järkyttävän tapauksen. "Eräänä päivänä menin maisteri Essenin kanssa paikalle, jossa hänen toimestaan louhittiin kiviä. Siellä oli louhija, en tiedä mistä syystä, tehnyt pienen nuotion. Kun panos oli valmis, otti hän kekäleen sytyttääkseen tulikivilangan; mutta – nyt putosi hiili suoraan ruudin päälle, ja panos laukesi ilman että kukaan oli ennättänyt astua askeltakaan paikalta, missä sattui seisomaan. Minä, joka olin korkeintaan kahden sylen päässä, pääsin eheänä!! Samoin maisteri Essen, mutta louhija itse lensi kumoon, kasvot raadeltuina. Vielä samana päivänä hänet reellä vietiin Helsinkiin, missä hän muutaman päivän päästä kuoli."

Ettei Alfred edes häistä jutellut mitään kotolaisilleen, on tuskin muuten selitettävissä kuin että hän – tietenkin rauhan vuoksi – kerta kaikkiaan oli päättänyt olla vanhemmilleen mitään kirjoittamatta heränneistä. Ja kumminkin olivat häät, joissa Essenin käly Aleksandra Arppe ja Säämingin lukkari Pietari Venell, sekä hänen vanhin tytärpuolensa Hilda Fabritius ja Pihlajaveden kappalainen Frans Henr. Bergroth yhdellä kertaa vihittiin, merkellisimpiä tapahtumia herännäisyyden historiassa – tietysti ei morsiusparien vuoksi, vaan erinäisten seikkojen tähden, jotka sattuivat häävieraitten kesken. Jo ennen. L. Stenbäckin elämäkerrassa, kerrottua näistä häistä laajemmin kuin tässä voi kysymykseen tulla, muistutan tässä ainoastaan pääkohdasta. Vieraitten joukossa nähtiin Paavo Ruotsalainen, lähes kolmekymmentä heränneitten tunnetuimpaa pappia Pohjanmaalta ja muista maan osista ja vihdoin myöskin ruotsalainen evankelinen maallikkosaarnaaja C. O. Rosenius, joka Stenbäckin kehotuksesta oli varta vasten saapunut tilaisuuteen mieskohtaisesti tutustuakseen Suomen herännäisyysliikkeeseen ja sen johtajiin. Viimemainitun läsnäolo, se suorasukainen, loukkaava tapa, millä Paavo Ruotsalainen julkilausui vastenmielisyyden, jonka ulkomaalainen vieras oli hänessä ja muissakin meikäläisissä herättänyt, ja toiselta puolen se perin epäedullinen käsitys, jonka tämä sai heränneistämme ja vei mukanaan Ruotsiin – se se oli, joka aiheutti, että "Venellin häistä" puhuttiin ympäri Suomennientä. – Alfred Kihlman, joka vuotta ennen oli jäänyt Turkuun oppiakseen pappeinkokouksessa tuntemaan "Suomen maineikkaimmat miehet", sai täällä nähdä monta, jota turhaan oli sinne odotettu, ja tietenkin hän oli harras osanottaja seurusteluun, joka häissä oli tarjona. Vielä vanhoilla päivilläänkin, kun minä kerätessäni aineksia Stenbäckin elämäkertaan otin Espoon häät puheeksi, olivat ne hänellä hyvässä muistissa, ja erittäinkin hän mainitsi täällä ensi kerran tavanneensa Stenbäckin.

Heinäkuun 5 p: nä häävieraat hajaantuivat. Ainakin lähti silloin Alfred Kihlman luutnantti G. A. Collianderin, Venellin ja hänen nuoren vaimonsa, Paavo Ruotsalaisen y.m. seurassa Valkealaan, minne luutnantti oli kutsunut hänet viettämään kesää omistamallaan samannimisellä tilalla. Collianderin ja hänen poikansa, Aleksanterin, hän nähtävästi oli oppinut tuntemaan Helsingissä, sillä jo sieltä kirjoittaessaan hän mainitsee kutsun. "Colliander on rikas tilanomistaja; siellä [Valkealassa] kuuluu olevan suuri liike, kansa on suomalaista; sitä paitsi on siellä muutamia nuoria oppilaita, jotka eivät osaa muuta kuin saksaa ja joiden kanssa ehkä sopii harjotella saksankielen puhumista." Siinä ne tiedot, jotka Alfred antoi omaisilleen; hän jätti kertomatta, että nuori Colliander, joka oli tullut ylioppilaaksi 1839, Julius Berghin y.m. vaikutuksesta oli herännyt, ja että myöhemmin isäkin, ensin oltuaan pahoillaan poikansa kääntymyksestä, oli täydestä sydämestään liittynyt heränneisiin. [M. Rosendal, m.p. II, siv. 448.] Semmoisina oli Alfred, ehkä Berghin luona, tavannut heidät, ja varmaankin juuri yhtäläinen uskonnollinen vakaumus aiheutti, että luutnantti kutsui nuoren pohjalaisen ylioppilaan maatilalleen suomenkieltä opettelemaan.

Ainoassa kirjeessään tältä matkalta (25/7 1843) Alfred sanoo joka päivä lukevansa Renvallin suomen kielioppia sekä suomalaista raamatun ruotsalaisen raamatun ja Helienuksen sanakirjan avulla ja sen ohella harjottelevansa suomen puhumista niin paljon kuin mahdollista oli. Sitä paitsi

hän, niinkuin almanakka-muistiinpanot todistavat, seurusteli pitäjän pappisperheissä y.m. Jopa on 10 p: nä heinäk. (neljä päivää Valkealaantulon jälkeen!) muistiin pantu hämmästyttävä uutinen: "Blef – förlofvad med Sofie W[ahlber]g" (Menin kihloihin Sofie W – gin kanssa). Neiti oli kappalaisen, Erik Wahlbergin, tytär, mutta muutoin on asia täydellinen arvoitus. Siitä näet ei ole olemassa mitään muuta tietoa. Jos olisi kyseessä vähemmän vakava nuorukainen kuin Alfred Kihlman, käsittäisi muistiinpanon mieluummin pilaksi; mutta nyt voi tuskin muuta ajatella kuin että kihlaus todella tapahtui ja taas yhtä äkkiä purettiin. Neiti kuuluu olleen Kihlmania 7 vuotta vanhempi, ulkonäöltään viehättävä ja luonteeltaan "romanttisuuteen taipuva". On siis oletettava, että hän mielistellen sai kokemattoman nuorukaisen pauloihinsa, mutta että sitten Collianderit, jotka paremmin tunsivat neidin, saivat Kihlmanin peräytymään. Kumminkin on tapaus semmoisenaan ilmeisessä ristiriidassa sekä Alfredin luonteen että heränneitten yleisen menettelyn kanssa. Olisikohan mahdollista, että pojan peräytymiseen olisi vaikuttanut isän varotus: "Ainoastaan kirjeestäsi tunnemme niiden nimet, joiden luona oleskelet. Älä ole heille liian kauan vaivaksi! Anna mahdollisimman vähän palvella itseäsi! Ole varoillasi – naisten suhteen!" – Heinäkuun 24 p: nä Alfred matkusti Anjalan Rabbelugniin, tohtorin leskirouva Cleven luokse, jonka heränneisiin poikiin, Ottoon ja Fredrikiin, hän oli jo Helsingissä tutustunut. Rabbelugnista, mistä Alfred kirjoitti viimemainitun kirjeen vanhemmilleen, hän ja Fredrik lähtivät tiistaina 25 p: nä klo 5 i.p. jalkamatkalle ja saapuivat, katseltuaan Ummeljoen sahan ja kosken, klo 9 Anjalaan, jossa viettivät yön suntion aitassa. Seuraavana päivänä katseltiin Anjalan putousta ja ruhtinas Menshikowin asuntoa (edellisenä vuotena oli senaatin toimesta suuri maatila lahjotettu ruhtinaalle, Suomen silloiselle kenraalikuvernöörille), juotiin kahvia parooni Wredellä Wredebyyssä sekä kuljettiin veneellä ja hevosella Korkeakoskelle. Torstai, unikekojen päivä, oli sateinen, mutta silti jatkaen retkeä nähtiin Korkeakoski, Kymen linnoitus, Kotka ja Kymen kirkkomaa; yötä oltiin Kymen kirkonkylässä. Perjantaina käveltiin 2 peninkulmaa Haminaan, jossa katseltiin kadettikoulua y.m. Sieltä palattiin lauantaina osaksi jalan, osaksi hevosella Rabbelugniin. Fredrik Clevelle näkyy matka olleen rasittava, sillä koko sunnuntain hän oli sairas; Alfred sitä vastoin pysyi reippaana, ui maanantaina Kymijoessa ja palasi tiistaina elokuun 1 p: nä Valkealaan.

* * * * *

Paluumatkalle Alfred lähti 16 p: nä elok. yhdessä Aleksanteri Collianderin kanssa, joka aikoi Etelä-Pohjanmaalla seurata isänsä ystävää, kihlakunnan tuomaria J. Fr. Gottsmania, käräjillä. Vaikka kyydillä kuljettiin, oli kulku hidasta, sillä ajan tapaa noudattaen matkustajat alinomaan poikkesivat tuttavien luokse päiväksi tai useammaksikin. Siten käytiin Matias Enrothilla (missä?), [Enroth vihittiin papiksi 16/12 1843, vietti, niinkuin alemm. kerrotaan, tammikuulla 1844 häitään Vaasassa ja oli ensin kirkkoherran apulainen Akaassa.] Julius Berghin luona Peskan talossa Ruovedellä, N. G. Malmbergillä Lapualla, F. O. Durchmanilla Isossakyrössä, Fredr. Östringillä Munsalassa ja vielä muuallakin. Uudessakaarlepyyssä Alfred erosi matkatoveristaan ja tuli kotia 28 p: nä illalla. Matka oli siis kestänyt lähes kaksi viikkoa.

Alfred jäi syyslukukaudeksi Kruununkylään ja eli siellä jotenkin tavallista ylioppilaan kotielämää. Hän otti osaa perheen seurusteluun pitäjäläisten kanssa, joista kappalainen H. W. Wegelius useimmin mainitaan, lueskeli Homerosta, oli toisinaan kalassa tai luistelemassa (kastui ensi kerralla vyötäisiin asti), saarnasi kaikkiaan kolme kertaa ja avusti muutenkin isäänsä j.n.e. Marraskuun 27 p: nä hän lähti Ylikannukseen ystävänsä, s.v. papiksi vihityn Is. Otto Appelbergin luokse ja sitte tämän seurassa Jonas Laguksen luo Ylivieskaan, missä oltiin seuroissa samoin kuin Ylikannuksessa, kun sinne oli palattu 2 p: nä jouluk. Matka oli hengellisesti virkistävä, sillä tultuaan kotiin 5 p: nä Alfred merkitsee ikäänkuin matkan tuloksena: "Djefvulen var bra arg" (paholainen oli hyvin kiukuissaan). Että Lagus oli syynä siihen, huomaa siitä, että Alfred uutena vuotena jälleen tavattuaan Laguksen (Kruununkylässä) uudelleen kirjoittaa: "Djefvulen grufiligen förargad" (p. oli kauhean vihastunut).

Muistiinpanoista ei näe muuta kuin että Alfred viihtyi kotona, mutta ensimmäisessä kirjeessä, jonka hän tammikuun keskivaiheilla 1844 palattuaan Helsinkiin kirjoittaa sieltä, me kohtaamme

merkittävän viittauksen pojan ja vanhempien keskinäiseen suhteeseen vastakuluneena aikana. Hän sanoo eroamisen kotoa, jossa oli ollut puoli viidettä kuukautta, tuntuneen raskaalta ja tuskalliselta. Syynä ei kuitenkaan ollut se, että hänen rakkautensa vanhempiin olisi pitkästä yhdessäolosta kiihtynyt, "sillä sydämeni sykkii aina lämpimästi Teidän puolestanne, jopa lämpimämmin etäällä ollessani, kun minua eivät loukkaa kotona alituisesti viritetyt esteet saavuttaa sitä päämäärää, jota Jumalan omasta kutsumuksesta harrastan, nimittäin sielun autuasta rauhaa ja lepoa Jumalassa", vaan ajatus, "että kuolema voisi viedä pois toisen tai toisen meistä ennenkuin uudestaan yhdytään". Tiesipä hän, että ihminen herää toiseen elämään haudan tuolla puolen semmoisena kuin hän täällä kuoleman uneen vaipui ja ijäisesti semmoisena pysyy, sekä että Kruununkylässä aika hiipii niin ohi, ettei ennätetä ajatellakaan oikeata parannusta. Sitä paitsi oli hän luultavasti itsekin epäviisaudellaan ja esimerkillään ehkäissyt Jumalan hengen työtä johtaa vanhempiensa sydämet synnin ja maailman palveluksesta. Näitä miettien oli hän ollut murheellinen matkallaan.

* * * * *

Alfred oli lähtenyt kotoa ylioppilas F. V. Bergin (Kokkolasta) kanssa ja oltuaan yötä heränneen kauppiaan K. J. Collanderin luona Uudessakaarlepyyssä seuraavana päivänä (16/1) saapunut Vaasaan. Siellä hän poikkesi toisen heränneen kauppiaan, Gabr. Revellin, luokse, jonka perhe vanhastaan oli hänelle tuttu. [Turusta Alfred Kihlman usein oli lähettänyt terveisiä rouva Hedda Revellille (o. s. Hamrén), jonka sisar, nti Lotta Hamrén, jonkun aika oleskeli Kihlmanin perheessä ennenkuin (7/3 1844) meni naimisiin nimismies K. J. Strömmerin kanssa. Heidän äitinsä, vaskenvalajan leski Anna Elisabet Hamrén oli o.s. Sinius, joten Alfred äidin puolelta oli sukuakin. – Olof Helander kirjoittaa Reinhold veljelleen Vaasasta (16/10 1843): "Niistä, jotka nyt ovat täällä heränneet, tahdon mainita rouva [Hedda] Revellin, joka on täydessä touhussa, ja sitäpaitsi nuoren rouva Grenmanin, joka puolittain on päättänyt seurata hyvää ystäväänsä rouva R: iä."] Revellillä oli juuri ennen hänen tuloaan pieni tyttölapsi kuollut, mutta siitä huolimatta oli vieras tervetullut. Muuten ei Alfred paljon häirinytkään isäntäväkeään, sillä hän meni ystävänsä Enrothin ja Pyhäjoen kirkkoherra-vainajan G. A. Appelbergin tyttären, Katar. Sofian, häihin, joita paraikaa vietettiin; hänen tullessaan oli vihkiminen jo tapahtunut. Häävieraitten joukossa hän tapasi paitsi muita ystäviä Collianderin, jonka seurassa edellisenä syksynä oli tullut Valkealasta ja joka nyt päätti seurata Alfredia ja Bergiä Helsinkiin. Colliander oli lähinnä edellisenä aikana oleskellut Durchmanilla Isossakyrössä ja tämän kanssa tullut häihin. Kun sitte toisena päivänä oli oltu seuroissa morsiamen äidin luona, lähtivät kaikki yhdessä, ja Durchman kutsui matkustavaiset luokseen yöksi. Seuraavana aamuna oltiin kuitenkin varhain liikkeellä ja samoin muinakin, mutta huonojen ilmojen tähden saavuttiin Helsinkiin vasta 21 p: nä, sunnuntai-iltana. Ruovedeltä asti Alfred Kihlman ja Colliander olivat matkustaneet kahden, syystä että Bergin heikon terveytensä vuoksi oli pakko jättäytyä jälkeen. Yksin ei häntä kuitenkaan jätetty, vaan seurasi häntä Collianderin palvelija.

Mielialasta, millä ystävykset saapuivat perille, Alfred kirjoittaa: "Hyvin tietäen että Helsingissä-olomme tulisi paljon vaikuttamaan sekä maalliseen elämäämme että hengelliseen ja ijäiseen etuumme, olimme jotenkin samalla mielellä kuin kenraali, joka valmistautuu ratkaisevaan taisteluun(!)" Kumminkin hänen kirjeensä kotia eivät sisällä paljon tietoja siitä elämästä, johon hän nyt tuli. Syystä, jonka jo tunnemme, Alfred vanhemmilleen kirjoittaa miltei yksinomaisesti ulkonaisista seikoista. Sitä vastoin hän ei puhu juuri mitään tovereistaan eikä seurustelustaan eikä sisällisestä elämästään. Mutta yksistään hänen mainitsemainsa ystävien nimet ja useat pikku piirteet, jotka tarkoituksettomasti esiintyvät, ilmaisevat, että hän johdonmukaisesti pyrki edistymään siihen suuntaan, jonka hän jo Turussa oli valinnut. Jo Helsinkiin-tulonsa jälkeisenä päivänä Kihlman sopi silloisen filos. kandidaatin (sittemmin professorin) A. W. eli niinkuin hän tähän aikaan nimitti itseään Antero Ingmanin kanssa, että he asuisivat yhdessä turkkuri Mattssonin talossa Kolmikulmaisen torin varrella. Talossa, joka vanhastaan oli tunnettu ylioppilaiden asuinpaikkana, oli Ingman vuokrannut pienemmän rakennuksen kolmihuoneisen yläkerran. Yhden huoneen hän oli luovuttanut ylioppilaille G. W. Lybäckille ja Birger Vegeliukselle, toisessa hän asui itse, ja kolmannessa asui Kihlman.

Kaksi jälkimäistä huonetta oli toistensa vieressä, ja pitivät Ingman ja Kihlman yhteistä taloutta: neitsyt Karolla Kask, "vanha, pohjalaisten uskollinen palvelijatar", kantoi heille päivällisen läheisestä ruokalasta; aamuin ja illoin syötiin leipää, voita, palvattua lihaa ja maitoa. Ensi kirjeessään Alfred tosin sanoo aikoneensa syödä päivällistä yhdessä ylioppilas (myöhemmin arkkiaatteri Otto) Hjeltin kanssa, mutta tietysti tuuma raukesi, kun yhteiselämä Ingmanin kanssa alkoi.

Kihlmanin joutuminen Ingmanin asuintoveriksi oli epäilemättä sangen tärkeää hänen kehitykseensä nähden. Totta kyllä olivat he luonteeltaan hyvin erilaisia: toinen herkkä tunneihminen, toinen tyynesti harkitseva. Mutta kumminkin oli Ingmanilla edellytyksiä vaikuttaakseen Kihlmaniin. Kuusi vuotta vanhempana ja kandidaattina hän oli edellä ei ainoastaan kirjatiedoissa vaan myöskin niissä hengellisissä harrastuksissa, joihin nuorempikin toveri sydämensä innolla oli antautunut. Ingmanin oli herännyt ja oli (julkaisemalla kirjasen: "Ännu några ord om pietismen", 1843) jo ottanut osaa herännäisyysliikkeen aiheuttamaan julkiseen väittelyynkin; sitä paitsi oli hän silloisen nuoren Suomen hartaimpia miehiä, Kalevalan ihailija ja suomenkielen innostunut viljelijä. Tämä viimeinen seikka selittänee, että Kihlman, vaikka hän jo Turussa oli ajatellut suomenkielen oppimisen tärkeyttä, pian toisin sanoin puhuu sen merkityksestä.

Vihdoin mainittakoon yksi seikka, joka aivan erikoisesti on voinut Kihlmaniin vaikuttaa. Ingman oli kihloissa Essenin keskimmäisen tytärpuolen, Lina Fabritiuksen, kanssa, ja mikä on erittäin merkittävä, heitä yhdisti ei ainoastaan yhteinen uskonnollinen vakaumus, vaan myöskin rakkaus. [Sen huomaa eräästä kirjeestä, jonka Ingman 15/12 1843 Helsingistä kirjoitti tulevalle kälylleen, Hilda Bergrothille. Siitä otettakoon seuraavat rivit: "Tulit kai, rakas Hilda, sangen noloksi, kun tullessasi Peskaan [Malmbergin, J. Berghin, Ingmanin y.m. heränneitten pappien yhteisesti omistama talo Ruovedellä] et enää tavannutkaan minua siellä. – Mutta miksi onkaan sinulla niin viehättävä sisar kuin tuo Lina on. Se oli hänen syynsä, etten viihtynyt synkässä, yksinäisessä Peskassa, vaan muitten muuttolintujen tapaan rakkauden siipien kantamana riensin lämpimille seuduille. Tietänet, Hilda, omasta kokemuksestasi, miten on tuskallista ja vaikeaa kauan olla erillään rakastetustaan. Kuitenkaan minulla nyt ei ole syytä valittaa, sillä koko tämän pitkän (minulle lyhyen) syksyn olen luonnollisilla, likinäköisillä silmilläni saanut katsella morsiantani, sillä Lina ja [nuorin sisar Angelika] Gela ovat jo noin 6 viikkoa olleet täällä voimistelemassa. Ja voit ajatella, kuinka hupaista meillä on ollut. Meistä molemmista on kumminkin kiusallista olla kauan kihlattuina. Ihanteellinen kosimiselämä on mielestäni hengellisessä suhteessa – joskus ollut minulle vastuksena. Sen vuoksi olemme vähin mieltineet viettää häitä jo tulevana talvena. – Tässä lähetän sinulle joululahjaksi [julkaisemani] sangen huonon kirjasen pietismistä. Pidä se sentään muistona Linan Antero Vipuselta.

"P. S. Meidän kesken, Lina ei ollenkaan pidä sointuvasta suomalaisesta nimestä: Antero Vipunen. Niin pilattu suomalainen korva sillä työllä on – huolimatta soitannollisista lahjoistaan." Ingmanin läheinen suhde Nygårdin perheeseen oli omansa saamaan Kihlmaninkin lähenemään sitä, samalla kun leikkisän ja humoristisen toverin vilpittömän rakkaus morsiamensa oli hänelle noudattamisen arvoinen esikuva.

Mutta selvää on, että Ingman ei ollut ainoa, joka tänä aikana vaikutti Kihlmaniin. Tiedämme, että hän jo ennen oli tutustunut lukuisiin heränneisiin ja että hän pyrkimistään pyrki samanmielisten yhteyteen. Ymmärrettävästi hän Helsingissäkin etsi heidän seuraansa, ja aika oli semmoinen, ettei aiheita puuttunut keskusteluihin, jotka olivat omansa samassa määrässä kiinnittämään Kihlmanin laatuiseen nuoren miehen mieltä kuin kehittämään hänen käsitystään hengellisistä ja kansallisistakin kysymyksistä. V. 1844 leimahti näet edellisenä vuonna virinnyt riita uuden evankelisen suunnan ja vanhan herännäisyyden välillä ilmi liekkiin, ja samana vuonna J. V. Snellman alkoi Saima-lehtensä avulla levittää uusia, innostuttavia aatteitaan kansan ja maan tulevaisuudesta. Luonnollista on, että F. G. Hedbergin aikaansaama hajaannus heränneissä sitä enemmän koski Kihlmaniin, kun hän Turussa oli tullut läheiseen tuttavuuteen hänen kanssaan; mutta silti ei ole tietynä, että hän olisi epäillyt, kummalle puolelle kääntyisi. Hän pysyi sillä kannalla,

jolla oli seisonut. Että taasen Kihlman lueskeli Saimaa ja sen herättävistä kirjoituksista vastaanotti pysyviä vaikutelmia, sen on hän itse vanhempina päivinä tunnustanut. – Vihdoin muistettakoon, että tänä kevätlukukautena tapahtui Lauri Stenbäckin yritys päästä yliopiston opettajaksi, yritys, joka oli turha, mutta ei sittenkään ollut luettava tappioksi. Vaikka yliopiston ovet suljettiin häneltä senvuoksi, että hän oli pietisti, arvostelivat useat korkeakoulun etevimmät miehet häntä ja hänen edustamaansa suuntaa niin kunnioittavasti ja tunnustavasti, että hetkellinen vastoinkäyminen, avaten monen silmät, muuttui herännäisyydelle pysyväksi eduksi. – Mutta, niinkuin jo on sanottu, kirjeissään kotia Kihlman syrjäytti sentapaiset seikat, joihin tässä on viitattu. Ne toverit, paitsi Ingmania, joiden kanssa Kihlman näyttää enimmäin seurustelleen, olivat R. Helander, Edv. Leon. Levón, Cleve veljekset (Otto ja Fredrik, jotka molemmat, keväämpänä, makasivat sairaina kotona) [Fredrik Cleve kirjoitti 13/5 R. Helanderille ja pyysi häntä viemään veljesten lääkärintodistukset yliopiston viranomaisille. Samassa hän lähetti terveisiä Kihlmanille, Nylanderille, Ingmanille, Collianderille ja Levónille.], And. Abr. Favorin (s. 1818, ensin medisinari, sitten heränneenä ruvennut teologiksi), G. R. Petterson, Ad. Abr. Nylander ja A. Colliander. Säännöllisiä kokouksia eli seuroja ei tähän aikaan pidetty, mutta joskus kokoonnuttiin sentään Julius Berghin luona. Niin esim. on Kihlman 26 p. tammik. merkinnyt almanakkaansa: "Illalla Berghillä, jossa paitsi veljiä oli muutamia Säämingin talonpoikia." Toisinaan pari, kolme yhdessä käytiin Espoossa pitäjänapulaisen sijaisen G. B. Hildénin taikka Essenin luona.

* * * * *

Vanhemmat vastasivat kahden kuukauden äänettömyydellä Alfredin mietiskelyihin siitä, miten hänen uskonnollinen elämänsä kotona oli ollut esteiden ympäröimä. Vihdoin saatuaan kirjeen hän 23/3 sepitti vastauksen, joka – ilmeisesti hänen aavistamattaan – oli omansa herättämään ja todella herättikin uutta mielipahaa hänen omaisissaan. Valittaen, että hänelle niin harvoin kirjoitettiin kotoa, hän käytti niin liioiteltuja sanoja, että ne tuntuivat ivallisilta ja pistäviltä, vaikka kirjoittaja nähtävästi vain noudatti luontaista taipumustaan pilansekaiseen kieleen, jonka kirpeätä makua hän itse ei huomannut. Hänestä olisi vanhemmilla ollut yllin kyllin tilaisuutta kirjoittaa, kaksi kertaa viikossa meni posti Helsinkiin ja kolme hevosta tallissa odotti muka ainoastaan saada liikkua. Joskus oli hän aikonut kirjoittaa, mutta häntä oli estänyt epätietoisuus siitä, elivätkö vanhemmat vielä vai lahosivatko aikoja sitten Kruununkylän yksinäisessä kirkkotarhassa. Nyt hän kuitenkin sydämestään iloitsi, kun hän kirjeestä huomasi heidän olevan hyvissä voimissa sekä että he eivät vielä olleet unohtaneet, että heillä oli poika Helsingissä. Vieläpä hän siteerasi Karollan murinaa siitä, että kotoa ei oltu lähetetty mitään ruokatavaroita j.n.e. Siihen isä vastasi, että pojan "kurittajääni" (ton af tuktomästare) olisi vanhempia hämmästyttänyt, "jollemme ennenkin joskus olisi saaneet tottua siihen ja jollemme tietäisi, että se kuuluu uskontunnustukseesi". Ja hän huomauttaa sitte seikkaperäisesti, kuinka Alfred oli väärin arvostellut oloja, ja lisää että pojan tapa syyttää toisia ja varsinkin vanhempiansa saattaisi mahdollisesti aikaansaada semmoisen kylmähkön suhteen, jonka hän olettaa heidän puoleltaan jo todellisuudeksi tulleen. – Tämä kirje sai Alfredin puolestaan vakuuttamaan (3/5), että hän ei suinkaan ollut mitään pahaa tarkoittanut. Jos hänen kirjeessään todella oli jotain loukkaavaa, niin oli se johtunut "liioittelevasta ja sopimattomasta leikillisyydestä, s.o. sulasta ymmärtämättömyydestä", ja hän pyysi vanhemmiltaan anteeksi sekä myöskin, etteivät he väärin lukisi sitä hänen uskontunnustuksensa syyksi, jolla toden totta ei ollut mitään yhteyttä sen kanssa.

Yllä mainitusta kirjeestä, jonka alkupuoli – niinkuin isän viittaus Alfredin uskontunnustukseen todistaa – ei parantanut sitä kireää väliä, joka jälkimäisen heräyksen jälkeen yhä jatkui pojan ja vanhempien kesken, on vielä merkittävä pari seikkaa. Alfred pyytää jälleen tänä kesänä saada oleskella Savossa, oppiakseen "äidinkieltänsä, suomea". – "Minä toivon", sanoo hän, "ettei Teille, jotka jo puoli vuosisataa olette keränneet elämänkokemuksen aarteita, suomenkielen välttämättömyys ole tuntematon. Mutta miksi juuri Savossa? 1:o sentähden että siellä puhutaan puhdasta ja voimakasta suomea, 2:o sentähden että silloin saisin nauttia etevän, käytännöllisen ja teoreettisen suomalaisen, asuintoverini Ingmanin, johtoa. Hän, joka tulevana Vaasan lukion apulaisena on opettava suomenkieltä, aikoo myöskin sinne tutkimuksia varten suomalaisessa

kirjallisuudessa. Minulle, tietämättömälle, olisi hänen seuransa sangen otollinen." – Seuraavana sunnuntaina oli Alfred lähtevä Espooseen hautajaisiin; "Essenin nuorin tytär, Hanna, oli kuollut hinkuyskään, ja oli siellä suuri suru".

Jo ennenkuin Alfred sai mitään vastausta, kirjoitti hän kaksi uutta kirjettä, kertoakseen ankananlaisesta vatsataudista, joka huhtikuulla vaivasi häntä. Erään osakuntalaisen, lääkäriksi valmistautuvan Gust. Appelbergin hoidolla hän kuitenkin vähitellen toipui, mutta kauan jälestäpäinkin hän tunsu voimattomuutta. – Kaikissa näissä kirjeissä Alfred oli pyytänyt rahaa, jota hän saikin runsaanlaisissa annoksissa. Kun isä lievästi viittaa siihen, että vähemmälläkin pitäisi voida tulla toimeen, lähettää Alfred tarkan tilinteon "Menoista ja tuloista kevätlukukautena 1844" – niin tarkan, että vain 42 kop: n ero on olemassa meno- ja tulopuolien välillä. Selittäessään miten rahaa oli niin paljon mennyt, hän muun muassa lausuu: "Että jokunen kirja olisi voinut olla ostamatta, sitä en kiellä. Meillä on kullakin heikkoutemme ja huvimme, erilaiset eri yksilöillä. Te tiedätte minun antavan suurempaa arvoa hyvälle kirjoille kuin kaikenlaisille kalliille maallisille huvituksille. Senvuoksi ei voitane kummeksia, että olen uhrannut heikkoudelleni. – Osakunta (Nation) on aikonut tilata Ranskasta yhden kappaleen Laokoonryhmää (ks. Virgil. Aeneid. Lib. II: v. 200 – 230) sillä koristaakseen kokoushuonettaan. Sen menon, joka jokaisen jäsenen täytyy suorittaa, olen merkinnyt sanoilla: osakunta-meno (nationell utgift)."

Mitä Alfred oli toimittanut ensi lukukautenaan Helsingissä saadaan tietää kirjeestä, joka on päivätyy Porvoossa sunnuntaiamuna 9/6, vanhempien "toisena häpäpäivänä", s.o. hopeahäpäpäivänä (jota nimitystä ei kuitenkaan käytetä). Hän oli jo silloin matkalla Rautalammin kappeliin, Suonenjoelle, missä aikoi viettää kesänsä, ja oli hänellä toverina Niilo Henrik Bergh, joka vanhan isänsä sijaisena hoiti kappalaisen virkaa mainituissa seurakunnassa. – Hän oli tyytymätön siihen mitä oli aikaansaanut menneenä neljänä kuukautena (joista sairaus oli vienyt yhden); hän oli muka vain lukenut muutamia lauluja Homeroksesta, 20 psalmia hepreaa, kirjoittanut muutamia latinaisia aineita prof. Gyldénille, lukenut latinaa, saksaa y.m. Mutta vähitellen käy ilmi, että hän toukokuulla oli suorittanut n.s. "Suuren (pienen!) teologian tutkinnon" sekä kirjoituskokeet: pro seminario (ruotsiksi) ja pro exercitio (latinaksi) ja saanut tutkinnossa arvolauseen "erittäin kiitettävät tiedot" ja kirjoituksissa: "approbatur cum laude" ja "admittitur". – "Variatio delectat, sanoo sananlasku sievästi", lisää hän leikkillisesti viitaten vaihteleviin arvolauseihin. Paitsi häntä saivat useat muutkin (esim. Lindelöf) admittitur. – Lopulta olivat siis tulokset aika hyvät. Mutta ihastunut Alfred ei mitenkään ollut Helsinkiin. Hän sanoo kaupunkia "sietämättömäksi ja ikäväksi" ja huudahtaa: "kunpa ensimmäinen lukukausi olisi ollut viimeinenkin." Syy tyytymättömyyteen jää sanomatta.

* * * * *

Mitä Kihlman teki Porvoossa, jossa hän viipyi puolitoista viikkoa, sitä ei näy muistiinpanoista. Mahdollisesti oli hän siellä vain seuran vuoksi, sillä vähitellen tulivat sinne myöskin Julius Bergh perheineen, Petterson, Colliander ja Ingman, jolloin vihdoin kaikki lähtivät, kahdessa joukossa, Valkealaan Collianderille. Matkalla, kertoo Alfred kirjeessä kotia, "kävimme tohtorinrouva Cleven kahden kuolevan pojan luona, joista toinen [Fredrik] sairastaa keuhkotautia, toinen [Otto] kouristustautia. Molemmat olivat taitavia ja kaikissa suhteissa lupaavia nuorukaisia; nyt he ovat haudan partaalla". Sairaista toipui kuitenkin Otto, joka myöhemmin tuli tunnetuksi hartaana heränneenä pappina. – Valkealassa, "jossa minut nyt jälleen, samoin kuin viime kesänä, vastaanotettiin ja kohdeltiin mitä suurimmalla rakkaudella ja ystävyydellä aivan kuin olisin ollut perheen jäsen", Alfred viipyi kolmatta päivää. Syystä että mainitut matkustavaiset olivat keskenään hyviä ystäviä ja matkustivat samaan suuntaan, heitä näyttää huvittaneen vaihtaa matkaseuraa. Alfred oli Porvoosta tullut Ingmanin kanssa, mutta hän lähti Valkealasta Julius Berghin perheen seurassa; kumminkin kaikki jälleen yhtyivät Suonenjoen pappilassa lauantaina kesäkuun 22 p: nä.

Kohta juhannuksen jälkeen Kihlman ja Ingman muuttivat asumaan Rajakorven taloon, johon pappilasta päästiin sekä veneellä soutaen että maitse, ja siellä edellinen nyt alkoi opetella suomea lukemalla ja harjoittamalla puhumista talonväen kanssa. Suotuisinta aikaa siihen olivat ne heinäkuun

viikot, joiksi Ingman juodakseen terveysvettä asettui toiseen paikkaan, lähemmäksi lähettä, mistä vesi saatiin. Silloin Kihlmanin oli pakko puhua yksistään suomea, joka nähtävästi tuotti hänelle paljon vaikeuksia. Vasta heinäkuun lopulla hän mainitsee "hämmästyksekseen ja ilokseen kirkossa ymmärtäneensä suurimman osan saarnaa". Muuten hän parhaiten ymmärsi juuri uskonnollista kieltä, senvuoksi että oli lukenut hengellistä suomalaista kirjallisuutta. "Voi, jos minä lapsuudesta olisin oppinut suomea puhua (sic)!" hän huudahtaa suomeksi keskellä ruotsinkielistä kirjettä.

Yleensä kesä ilmojen puolesta ei ollut kauneimpia, mutta ei se estänyt Kihlmania nauttimasta maallaolostaan. Pappilassa hän oli alituinen vieras. Pari kertaa hän oli kalalla, toisen kerran Niilon, toisen kerran Julius Berghin kanssa, mutta tavallisemmin oli yhdessäolo henkevämpää laatua. Pappilassa kävi pitkin kesää kaukaisempia ja läheisempiä vieraita, herrasväkeä ja talonpoikia, joita halu kuulla Bergh-veljesten opetuksia ja neuvoja uskonasioissa sinne houkutteli, ja kaikkiin näihin Kihlman tutustui, milloin eivät ennestään olleet tuttuja. Kävijöistä mainittakoon luutnantti Colliander rouvineen, J. J. Rahm Rautalammilta, Paavo Ruotsalainen (12-13/7), A. A. Favorin, Niilo Gabr. Arppe j.n.e. kauempaa sekä Korhoset, Markkaset, Vepsäläiset y.m. omasta seurakunnasta. Oltuaan Paavon seurassa Kihlman on merkinnyt almanakkaansa: "oli hyvin hauskaa tänä iltapäivänä." Toisinaan kävivät myöskin "kaikki pappilasta" Rajakorvella, ja kun se ensi kerran tapahtui (30/6), hän panee muistiin: "kuulin ensi kerran kielillä puhuvia naisia (språktalerskor)." Sittemmin mainitaan vielä pari kolme kertaa, että "Lisette [neiti Maria Elisabet, Bergh-veljesten sisar] puhui". Niin esim. 28/7: "L[isette] p[uhui]. Älä unohda: Matth. 24: 23-25; Voi niitä, jotka asuvat maan päällä; sillä perkele tietäen, ettei hänen aikansa ole pitkä" j.n.e. Niin myöskin 15/8 "L[isette] p[uhui]. Voi! kuinka hauskaa! Matkustin edes ja takaisin Raja[korve]lle Juliuksen, [hänen rouvansa] Olivian [o. s. Bergroth] ja Lisetten kanssa." – Eriyistä hupia, kokemusta ja oppia tuottivat varmaan Kihlmanille monet Bergh-veljesten seurassa tehdyt retkeilyt Suonenjoella. He kävivät näet useat kerrat tapaamassa ylempänä mainituista ja muita heränneitä talonpoikia. Kaupungissa kasvanut ja ainoastaan ruotsalaiseen kansaan tutustunut Kihlman sai nyt nähdä ja perehtyä savolaisten elämään. Kuitenkin hän valittaa, että huono kielentaitonsa esti häntä hyötymästä seurustelusta hurskaitten talonpoikien kanssa niinkuin muutoin olisi mahdollista ollut. Sillä vaikka moni oli nukahtanut sen herätyksen jälkeen, joka seurakunnassa oli tapahtunut kymmenkunta vuotta ennen, oli niitä semmoisiakin, "jotka olivat esimerkkejä siitä, mitä Jumalan Henki saa aikaan siinä, missä se [saa] esteettömästi jatkaa työtänsä". – Tavallista pitemmän matkan Kihlman teki Niilo Berghin seurassa, kun tämä 4 p: nä elok. lähti Pielisjärven kappeliin Juukaan, jossa hänen setänsä, pastori G. A. Bergh oli kuollut. Matka tehtiin milloin vene-, milloin hevoskyydillä, milloin jalan erämaitten halki. Perille tultiin 6 p: nä, seuraavana oli hautaus, mutta paluumatkalle päästiin vasta 12 p: nä, sittenkun perunkirjoitus oli suoritettu. Suonenjoelle saavuttiin yöllä 15:ttä päivää vastaan, ja oli Kihlman silloin nähnyt Kuopionkin.

Muistiinpanot ovat niin lyhyitä, ettei niihin mahtunut tietoja ystäväistä. Ingmanista mainitaan vain, että hän toisinaan saarnasi, mutta hauskaa olisi ollut saada tietää, eikö tämä kesä ollut se, jolloin hänessä tapahtui se kääntymys "pakanallisesta" suomalaisuudesta kristilliseen suomalaisuuteen, josta hän itse on kertonut Joukahaisen II: ssa vihkossa 1845. Ennen innostuneesti kuviteltuaan Kalevalaa siksi suomalaisuuden perustukseksi, jonka pohjalla sekä kieli että kansansivistys oli kehitettävä alkuperäiseen voimaansa ja rikkauteensa, hän julkilausuu vakaumuksenaan, että ainoastaan elävä kristillisuus kelpaa perustukseksi uudelle kielelle ja uudelle elämälle, joka isänmaassa oli nouseva. Ja tämä mielenmuutos johtui siitä, että eräissä savolaisissa pirtissä, kun hän hehkuvien mielin kokoontuneelle väelle esitti vanhoja runoja, eräs vanha ukko keskeytti hänet sanoilla: "Voi, herra kulta, pakanahan työ outtenki! Näitä runoja muinoin entiset pakanalliset esi-isämme veisasivat, voan meille kristityille ne ei enää ensinkään sovi. Savon pirtissä jo kaikuu toinen veisu." Ainakin voimme olettaa, että ystävykset kerran ja toisenkin keskenään keskustelivat pappien kansallisesta tehtävästä, sillä Ingmanin, mielestä oli juuri näiden asia luoda sekä uusi elämä että uusi taikka oikeammin uudistettu, hengen syvyydestä syntyneillä sanoilla rikastutettu kieli.

Kun Ingman Favorinin kanssa 19 p: nä elok. lähti Helsinkiin, jäi Kihlman vielä Suonenjoelle, sillä hänen oli oltava pääkaupungissa vasta syyskuun keskivaiheilla. Hän asui siis taas yksin suomeapuhuvien keskuudessa, ja tuli tietysti yhä paremmin toimeen. Että niin oli laita, huomaa siitäkin, että hän syyskuun alussa yksin käveli Pentti Korhosen [V: sta 1840 naimisissa Paavo Ruotsalaisen tyttären. Evan, kanssa. *Auk. Oravala*, Paavo Ruotsalainen, siv. 61.] luokse ja viipyi siellä kokonaisen viikon, joka tietenkään ei olisi tapahtunut, jollei hän jo jotakuinkin vapaasti olisi kyennyt vaihtamaan ajatuksia isäntäväen kanssa. "Ehkä voin vielä aikaa myöten tulla välttäväksi suomalaiseksi", hän kirjoittaa kotia, mainiten samalla, että hän Suonenjoen pappilassa kesän kuluessa oli saanut osakseen paljon hyvää. – Tämä on otettu pitkästä kirjeestä (2/9), jonka Alfred kirjoitti vanhemmilleen saadakseen neuvoa sangen tärkeässä asiassa. Hän kertoo, että Ingman, jolle yliopiston kamreeri A. W. Vegelius oli antanut tehtäväksi hankkia kotiopettajan kolmelle lapselleen, oli tarjonnut paikan hänelle, mutta vaatinut niin pikaista vastausta, että aikaa ei ollut kirjoittaa kotia. Itsekseen harkiten asiaa oli Alfred, sen johdosta että hän nyt monen epäilyksen perästä oli päättänyt valmistautua filosofian kandidaatiksi ja siis tulisi pitemmän aikaa oleskelemaan Helsingissä, miettinyt, että hän yhdistämällä käytännöllisen toimen "teoreettiseen elämäänsä" välttäisi yksipuolisuutta ja epäkäytännöllisyyttä. Sen arvelun, että kotiopettajatoimi veisi liiaksi aikaa, olivat Ingman ja Julius Bergh kumonnet huomautuksella, että heidän kummankin kokemuksen mukaan senlaatuinen tehtävä vain enensi työntöä, joten edistys tulisi olemaan suurempi eikä vähempi, puhumatta tunnetusta lauseesta: *docendo discimus*. Vihdoin tahtoi hän mielellään itsekin ansaita jotakin, eikä yhä vain tilata rahaa kotoa. Hän tiesi kyllä, että vanhemmat halusta tyydyttivät hänen kohtuulliset vaatimuksensa, mutta kun isä oli nuoruudessaan otsansa hiessä taistellut köyhyyttä vastaan, pitikö pojan säästää laiskaa, flegmaattista luontoaan! Lopuksi oli sekin huomioon otettava, että Vegelius oli arvossapidetty, sivistynyt mies, joka monessa kohden saattaisi olla hänelle hyödyksi. Näistä syistä Alfred oli vastannut myöntäen ja oli siis syyslukukauden alusta koetteeksi opettava kahta poikaa ja yhtä tyttöä, joista vanhempi poika juurikaan oli alkanut lukea latinaa. Korvaukseksi hän oli vaatinut ainakin vapaan asunnon ja elannon.

Vaikka kysymys oikeastaan oli ratkaistu, oli Alfred alkanut epäillä, oliko hän tehnyt oikein, ja halusi nyt tietää mitä vanhemmat ajattelivat asiasta. Hän vakuuttaa, että hän ei mitenkään tarkoittanut vapautumista heistä ja heidän avunannostaan; sen tarpeessa olisi hän edelleenkin, ja hän asetti kysymyksenalaiseksi, eikö hän voisi saada kotoa jonkinmoista korvausta siitä, että hän itse otti ansaitakseen välttämättömimmät tarpeensa. Tosin hän jo ennen oli saanut tuhatkertaisen "korvauksen", mutta olisihan sentään hupaista, jos hänellä olisi rahasto, jonka itse oli ansainnut ja jolla voisi menetellä mielensä mukaan.

Isä vastasi, että kotoa päin Alfredia kyllä ei olisi neuvottu rupeamaan kotiopettajaksi, koska perheen taloudellinen asema ei mitenkään vaatinut semmoista, mutta kun hän itse oli siihen suostunut, niin vanhemmat eivät voineet muuta kuin pitää sitä hyvänä. Hänen perusteensa olivat päteviä, ja Jumalan avulla oli opettajatoimi kantava hänelle hedelmiä.

Juuri ennen lähtönsä Suonenjoelta Kihlman oli kolmatta päivää Rahmilla Rautalammilla, missä piispa Ottelin 12 p: nä syysk. vihki uuden kirkon. Paluumatkastaan Helsinkiin hän itse kirjoittaa kotia 27/10: "Syyskuun 16 p: nä lähdin kahden toverin [Petterssonin ja Simeliuksen] kanssa 'mun omasta Suomenmaastani', joka oli tullut hyvin rakkaaksi sydämelleni, ja jota senvuoksi suurella kaipauksella muistelen." – Huolimatta sateisesta ilmasta saavuttiin aikanaan Valkealan kartanoon. "Me tapasimme herrasväen vast'ikään kotiin palanneena hautajaisista – Fredr. Cleven, hänen, jonka kanssa kesällä 1843 kävelin edestakaisin Haminaan, hänen, jota niin sydämellisesti rakastin ja jonka sairaudesta olen Teille maininnut. Vaikea rintavesitauti on nyt tehnyt, mitä alkanut keuhkotauti muuten olisi yhdessä vuodessa aikaansaanut. Olin myöskin kutsuttu kantajaksi, mutta tulini kaksi päivää liian myöhään. Se oli ensimmäinen tuntuva tappio, jonka kuolema on minulle tuottanut. Kumminkaan hän ei ole kadotettu, sillä hän sai mitä hän elässään enimmin oli toivonut, nimittäin

autuaallisen lopun. Tapahtukoon meille kaikille niinkuin tälle vanhurskaalle nuorukaiselle! – Valkealasta sain Collianderin matkatoveriksi ja saavuimme 24 p: nä syysk. Helsinkiin."

* * * * *

Edellisestä näkee, että Kihlmanin kesänvietto Savossa oli ollut sangen vaihteleva. On itsestään selvää, että se myöskin oli ollut kehittävä, sillä eihän mikään tee merkitsevämpää vaikutusta älykkääseen, terveeseen nuorukaiseen kuin tutustuminen outoihin oloihin ja seurustelu erilaatuisten ja varsinkin semmoisten ihmisten kanssa, jotka elävät jokapäiväistä syvempää henkistä ja hengellistä elämää. Helsingissä häntä odotti työ, ja siihen hän kävi tarmokkaasti käsiksi. Saatuaan Vegeliuksella kaksi hupaista huonetta asuttavakseen hän neljä tuntia päivässä opetti lapsia, tehden omia töitään aamu- ja iltatunteina. Lapset olivat, hän kirjoittaa, tottelevaisia, hyvin kasvatettuja ja myöskin, varsinkin pojat, hyväpäisiä; senvuoksi opettajatoimi tyydytti häntä, joskin se monesti kysyi kärsivällisyyttä. Omista töistään hän sanoo: "Luen joka päivä Genesisistä, kuuntelen Geitlinin julkisia luentoja arabiankielessä ja Sjöströmin yksityisiä Iliadissa. Kun ilmoittaudivin viimemainitulle, hän lisää, pyysi hän minua kirjoittaessani tervehtimään Isää ja Äitiä viimeisestä. Hän mainitsi 1825 olleensa Teillä jymykemuissa, virkaanasettajaisissa, jos oikein muistan, 'eikä vielä voineensa kiittää viimeisestä.' Samassa ukko kuvasi kuinka jymyvää oli ollut, ja huusi minut vielä takaisin eteisestä, varottaakseen, etten unohtaisi asiaa." – Tänä lukukautena heränneet ylioppilaat jälleen pitivät kokouksia toistensa luona. Kihlman on almanakkaansa merkinnyt: "olimme kokoontuneet": 2/1 °Collianderilla, 6/10 O. Hjeltillä, 20/10 minun luonani, 23/10 N. G. Arppella (luettiin profeetta Danielia), 7/11 G. A. Forsströmillä. Pari kertaa hän sanoo olleensa osakunnan kokouksessa, niin 20/11: "Lasse [Stenbäck], C. G. v. Essen, minä ja Pettersson"; Antero Ingman oli tänä syksynä Turussa, ja ystävykset vaihtoivat vain kirjeitä.

Kihlman ei lähtenyt jouluksikaan kotiin. Hän oli näet Suonenjoella saanut hankaushaavan jalkaansa, joka hitaasti parani, ja sen jälkeen ilmaantui pohkeisiin ruusuntapaisia haavoja, jotka eivät tahtoneet umpeutua. Haavat olivat varovaisesti hoidettavat, ja pelkäsi hän sentähden lähteä pitkälle talviselle matkalle. Sitäpaitsi oli hänet kutsuttu häihin; hänen ystävänsä Ingman, joka joulukuun 19 p: nä vihittiin papiksi, vietti näet itse jouluaattona häitä 18-vuotiaan Lina Fabritiuksen kanssa Espoon Nygårdissa. Siellä Kihlman oli lukuisain ystävien kanssa sekä jouluaaton että joulupäivän. Uutena vuotena, 4-8 p: nä tammik., teki hän (Kuopioon teologian lehtorina muuttaneen, mutta häitten vuoksi Helsinkiin tulleen) Julius Berghin, Otto Hjeltin y.m. ystävien seurassa huviretken Valkealan kartanoon.

Enemmän ja osaksi sangen huomattavia tietoja on säilynyt kevätlukukaudelta 1845. Maaliskuun 26 p: nä Alfred kirjoittaa vanhemmilleen paraikaa toipuvansa ankaralaisesta taudista. Koko talven oli hänen terveytensä ollut vähemmän tyydyttävä, sitte hän vilustui ja sai kovan kuumeen sekä sen ohella samanlaisen vatsataudin kuin edellisenä vuonna; professori Törnrothin hoidolla hän kuitenkin oli parantunut. Mutta huono hän oli ollut kuin riepu, ja professori oli ihmetelty, "miten heikko mies tuo Kihlman sentään oli." [Yksi syy Kihlmanin heikkouteen oli luultavasti se, että hän – ajan tavan mukaan – niin usein antoi kuppauttaa itseänsä. Niin tapahtui ei ainoastaan silloin kun hän tunsu itsensä sairaaksi, vaan väliaikoinakin.] Miten liekään, palasivat työvoimat pian, eikä lukukausi laisinkaan mennyt hukkaan. Sen ynnä muuta näemme tavattoman pitkistä kirjeistä 19 p: ltä kesäk.

Suurimmassa osassa kirjettä Alfred laajasti selvittää niitä näkökohtia, jotka olivat saaneet hänet luopumaan aikeestaan suorittaa kandidaattitutkinto. Painavimmat syyt olivat, että tutkintoon vaadittiin niin monta ainetta (kaksitoista), että oli mahdotonta täysin perehtyä kaikkiin; että useat aineista eivät ansainneet sitä työtä, jota niiden oppiminen edellytti; että hän yleensä luki hitaasti, toisin sanoen, että työ ei edistynyt, vaikka hän esim. viimeisenä lukukautena oli tehnyt työtä 14 jopa 19 tuntia vuorokaudessa; että hänen terveytensä ei kestäisi semmoista ponnistusta; sekä vihdoin että hän ilman tutkintoakin saattoi hankkia itselleen tarpeelliset tietoperäiset ja käytännölliset tiedot. Todistaakseen tätä viimeistä väitettä oli Kihlmanilla esitettävänä seuraava tosiasia. Päätettyään jättää sikseen maisteritutkinnon oli hän vielä samana lukukautena suorittanut seminaaritutkinnon, ja vaikka

tauti oli ryöstänyt häneltä aikaa, oli hän menestynyt niin hyvin, että hänet tunnustettiin primukseksi 12: lla äänellä 12: sta. "Tämä ylen harvinainen arvolause, jolla minua kunnioitettiin, vahvistaa ajatukseni, että minä tähän asti saamillani perustiedoilla pystyn tutkimaan sekä käytännöllistä että teoreettista teologiaa kaikkine haaroineen." Näin ollen hän ei luule koskaan katuvansa valitsemaansa opintotietä. Sitä vastoin hän "kuvittelee, että hänen omaisensa kotona, 19: nnen(!) vuosisadan lapsina, ehkä tuntevat itsessään taipumusta uhrata yhdelle tämän vuosisadan heikkoudelle: turhamielisyydelle, eli toisin sanoen [haluavat] nähdä poikansa laakeriseppelä päässä; kumminkin on hän varma siitä, että he mieluummin kuulevat erästä parempaa ääntä, s.o. asettavat järjen tunteen edelle(!)"

Mitä siihen tulee, että hän menetti ne kolme vuotta, jotka maisterinarvosta virkaylennykseen nähden luettaisiin hänen hyväkseen – siihen tapaan, joskin paljon monisanaisemmin, Alfred jatkaa – niin oli hänestä vahinko korvattavissa. Jos hän näet käyttää sen ajan, jonka kandidaattitutkinto olisi vaatinut, oppiakseen suomea niin täydellisesti, että on pätevä hakemaan suomalaisia virkoja samoin kuin ruotsalaisia, eiköhän ole myönnettävä, että hän on saanut riittävän korvauksen. "Kun nyt siihen tulee lisäksi, että kaunis, kieliopillisesti rikas suomenkieli on tai oikeammin on oleva äidinkieleni, kuka voisi soimata minua, joskin minä yksistään isänmaan kielen tähden laiminlöisin yksityiset etuni?!" Hän toivoo siis vanhempiensa tyytyvän hänen päätökseensä.

Mutta luopuminen aikeesta suorittaa kandidaattitutkinto ei ollut ainoa tärkeä kysymys, jonka Alfred oli omin päin ratkaissut; toinen koski juuri mainittuja suomenkielen opintoja. – "Lienee kai vihdoin meidän aikana", hän lausuu, "niin edistytty, että suomenkieltä ei ainoastaan olla halveksimatta, vaan että sille annetaan arvoa muihinkin kieliin verrattuna. Senvuoksi on kai myöskin mahdotonta tulla Suomessa toimeen ilman suomenkieltä, jollei nuoren Suomen lämpö isänmaata ja sen kieltä kohtaan kylmene taikka sen intoa kieltotoimilla ehkäistä." Tästä ja muista syistä oli "ehdoton välttämättömyys", että hän täydentäisi suomenkielen taitoansa. Menestyäkseen siinä oli hän harkinnut tarpeelliseksi asettua semmoiseen seurakuntaan, jossa puhuttiin puhdasta suomea, jossa hän tapaisi oppineen miehen, joka oli enemmän kuin kotitarpeeksi kieleen perehtynyt, ja joka (seurakunta) ei ollut kaukana hänen kodistaan. Miettiessään näitä asianhaaroja oli Alfred kuullut, että Malmberg Lapualla halusi saada kotiopettajan pojalleen. Hän oli kohta kirjoittanut ja tarjoutunut siihen toimeen, ja niin oli sopimus syntynyt, joka tyydytti molempia. Koska oppilas oli niin nuori, ettei häneltä vielä voitu paljon vaatia, olisi Alfredilla runsaasti aikaa lukemiseen ja suomenkielen oppimiseen, jossa Malmberg auttaisi häntä, sekä myöskin, jos hän sitä toivoi, harjoitteluun käytännöllisissä papintehtävissä. Palkkaa oli: vapaa asunto ja elanto ja maksuton kielenopetus Malmbergin puolelta. "Katso, niin on kaikki yhtynyt edukseni", Alfred huudahtaa. Määräämättä oli vain aika, milloin hän saisi vaihtaa pääkaupungin melun ja turhuuden Pohjanmaan maalaiselämän hiljaisuuteen ja yksinkertaisuuteen. Se oli tapahtuva joko syyskuun taikka joulukuun keskivaiheilla.

Viimeksi Alfred sisältörikkaan kirjeensä lopulla ilmottaa, mistä syystä hän nyt oleskeli Espoossa, josta se oli kirjoitettu. Jotta hän ennättäisi valmistautua seminaaritutkintoon, oli kamreeri Vegelius itse ottanut jonkun aikaa opettaakseen kahta nuorempaa lastaan sillä ehdolla, että Kihlman osan kesästä jatkaisi kotiopettajatoimintaan, johon hän oli sitoutunut ainoastaan lukuvuodeksi. Sen johdosta hän nyt oppilaittensa kanssa eli eräässä talonpoikaisessa talossa Espoossa. Kamreerin ja hänen rouvansa tultua maalle Kihlman 11 p: nä heinäkuun. pääsisi lähtemään kotimatalle. – Lopuksi poika toivoo, että vanhemmat hyväksyvät kaikki "mitä hän oli tarkoin miettinyt ja päättänyt" elämänuraansa nähden, semminkin kun hän usein oli kuullut heidän lausuvan, että vanhempien tulee antaa lasten vapaasti valita tiensä. Kaikissa tapauksissa hän pyytää vastausta, niin "ettei tietoisuus tulevista epämiellyttävistä väittelyistä mitenkään himmentäisi jälleennäkemisen iloa". Raha-asiansa sanoo hän olevan hyvällä kannalla, kiitos olkoon kotoa saamansa avustuksen ja 30 hopearuplan stipendin, jolla hänet palkittiin tutkintonsa jälkeen. —

Nyt selostettu kirje on mitä kuvaavin Alfred Kihlmanin luonteelle ja hänen ja vanhempien keskinäiselle suhteelle. Itsekseen Alfred tyystin mietiskelee ja suunnittelee ja ratkaiseekin asiansa

ja esittää ne vasta sitten vanhemmilleen, kun heidän neuvonsa ei enää voi vaikuttaa mitään. Jopa ovat hänen päätöksensä niin perusteltuja, ettei hänen mielestään vanhemmilla voikaan olla muuta tehtävänä kuin sanoa: jaa ja amen! Ymmärsikö Alfred nyt jo, että hänen menettelynsä ei suinkaan ollut sen laatuinen, jommoista vanhemmat oikeudella saattoivat häneltä odottaa, on epätietoista; että hän myöhemmin sen käsitti, sen saamme nähdä. Isän vastaus (18/7) luo lisää valoa heidän väliinsä. Joskin pojan toivomuksen mukainen ja hyvin maltillisesti laadittu, sisältää se kuitenkin viittauksia, joiden luulisi koskeneen Alfredin omaantuntoon. Otan sen tähän lyhentämättä:

Rakas Poika! Kiitos pitkästä kirjeestäsi kaikkine siinä meille annettuine tietoineen tähänastisista harrastuksistasi. Mieluista on meidän Sinulta itseltäsi saada tietää asiiasi, vaikkemme voisikaan täysin hyväksyä kaikkea. Sitä vastoin on vähemmän mieluista saada niistä tietoja toisten kautta. [Viittaus siihen, että prof. F. L. Schauman käydessään Kruununkylän pappilassa oli ensiksi kertonut, että Alfred oli jättänyt kandidaattitutkinnon sikseen.] Kiitos siitä ilosta, jonka olet tuottanut meille ahkeruudellasi ja siitä johtuvalla edistykselläsi. Jos se ilahduttaa jokaista ystävääsi, niin tietysti vanhempasi iloitsevat siitä monta vertaa enemmän. Mutta – niinkuin jokainen ilo maailmassa on oleva supistettu, jotta se ei olisi liian suuri, niin piti meidänkin ilomme Sinun jatketusta olostasi yliopistossa vielä 2 vuotta eteenpäin mennä tyhjiin. Että tieto siitä on ollut meille vähemmän tyydyttävä, sitä emme voi kieltää, sillä me 'kahdeksannentoista vuosisadan lapset' [Alfred oli, niinkuin ylempänä näkyy, kirjoittanut '19: nnen vuosisadan', mutta isä on oikaissut erehdyksen.] olemme, se tulee meidän myöntää, niin heikkoja ja turmeltuneita, että me nitimur in vetitum semper, cupimusque negata! [Ovid. – Harrastamme aina kiellettyä, himoitsemme luvatonta.] Ja tokko sinäkään, vaikka oletkin toisen aikakauden lapsi, olet siitä niin vapaa kuin luulet? – Tokkohan olisit yhtä mielelläsi luopunut yliopistosta, jollet olisi tuntenut toivomuksiamme siinä vetitum'ina? Ja eikö kotiopettajan toimi Malmbergilla ole niitä seikkoja, joita me nimenomaan olemme kieltäneet (expressis verbis negata), sillä eihän se ole Sinussa mikään uusi ajatus, vaan jo vuosikausia sitten täällä kotona julkilausumasi toivomus, josta silloin neuvoimme Sinua luopumaan. – Nyt kun olet ottanut ratkaisevan askeleen niin toisessa kuin toisessakin suhteessa, ei meillä ole muuta toivottavaa kuin että kaikki kävisi toivosi mukaan, ja että ne 3 maisteriarvon tuottamaa vuotta, joista ylenkatseella olet kieltäytynyt, tulisivat runsaasti korvatuksi suomalaisilla pappisviroilla. Eikä nyt enempää siitä. – Lupauksesi mukaan toivomme pian näkevämme Sinut täällä hellien vanhempiesi luona

A. G. ja S. Kihlman.

Kruununkylä 8 p: nä heinäk. 1845.

P. S. Hilma tervehtii Sinua sydämellisesti. Paljon terveisiä
[Lapuan rovastille J.D.] Alceniukselle ja hänen rouvalleen.

* * * * *

Nyt tulemme tärkeään tapaukseen Kihlmanin elämässä, hänen kihlauseensa Angelika Fabritiuksen kanssa. – Kun hän juhannuksena 1843 ensi kerran tuli Espoon Nygårdiin, ei Angelika eli Gela, nuorin Essenin tytärpuolista, ollut täyttänyt 15 vuotta – hän oli näet syntynyt 19/10 1828. Ettei tyttö, joka siis vielä seisoi lastenkamarin kynnyksellä, tehnyt mainittavaa vaikutusta 18-vuotiaaseen ylioppilaaseen, sen todistaa ylempänä kerrottu, samana kesänä tapahtunut "kihlaus" Kihlmanin ja Sofie Wahlbergin välillä, mutta sen jälkeen he tapasivat toisensa yhä uudestaan. Aina siitä saakka, kun Essen oli asettunut asumaan Espooseen, oli heränneitten ylioppilaitten tapana ollut tehdä kävelyretkiä hänen luokseen, ja mitä erittäin Kihlmaniin tulee, selittää yksistään hänen läheinen suhteensa Ingmaniin, kahta vuotta vanhemman Linan sulhaseen, että hän usein tuli siellä käyneeksi. Tiedämme

myöskin, että hän oli Ingmanin häissä ja samalla vietti joulunsa (1844) Essenillä. Nuorten läheinen tutustuminen toisiinsa oli siis luonnollinen asia, mutta sentään on syytä kysyäksemme, rakastuivatko he toisiinsa, vai ottiko Kihlman ratkaisevan askeleen Ingmanin tai jonkun muun kehoituksesta – niinkuin siihen aikaan heränneitten kesken tavallista oli? [Vrt. Kirjoittamaani L. Stenbäckin elämäkertaan 6:s luku.] Tuntuu vaikealta olettaa jälkimäistä vaihtopuolta oikeaksi, semminkin kun, niinkuin edellisestä tiedämme, Ingmanin ja Linan liitto perustui sydämen tunteisiin, mutta pian saamme kuitenkin kuulla hänen halveksivasti, etten sanoisi tuomitsevasti, puhuvan romanttisesta rakkaudesta.

Ainoastaan kuivat almanakka-muistiinpanot antavat meille aavistusta asian kehityksestä. Ollessaan Espossa Vegeliuksen lasten kanssa Kihlman jälleen kävi useammin Nygårdissa, ja kun hän juhannusaattona kirjoitti almanakkaansa: "Tämä päivä ei kulune merkitsemättä jotain tulevaisuuteeni nähden", saattaa arvata hänen aikoneen kosia. Kumminkaan ei sinä päivänä eikä yleensä Espossa mitään ratkaisevaa tapahtunut. Juhannuspäivänä Kihlman lähtikin oppilaittensa sekä kamreeri Vegeliuksen ja Essenin seurassa Tenholaan, missä kamreeri, oltuaan vuoden tai pari leskenä, vietti häitä nti Sofia Vendellin kanssa, ja jo 1 p: nä heinäkö hän arkitehdinrouva Kjällströmin kanssa matkusti Pohjanmaalle. Mutta ei tämä sentään tietänyt pitkää lyökkäystä. Kihlman pysähtyi näet Malmbergille Lapualla ja siellä, jonne Julius Berghkin tuli samaan aikaan (4/7), hän viipyi neljättä päivää. Sitten hän 8 p: nä lähti Alahärmään, jossa Antero Ingman nyt toimi kappalaisen sijaisena ja johon Angelika Fabritiuskin oli vähän ennen tullut sisarensa ja lankonsa luokse. Siellä, niin on muistiin pantu: "ilmoittauduin Gelalle kosijana ja sain myöntävän vastauksen". Sen jälkeen Kihlman vielä oleskeli samoilla seuduilla, niinkuin näkyy seuraavista muistiinpanoista. 9/7: "Pyörriin ja voin kovin pahoin käydessäni sairaan miehen luona – 11/7 Lähdimme kaikki [arvattavasti talonpoikais]häihin Ylihärmään – 12/7 Veneellinen häävieraita tuli Lapualta toisiin häihin tänä päivänä – 13/7 Malmberg saarnasi Ylihärmässä, kova sade, matkustin vesitse Lapualle" – kunnes 15 p: nä on merkitty: "Tulin kihlatuksi Gela Fabritiuksen kanssa", mikä kai on niin selitettävä, että nuoret silloin ilmoittivat salaisuutensa Anterolle, Linalle ja Malmbergin perheelle, jonka luona oltiin. Muita omaisia ei liene ollut saapuvilla, sillä Essen ja hänen rouvansa, jotka kyllä olivat aikoneet käydä Pohjanmaalla, jäivät yhden lapsen sairastumisen tähden kotia, eikä luultavaa ole, että Alfred edes kirjallisesti antoi vanhemmilleen tietoa asiasta, ennenkuin hän 17 p: nä saapui kotia Kruununkylään. Sanoma kihlauksesta arvatenkin aiheutti, että Essen, niinkuin pian saamme nähdä, kuitenkin elokuun loppupuolella tuli Pohjanmaalle.

Kotona Kihlman oli elokuun 23 p:ään. Ettei hän nytkään oikein viihtynyt siellä, saattanee päättää eri muistiinpanoista. Viikon päästä sen jälkeen kun oli tullut, Alfred matkusti Alaveteliin, jossa hänen ystävänsä Anttu Favorin nyt oli kappalaisen apulaisena, ja jäi sinne viideksi päiväksi. Sitten hän vielä kävi siellä kaksi kertaa, ja yhdessä Favorinin kanssa hän sitä paitsi teki kolmen päivän käynnin Purmossa kappalaisen Edv. Svanin luona. Kruununkylän pappilan vieraista mainitaan, että sinne 31/7 tuli Pietarsaaresta rovasti Höckert ja maisteri Malm joukkoineen ("ett stort anhang"), jotka eivät olleet saman hengen lapsia kuin Alfred. Vihdoin on suoriin sanoin merkitty, että vanhempain ja pojan välillä kiivaita väittelyjä tapahtui: 2/8 "suuri kalabaliikki vanhempien kanssa" ja 6/8 "pieni kalabaliikki äidin kanssa, joka johtui äidin ylpeydestä ja minun hengellisen köyhyyden puutteestani." Kumminkaan ei ole syytä epäillä, että yleensä elettiin hyvässä sovussa, sen todistaa kohta alempana luettava kirje sekä myöskin että Alfred saarnasi muutama päivä jälkimäisen kahakan perästä ja että hän vähän myöhemmin äitinsä kanssa matkusti Kokkolaan.

Kruununkylässä ollessaan Kihlman oli vaihtanut kirjeitä Gelan kanssa; paluumatkalla Helsinkiin hän jälleen tapasi morsiamensa. Siitä y.m. hän kertoo seuraavassa kirjeessä:

(Helsinki 7/9 1845) "Rakkaat vanhemmat! Kiitos, sydämellinen kiitos, hyvä Isä ja Äiti, viimeisestä! Jumala palkitkoon teitä runsaasti Teidän minua kohtaan osottamastanne suuresta ja sydämellisestä rakkaudesta, jota en ollenkaan ole ansainnut! Jumala palkitkoon Teitä myöskin paljosta hyvydestänne ja anteeksiantavaisuudestanne, jota niin usein olette osottaneet monien

erehdysteni ja tyhmyksieni suhteen! Aina olen kiitollisesti muistava hyväntahtoisuuttanne ja, jos mahdollista, on se ajava hitaan sydämeni rukoilemaan Jumalaa Teidän puolestanne: ainoa oleellinen hyvä, jolla voin koettaa maksaa suurta suorittamatonta velkaani Teille." Siinä johdanto; sitten seuraa matkakertomus. – Lauvantai-iltana Alfred oli lähtenyt kotoa ja myöhään saapunut Sundbyn majataloon, missä rouva Kjällström ja eräs pietarsaarelainen, suomea taitamaton palvelijatar vuorokauden olivat häntä odottaneet päästäkseen hänen seuranjatkonaan Helsinkiin. Kolme tuntia levähdettyä lähdettiin klo 3 sunnuntaiaamuna ja tultiin ennen jumalanpalveluksen alkua Alahärmän kirkolle. Kun siellä sanottiin, että "vanha supranaturalismin pylvä, Isä Tuomas Calén, [Yksinkertaisuudestaan kuulu Alahärmän kappalainen, jonka virkaa Ingman oli määrätty hoitamaan.] oli näyttäytyvä saarnatuolissa (on näet niin, että ainoastaan joku epäselvä äännähdys silloin tällöin tunkee kuulijain korviin)", jätti Alfred "naispakaasinsa" Alahärmään ja ajoi itse Ylihärmään, minne ehti juuri ennenkuin Malmberg nousi saarnatuoliin. Kirkonmenon jälkeen hän palasi Alahärmään, poikkesi muutamaaan taloon, jossa vietettiin ristiäisiä, sekä saapui vihdoin illalla Ingmanin kotiin, johon häntä "jo edellisenä iltana oli odotettu ja ikävöity". – "Maanantaiaamuna lähdimme joukolla Lapualle. Siellä viivytettiin Malmbergilla tiistaiaamuun, jolloin vanha [30-vuotias!] appi-isäni [Essen], morsiameni ja minä sekä entiset naisseuralaiseni suuntasimme kulkumme etelään. Tänä päivänä ehdimme Kankaanpään majataloon. Varhain seuraavana aamuna matkustimme vielä yhden välin Visuvedelle, josta lähetimme rouva Kjällströmin ja Pietarsaaren tytön Peskaan. Sitä vastoin me muut kolme kuljimme osaksi veneellä, osaksi jalan Bergroth-langon luokse Pihlajavedelle, mihin väsyneinä tulimme klo 8 keskiviikkoiltana. Kahdentoista tunnin päästä s.o. klo 8 torstaiaamuna nähtiin vene etenevän Pihlajaveden pappilan rannasta; veneessä istui 3 henkeä: vanha ukko, joka vitkalleen souti venettä, edelleen appeni, joka piti perää, ja vihdoin minä, joka sydän synkkänä nojasin päätäni hänen polveensa. Morsiameni jätin Pihlajavedelle, missä hän viipyy Mikkeliin, jonka jälkeen hän palaa toisen lankonsa, Ingmanin, luokse Alahärmään. Siellä hän sitten luultavasti viipyy joulun yli. Hän käski minun paljon tervehtiä Teitä, niin pian kun kirjoittaisin. Ah, minkä suuren ja kalliin lahjan onkaan Jumala hänessä antanut minulle. En olisi koskaan voinut saada lempeämpää, vaatimattomampaa ja teeskentelemättömämpää tyttöä. Kuinka iloinen olenkaan tavatessani hänessä sen turmeltumattoman, lapsellisesti yksinkertaisen hengen, joka niin ylen harvoin on nähtävissä nykyajan naisissa, syystä että uskonnottomuus, keimailu, mielistelyhalu ja naisen viekkaus uudenaikaisissa kasvatustilanteissa tavallisesti on sen karkoittanut. Kuinka iloinen olenkaan, etten huomaa jälkeäkään siitä imelästä tungetelevaisuudesta ja romanttisesta rakkaudesta, joka tavallisesti runsaassa mitassa tulee näkyviin kihlatuissa, naimahaluisissa taikka vastanaineissa naisissa. Ad rem vero revertamur (Mutta palatkaamme asiaan), sanoo Cicero herätessään ajattelemattomista poikkeuksista." – Torstai-iltana tulivat matkustajat Peskaan, ja klo 8 lauantai-iltana (30/8) Espooseen.

Kirjeen lopussa Alfred sanoo Vegeliuksen perheen syyskuun 1 p: nä muuttaneen kaupunkiin. Silloin täytyi hänenkin muuttaa Helsinkiin, vaikka hän mieluummin vielä olisi viipynyt maalla; hän jatkoi näet yhä edelleen kotiopettajatointaan. Jälkikirjoitus ilmaisee, että Alfredin kihlaus oli salainen. "Toivon, että olette väärinkäyttämättä luottamustani pieneen(!) rakkausasiaani nähden. Vaikka kuinka monta ja hyvää ystävää puhuisi asiasta, tulee Teidän kuitenkin *älykkäästi* koettaa hävittää heidän järjetön luulonsa. Sillä mitä suurimmassa määrässä järjetöntä on se, että 20-vuotias nuorukainen, joka aina on pilkannut varhaisia kihlauksia, on tehnyt itsensä syypääksi niin mielettömään tekoon. Millähän ne elättäisivät ja millä vaatettaisivat itsensä? Ei, Teidän tulee ylistää itseänne siitä, että olette kasvattaneet ymmärtäväisemmän pojan(!)"

* * * * *

Alfred Kihlmanin viimeinen lukukausi yliopistossa kului samoin kuin edelliset ahkerassa työssä, johon vain arvatenkin taaja kirjeenvaihto morsiamen kanssa toi vaihtelua. Kirjeet ovat hävinneet taikka – luultavasti – tahalla hävitetyt. Kumminkin tiedämme, että sisällys niinkuin säännöllisesti sekä vanhempain että nuorempien heränneitten kirjeissä oli uskonnollista; kihlatut

kertoivat toisilleen havaintojaan sisällisestä elämästään. [Vanhoilla päivillään Kihlman kerran huomautti merkillisenä herännäisajan piirteenä, että hän lukiolaisena vaihtoi toverin kanssa kirjeitä uskonnollisista kokemuksistaan ja että hänen nuori viaton morsiamensa kirjoitti hänelle synneistään ja synnin tunnostaan. Morsiamen heräys johtui jo lapsuusvuosilta; hän oli 8-vuotias, kun Essen tuli kotiopettajaksi Puhokseen ja toi uuden hengen perheeseen.] Tämän todistavat useat otteet Gelan kirjeistä, jotka Kihlman kuusi vuotta myöhemmin on käyttänyt vaimovainajansa hautajaisia varten kirjoittamassaan kuvauksessa hänen uskonelämänsä kehityksestä. – Vanhemmilleen Alfred kirjoitti ainoastaan yhden kirjeen, mutta on se tavallista huomattavampi, syystä että hän siinä tekee tiliä Helsingissä saamistaan vaikutelmista. Se on päivätty 19/11 1845 ja kirjoitettu "uudenaikaiselle" paperille, jota koristaa kivipiirroskuva kaupungista nähtynä eteläsataman puolelta. Siihen viitaten Alfred kirjoittaa: "Kuva on kaunis ja siitä päättäen voisi luulla Helsingin olevan taivaallinen Jerusalem. Mutta yhtä vähän kuin kaikki kiiltävä on kultaa on kaikki muukaan sitä, miltä se näyttää. Niin on Helsingin laita. Pinnalta se on kunnioitettava ja loistava, mutta sisältä on se täynnä kuolleitten luita. Ainakin olen minä lyhyenä opintoaikani täällä tavannut vähän hupia. Täällä rähistään totuudesta ja hyvästä, kieltäytymyksestä ja isänmaanrakkaudesta, uskonnon ja mielenjalouden harrastamisesta, mutta kaikki on enimmäkseen vain sanahelinää; senvuoksi ei epäilläkään, kun niin on tarpeen, kieltää kauniit perusjohteensa ja asettaa ne syrjään, kunnes oma kunnia ja arvo jälleen vaativat niiden ottamista noudatettaviksi. Puhutaan suuria ja komeita sanoja, mutta ainoastaan viran ja aseman puolesta. Muutoin antaudutaan kumarteluun, ahneuteen, laiskuuteen ja hekumoimiseen. Samoin kuin runoilijan, kun hän täällä etsi suomalaista isänmaatansa, täytyy minunkin hakiessani totuutta kääntyä pois 'murhemielin, katsein katkerin', tyytymättömänä ja saamatta mitään todenperäistä ravintoa henkeni nälkään. Korkeakoulussa ja sen oppisaleissa olen turhaan etsinyt jotain sielua tyydyttävää; kaikkea siellä kuulee, vaan ei vastausta elämän tärkeimpään kysymykseen: missä ja miten löydetään rauha, sydämen tosi rauha? Olen istunut oppineitten jalkojen juuressa; minua on ravittu järjen ja mielikuvituksen loppumattomilla unelmilla, lähdenkin senvuoksi nälkäisenä pois. Tämä lukukausi on ollut ikävämpi kuin yksikään edellinen, syystä että ei ole saanut, vaikka onkin liber studiosus, kuunnella sitä opettajaa, jonka luennot on huomannut mieltäkiinnittävimiksi ja hyödyllisimmiksi, vaan on täytynyt kuunnella kurjia teologeja, joiden tulee kiittää tätä raakalaista pakkoa siitä, että vielä joku muu kuin he itse käyvät teologisessa oppisalissa. Klo 8 aamulla jokaisena varsinaisena lukupäivänä menen minä yliopistoon ja messuan klo 9:ään; sitte meitä vaivataan surkealla kirkkohistorian, kirkko-oikeuden, siveysopin, eksegetiikan ja symboliikan töherryksellä ('lappverk'). [Lukukauden luentoluettelo ei anna seikkaperäisiä tietoja opettajien käsittelemistä aineista.] Iltapäivinä toht. Gadolin lisäksi tarjoskelee uskonkiihkoisia mietiskelyjä liturgiikassa, naisen vapauttamisesta, hänen suuremmasta sopivaisuudestaan olla uskonnonopettajana mieheen verrattuna y.m. Muuan meidän teologisista opettajistamme, professori Borg, piti meille muutama viikko sitten jäähyväispuheensa. Hän pyysi anteeksi, että hän luopuu tieteestään hoitaakseen Limingan laajassa seurakunnassa Cathekismus majoria eli kantokirjaa. Tietysti hän ei salannut vakaumustaan pappissäädyn tärkeydestä, jopa oli se 'jaloin ja ylevin kutsumus maan päällä', mutta kun semmoinen vakaumus ei kuitenkaan estä viettämästä iltoja ja öitä ravintoloissa ja huviloissa, ['Villor'-sanalla tarkoitetaan kai ravintoloita kaupungin ulkopuolella.] niin en todella tiedä, mitä minun on siitä sanominen. Niin, älä ihmettele, hyvä Isä, jos kerrankin suuttuu niin häpeämättömästi teeskentelystä. Kun alinomaa saa kuulla puhuttavan valistuksestamme, kristillisestä uskostamme ja vakaumuksestamme y.m. ja sitte elämässä tapaa vain törkeitä hairahduksia ja paheita eikä vilahdustakaan mainitusta vakaumuksesta, niin eihän muuta voi kuin sielun ja sydämen pohjasta harmistua. – Vapautumishetkeni on lähellä; pian saan sanoa ijäisen *salve*, voi hyvin, *vale*, hyvästi, yliopiston suojelusjumalattarelle ja hänen kalvenneille, laihtuneille, onnettomille palvojilleen. Aikani oli loistava, mutta lyhyt. Olisin iloinen, jos joutsenlauluni jo olisi laulettu." —

Ovathan nämä 20-vuotisen ylioppilaan jäähyväissanat yliopistolle sangen merkilliset. Että ne ovat sydämestä lähteneet, se on selvää; mutta kumminkin on syytä kysyäksemme, paljonko niissä on omaa, paljonko sen ympäristön, jossa Kihlman oli Helsingissä elänyt. Jos näet se ankaruus, millä hän tuomitsee Helsinkiä yleiseen ja erittäin yliopistoa ja varsinkin teologista tiedekuntaa, on kuvaavaa hänelle itselleen, niin on se varmaankin yhtä suuressa määrässä kuvaavaa koko sille heränneitten piirille, johon kirjoittaja kuului. Mitä taas arvostelun oikeuteen tulee, niin on kai sanottava, että se nojasi samaan oikeuteen ja että siinä myöskin näyttäytyi sama liioittelu, jotka säännöllisesti kuuluvat nuorelle, edistystä edustavalle polvelle. Eihän ole kiellettävissä, että yliopisto oli jäänyt jälkeen siitä nuoresta hengellisestä ja kansallisesta elämästä, jossa oli kansan tulevaisuus. Ilmeistä on, että Alfred Kihlman ei ollut ylioppilasaikanaan paljon laajentanut ihmis- ja maailmantuntemustaan. Kun hän 70-vuotiaana kuvaavana piirteenä mainitsi, että hän ylioppilasvuosinaan ei kertaakaan käynyt ravintolassa, niin voi siitä päätellä, ettei hän Helsingissä koskaan eronnut hurskaasta toveripiiristään taikka samoin ajattelevien vanhempien seurasta. Hän oli siis välttämättömästi yksipuolinen arvostelussaan muista, mutta toiselta puolen oli hän siten perustanut vahvuutensakin. Hän oli nuori ja ihmeen kehityskykyinen: hän ei ollut pysähtyvä tälle asteelle.

Kirjeensä lopussa Kihlman sanoo viimeistään 15 p: nä jouluk. lähtevänsä Helsingistä. Hänen tuli silloin, kamreeri Vegeliuksen vanhimman pojan, Adolfin, kanssa, matkustaa Lapualle, ryhtyäkseen uuteen kotiopettajatoimeensa Malmbergilla. Vihdoin hän valittaa, että hänen terveytensä oli ollut huononlainen. Koko lukukauden hän oli käyttänyt lääkkeitä.

Alfred Kihlmanin erotodistus oli Teologisen tiedekunnan pöytäkirjan mukaan 12 p: ltä jouluk. 1845: "kiitettävä ahkeruus ja edistys."

IV. APULAISPAPPI 1846 – 51

Vaikka Alfred Kihlmanilla vielä oli askel astuttava päästäkseen papiksi, oli hän kuitenkin lopullisesti eronnut yliopistosta, ja aloitamme senvuoksi uuden luvun.

Edellisestä tiedämme Kihlmanin aikoneen viettää joulunsa Malmbergilla. Luultavasti tapahtuikin niin, jollei hän kenties viettänyt sitä Ingmanilla Alahärmässä, jossa hänen morsiamensa oleskeli. Kaikissa tapauksissa on helppo kuvitella, että hän vuoden vaihteella aina tilaisuuden sattuessa pistäytyi Alahärmässä ja myöskin kävi tervehtimässä vanhempiansa Kruununkylässä. Ettei hän, niinkuin papiksi pyrkijät säännöllisesti tekevät, kohta Helsingistä taikka ainakin kohta uutena vuotena 1846 lähtenyt Turkuun vihityttämään itseänsä papiksi, vaan aherteli kotiopettajana ja suomenkielen harjoittelijana Lapualla, se johtui yksinkertaisesti siitä syystä, että hän vasta seuraavana vuonna oli täyttävä 22 vuotta, joka ikä laissa oli määrätty papinvihinnän ehdoksi. Kumminkin oli hän päättänyt (26/2 1846 hän kirjoittaa siitä vanhemmilleen) jo kesällä mennä naimisiin ja – arvatenkin aikaa voittaakseen. – jo maaliskuun keskivaiheilla matkustaa Turkuun suorittaakseen asiaankuuluvan tutkinnon, joskin hänen oli sen jälkeen odottaminen itse vihkiäisiä kunnes oli saavuttanut laillisen iän.

"Maaliskuun 21 p: nä saavuin yhdessä R[einhold] Helanderin kanssa vanhaan, tuttuun Turkuun, jossa olen kokenut niin monta iloista ja surullista hetkeä", niin Alfred 17/4 kirjoittaa vanhemmilleen. Vuokrattuaan 2 huonetta rouva Delvigillä, vastapäätä entistä postikonttoria, kävivät ystävykset esimiestensä luona, joista enin osa oli vanhoja tuttuja, nimittäin arkkipiispa Melartin, tuomiorovasti Edman (Gadolin oli kuollut 1843), sekä lehtorit Bergenheim, Ahlstedt ja Heikel; uusia olivat Fredr. Hertzberg kreikan kielen lehtori, C. Jak. Helander pyhien kielten ja Fr. Wilh. Hjelt latinan kielen. Heidät vastaanotettiin erittäin hyvin; "Edmankin, jonka tapana muuten on jo ensi kohtauksessa tarjota herroille pappiskokelaille runsaita annoksia meheviä, suolaisia sanoja, oli nyt kuin karitsa." Useimmat pitivät sentään Kihlmanin tutkinnon ehtona sen, että hän hakisi erivapautusta, ja noudattaen saamaansa neuvoa hän lähettikin valtakirjan kamreeri Vegeliukselle Helsinkiin hänen puolestaan sisäänjättää hakemus. Professori J. Ph. Palmén kirjoitti sen, ja viikon päästä olivat asiapaperit jo tuomiokapitulissa, joka yksimielisesti puolsi hakemusta. Sitten paperit palautettiin senaattiin lopullista ratkaisua varten. Sillä välin oli tutkinto alkanut. Ensin (9/4) olivat messuamis- ja lausumiskokeet tuomiokirkon sakaristossa – "messuamiseni onnistui erinomaisen hyvin"; sitten 15/4 "olin, pyynnöstä, yksin heprean tentissä Helanderilla." – "Minua pidettiin kovalla 2 1/2 tuntia taukoamatta. Tentti oli, niin kuuluu hän jälkeensä sanoneen, ihana. Hän oli arvellut, ettei hän enää koskaan saisi luokseen semmoista heprealaista kuin minä, joka niin hyvin tunsin hepreankielen kieliopillisen rakennuksen. Jos olisin lukenut laajemman pensumin, olisi hän ehdottomasti antanut korkeimman äänimäärän; nyt hän sentään epäili." Latinankirjoitus 18/4 kesti klo 2: sta 10: een. "Se oli sanomattoman ikävä iltapäivä." Tulokseen oli Alfred tyytymätön, mutta luuli, etteivät hänen toverinsakaan olleet kehuttavaa aikaansaaneet. Ruotsin- ja suomenkielen kirjoitukset olivat seuraavana päivänä; jälkimäisestä hän ei paljoa toivonut, mutta kuitenkin hän tahtoi kirjoittaa, jotta ura olisi auki siihenkin suuntaan. – Kovin ikäväksi Alfred sanoo tätä Turussa-oloansa, kaukana omaisista ja ystävistä, "erotettuna toisesta minustani". – "En ole kahteen viikkoon saanut mitään sanomaa rakkaalta kyyhkyseltäni." Paitsi tenttejä oli hänellä kaikenlaisia käytännöllisiä tehtäviä. Hän tilaa Mölleriltä uuden pianon, joka oli maksava 550 ruplaa, ja parhaalta kultasepältä, Lundgrenilta, hopeakaluja uuden kodin tarpeeksi – jälkimäinen tilaus tapahtui appivanhempien määräyksestä. Edelleen oli kyseessä ajoneuvojen ja papinpuvun ostaminen.

Seuraavassa kirjeessä (17/5) Alfred ilmoittaa vanhemmilleen, että hänen erivapautushakemuksensa oli tullut yksimielisesti hyväksytyksi, "niiden eri tahoilta tulleiden tietojen nojassa, jotka todistavat minun taitoani ja vakavuuttani aina lukioajoilta saakka. Kuka olisikaan voinut ajatella tätä? Niin on Jumala nyt johtanut asian, vastoin kaikkea ihmisajatusta. Minä tulen siis olemaan pappi, pappi Jumalan seurakunnassa 21-vuotiaana. Tähän saakka on se kuulumatonta; voi,

miten olikaan onnellinen se hetki, jolloin päätitte lähettää minut Turun lukioon." Ymmärtäähän sen, että vanhemmat puolestaan olivat iloissaan tästä poikansa menestyksestä, vaikka kyllä isä ensiksi, saatuaan tiedon hakemuksesta, oli kirjoittanut, että sen hyväksyminen tietäisi liiallista myötätuulta pojan purjeisiin.

Viimeisessä kirjeessään Turusta (15/6) Alfred kertoo saarnansa (helatorstaina) onnistuneen aika hyvin. Hänen pelkonsa oli haihtunut niin pian kun hän oli noussut saarnatuoliin. Muutoin oli tentti seurannut tenttiä. "Minua on pidetty kovalla 14:ssä tentissä, joista ei yksikään ole kestänyt vähemmän kuin 3 tuntia. – Torstaina 11 p: nä a.p. oli julkinen tutkinto. Arvaako isä lopputulosta? Korkeimmasta mahdollisesta ääniluvusta, 32: sta, sain minä... 30, s.o. laudatur. Olen siis kahden vuoden vanha pappi 21-vuotiaana; hyväpä niinkin! Taistelutoverini R. Helander sai korkeimmasta mahdollisesta, 28: sta 25, siis myöskin laudatur. Pitkiin aikoihin ei kukaan, joka ei ole ollut maisteri, ole saanut niin korkeaa arvolausetta. Nähdään siis, että saattaa olla toisiakin taitavia ja kunnan miehiä kuin laakerilla seppelöidyt. – Huomenna tiistaina (16/6) on papinvihkiäiset."

Paljon oli kirjeissä puhuttu siitä, mihin Alfred määrättäisiin. Hän itse halusi suomalaiseen seutuun – kielen vuoksi; mutta suostui mielellään rupeamaan isänsä apulaiseksi, kun tämä lupasi, että poika saisi ajoittain oleskella jossakin läheisessä suomalaisessa seurakunnassa. Tämän mukaan hän saikin määräyksen kirkkoherran apulaiseksi Kruununkylässä. Sen kanssa yhteydessä oli kysymys, missä nuori pari asuisi? Siitäkin vaihdettiin ajatuksia samoissa kirjeissä. Äidin ja myöskin isän mielipide oli ensiksikin se, että häiden vietto jo heinäkuulla (niin näet oli sovittu) oli "kylläkin hätäistä", toiseksi se, että tuskin kävisi laatuun, että Alfred ja hänen vaimonsa ("kaksi lasta") heti perustaisivat oman kodin, vaan ehdottivat he, että nuoret asuisivat heidän luonaan ylliskamarissa ja muuten missä huoneessa halusivat. Siihen ei Alfred kuitenkaan suostunut. Heillä, nuorilla, oli paljon ystäviä, jotka piankin pelkäisivät häiritsevänsä vanhaa isäntäväkeä. Sitä paitsi olisi parempi, että nuori vaimo alusta aikain saisi perehtyä emännän tehtäviin. Sen vuoksi hän mieluummin asettuisi vuokrattuun asuntoon ja aikoi jo ennen häitä varta vasten tulla Kruununkylään vuokraamaan sopivaa huoneistoa.

Näissä kirjeissä ei huomaa hituistakaan siitä hitaudesta, jota Kihlman ennen oli sanonut yhdeksi luonteensa tunnusmerkiksi. Keskellä tenttejään hän pitää mielessään ja ajaa monta muuta asiaa, joista, paitsi jo mainituita, myöskin on merkittävä hänen puuhansa aikaansaada aviokuulutus, jota varten tarvittiin todistuksia eri tahoilta. Mutta semmoinen hän oli, että hän osotti tavatonta tarmoa ja toimeliaisuutta, kun tehtävät olivat hänelle selvenneet – hidas hän oli vain niin kauvan kuin asiat olivat, niin sanoakseni, mietiskelyn asteella.

* * * * *

Kihlman matkusti Turusta suoraan Lapualle, jonne saapui kesäkuun 21 p: nä, ja arvatenkin sieltä viipymättä Ylihärmään, mihin Essen tänä keväänä oli muuttanut kappalaisen apulaiseksi ja missä hän siis tapasi morsiamensa. Häistä oli sovittu, että ne tapahtuisivat Lapualla Malmbergin luona, hänen omistamassaan Marielundin talossa. Se johtui osaksi siitä, että Essenin asunto Ylihärmässä – niin hän itse sanoo kutsumuskirjeessään Kihlmanin isälle – oli liian ahdas pitoja varten, osaksi siitä, että samaan aikaan ja samassa paikassa oli toisetkin häät vietettävät, nimittäin Reinhold Helanderin, jonka morsian, neiti Sofia Forsman, oli hyvin tuttu ja ajoittain oli asunutkin Malmbergin perheessä. Sitäpaitsi oli huomioon otettava, että Reinhold Helander samoin kuin hänen veljensä Olof oli jo ennestään mitä ystävällisimmissä suhteissa Malmbergiin, sekä että tämän lanko F. H. Bergroth oli naimisissa Kihlmanin morsiamen sisaren kanssa ja nyt oli tuleva viimemainitunkin langoksi. Tulossa oli siis kaksoishäät, samanlaiset kuin ennen mainitut Espoon häät.

Lähimmästä ajasta ennen häitä on vähän tietoja. Mahdollista on, että Kihlman, lupauksensa mukaan, kävi Kruununkylässä, mutta jos hän ehkä oli ajatellut silloin esittää morsiamensa vanhemmilleen, on luultavaa, että se jäi tekemättä. Kohta juhannuksen jälkeen sattui näet surullinen tapaus, joka oli omansa häiritsemään monta suunnitelmaa. Kesäkuun 29 p: nä Lina Ingman, Anteron nuori vaimo, kuoli lapsivuoteeseen, kouristuksiin, ennen lapsen syntymistä. Kihlman oli silloin

ystävänsä luona, ja hän kirjoittaa mainittuansa tapauksen: "Jumala olkoon sielullesi armollinen! Sinä olit minulle rakas, rakkaampi kuin monet muut naiset. Sinä olit todella jumalaapelkääväinen, sillä olit aina köyhä. – Semmoista päivää ja semmoista yötä, kuin edelliset, en ole elänyt. Klo 4 aamulla [30/6] matkustin Antero raukan kanssa Lapualle." Helposti ymmärtää, minkä varjon morsiamen sisaren kuolema heitti häitten yli.

Kaksoishäät Lapualla torstaina 9 p: nä heinäk. 1846 olivat kenties mahtavimmat, mitkä herännäisyyden aikana nähtiin, aikana, jolloin perhejuhlat, syystä etteivät viranomaiset voineet kieltää heränneitä kokoontumasta semmoisiin, kutsuttujen vieraiden lukuun ja vieraanvaraisuuteen nähden kehittyivät niin suurenmoisiksi, että ne palauttavat muistiin renessansikauden upeat pidot, miten erilaisia ne kaikissa suhteissa olivatkaan. Muinoin ruhtinaat ja muut ylhäiset sekä kaupunkien porvariston varakkaimmat kilpailivat keskenään maallisen komeuden ja loiston ylellisyydessä ja vieraitten kestitsemisessä; nyt tahdottiin hämmästyttää surutonta maailmaa kutsumalla eri suunnilta uskovaisten joukot yhteiseen antautumiseen Jumalan sanan viljelemiselle, yhteiseen hengellisen elämän virkistykseen ja tunnustukseen. Juhlien toimeenpanijat ja vieraat eivät enään olleet maailman ylhäisiä, vaan maalaispappeja ja maalaiskansaa, mutta sittenkin oli renessansin ja herännäisyyden edustajissa jotakin yhdenlaatuista, he tunsivat olevansa vapautettuja vanhasta sovinnaisuudesta, heissä asui uusi henki, ja sen vuoksi he, vaikka jonkinlainen surumielisyyttä olikin heränneitten tunnusmerkkejä, joukossa olivat rohkeita, yritteliäitä, iloisia, jopa ylimielisiäkin. Itsestään on ymmärrettävää, että juhlimisessa nyt niinkuin ainakin piili se vaara, että unohdettaisiin asettaa suu säkkiä myöten. Kun kerran oli tavaksi tullut, että heränneitten perhejuhliin oli kutsuttava vieraita joukottain, ei monestikaan enää kysytty, oliko perheellä varaa kestitä kuinka monta tahansa. Niitä, jotka eivät tahtoneet alistua yleiseen tapaan, syytettiin saituudesta, ja välttääkseen sitä moni johtui elämään yli varojensa. Vuosia myöhemmin, kun silmät olivat avautuneet näkemään herännäisliikkeen aikaa myöten kehittyneitä varjopuolia, Kihlman eräässä kirjeessä (16/5 1852) Essenille huomauttaa tästä. "Pramea elämä", sanoo hän, "oli tarpeellinen pramealle kristinuskolle. Tämänlaatuista kristinuskoa täytyi ylläpitää alituisella kestitsemisellä." – Joku aika häitten jälkeen Pyhäjärven kappalaisen-apulainen Heikki Schwartzberg laajassa kirjeessä kuvasi häät ystävälleen K. J. Engelbergille Pulkkilassa. [Tästä kirjeestä on tiettävästi säilynyt ainoastaan jäljennös, jonka omistaa Suomen Kirkkohistoriallinen Seura.] Siitä ovat pääasiassa seuraavat piirteet ja kohtaukset.

Malmberg, häätalon oikea isäntä, ja Essen, joka tytärpuolensa puolesta myöskin oli isäntä ja toimeenpanija, olivat molemmat kutsuneet vieraita, yhteensä 200 henkeä säätyläisiä ja 200 talonpoikaisia. Kumminkin oli osa kumpaakin luokkaa, tilan riittämättömyyden takia, kutsuttu saapumaan vasta toisena päivänä klo 10 a.p., mutta muutoinkaan eivät vieraat minään hetkenä olleet kaikki samalla aikaa saapuvilla. "Kaikki päivät olivat matkapäiviä, ihmisiä tuli ja lähti koko ajan." Joku oli laskenut, että pappeja oli saapunut 48, mutta Schwartzberg arvelee niitä olleen enemmän. Mainittu luku saa ymmärtämään, että suurin osa Etelä-Pohjanmaan heränneitä pappeja oli häissä ja sen lisäksi melkoinen joukko kauempaakin, ei ainoastaan sukulaisia vaan muitakin, sillä tiedämmehän jo siitä, mitä on kerrottu Kihlmanin matkoista, että heränneet papit ympäri maata olivat keskenään tuttuja, veljiä. Suruttomia (säkra) s.o. ei-heränneisiin kuuluvia pappeja oli tuskin muita kuin pari kolme Lapuan pitäjän pappia ja rovasti Kihlman, joka viimeainittu oli vaimonsa kanssa tullut poikansa häihin, mutta jo toisena päivänä lähti pois. Pukuun nähden oli hääväki vakavan tummaa, väritöntä joukkoa. Miehet parrattomine kasvoineen, jakaus keskellä päälakea, papit pitkässä, napitetussa mustassa takissa, valkoiset liperit kaulassa ja talonpojat harmaassa sarkapuvussa, jonka merkittävin osa oli lyhyt körttinuttu; naiset, mitä säätyä olivatkaan, mustassa tai tummansinisessä hameessa, olkapäitä peittävä, neulalla rinnalle kiinnitetty huivi kaulassa, tukka samoin kuin miehillä sileäksi kammattu, keskeltä jaettu ja pantu palmikolle, joka joko riippui vapaana tai oli takaraivolle kiehkuraksi koottu. Eivät mitkään heleät värit, eivätkä mitkään kultaiset taikka halvemmatkaan koristeet häirinneet yksitoikkoisuutta. Semmoista oli hääkansa yleiskatsaukselta; mutta toista oli kun siihen lähemmin tutustui. Silloin huomasi, että enemmistö

pappeja oli nuoria, noin 30-ikäisiä, vilkkaita, innokkaita, tarmokkaita miehiä, että talonpoikien vakavissa kasvoissa ilmeni henkevyyttä ja syvämielteisyyttä, joka ei ollut jokapäiväistä laatua, ja pian erotti naistenkin joukossa eri-ikäisiä, eriluonteisia, eri elämäntietoisuuden käyneitä. – Paitsi Marielundissa oli häävierailla myöskin käytettävänä läheisen Kauppilan talon huoneet, ja siellä oleskelivat enimmäkseen talonpojat. Itse häätalossa olivat varsinaiset asuinhuoneet vanhempien ja naisvierasten hallussa, jota vastoin ylläkamarin ja avonainen ullakko oli jätetty "ukkojen" (Paavo Ruotsalaisen y.m. talonpoikaisten johtajien) ja pappien valtaan.

Schwartzberg saapui häätaloon vaimonsa, Luran, ja tämän veljen, Iin kappalaisen Janne Stenbäckin, seurassa keskiviikkona i.p., jolloin siellä jo oli paljon ennen tulleita, Paavo Ruotsalainen, [J. L. ja W.] Niskaset, pappeja ja naisvieraita. Paavo oli erittäin reipas ja hupaisa. Tavatessaan tulijan hän kohta kysyi, oliko hänellä passia, ja kun hänellä, "niinkuin taitamattomalla", ei ollut mitään näytettävänä, otti Paavo esiin omansa nimittäin Hedbergin [Kirjanen oli K. J. Nordlundin tekemä, mutta ilmestyi ilman tekijän nimeä ja luultiin Hedbergin kirjoittamaksi, syystä että siinä puolustettiin hänen suuntaansa.] kirjaseen "Väärän opin kauhistuksesta j.n.e.", joka oli kirjoitettu Renqvistin samannimistä kirjaa vastaan, mutta jota "ukot" sanoivat "Uskon ruumissaarnaksi". Siitä hän luki sen kohdan, joka sisältää kiitosta hänelle itselleen, vaan ei muuta. – Schwartzbergin mielestä seurustelu säätyläisten kesken ei ollut hauskaa, oltiin kyllä olevinaan kursailemattoman ystävällisiä ja veljellisiä, mutta kuitenkin oli "hienoa ja väkinäistä", vaikka veisattiin pianon säestyksellä. Toista oli kun Paavo tuli hetkeksi sisään. Kävelen edestakaisin salissa hän väliin puhui virsien välissä, antaen ohimennen milloin toiselle milloin toiselle letkauksen (s.o. mieskohtaisen muistutuksen, tarkoittaen puhutellun hengellistä elämää). Siitä mieliala vilkastui, mutta silloin kutsuttiin illallisille. Kun toisessa huoneessa syötiin, aloitettiin pestä salin lattiaa seuraavan päivän juhlaiksi. Mutta työ oli tuskin puolivälissä, ennenkuin Malmberg, ukko ja muut palaamalla saliin ajoivat akat vesisaavineen ja kiuluineen niin pikaiseen pakoon, että he jättivät pesinrievut jälkeensä. Ukko alkoi jälleen kävellä määrällä, liukkaalla lattialla potkien pois rievut tieltään. En ole koskaan, sanoo kertoja, nähnyt häntä niin innostuneena kalliiseen asiaan, sillä hän hoiperteli niinkuin humalainen. Sitten hän piti rukouksen. Mutta sekin tapahtui oudosti ja kummallisesti, sillä hän löi toisinaan kovasti tuoliin, ja siunaus jäi katkonaiseksi. ("Hupaista olisi ollut tietää, mitä itsekukin ajatteli tästä illasta.") [*M. Rosendal*, m. p. III, s. 47, (ja hänen mukaansa *Oravala P.* Ruotsalaisen elämäkerrassa) kertoo rukoukkohtauksen vähän toisin ja sanoo sen tapahtuneen Paavon astuessa häätaloon. Schwartzbergin kertomus on ilmeisesti läsnäolleen tekemä.]

Seuraavan päivän aamupuolella veisattiin taas salissa pianon mukaan, ja ukko käveli ja letkautti ketä sattui. Oli sängen hauskaa. Iltapäivällä olivat suuret häät, joissa molemmat parit vihittiin yhdellä kertaa. Malmberg vihki, ja papeista yhtyivät parhaimmat äänet messuun ja veisuun. Jälestäpäin Julius Bergh luki ja puhui. Huoneet olivat tungokseen täynnä ihmisiä; kertojamme kuunteli puhujaa, seisoen porstuassa.

Yleensä Schwartzberg ei viihtynyt alhaalla, jossa hän olettaa Lapuan hienoston esiintyneen täydessä loistossaan(!), mutta sitä vastoin hänellä ylisillä oli monta hauskaa hetkeä ukkojen kanssa. Muun muassa Paavo ukko saneli Niskaselle esipuheen ennen mainittuun kirjaseen, ja F. O. Durchman kirjoitti sen sitten (kauniilla käsialallaan) sen kappaleen kanteen, jota ukko sanoi passikseen, jotta Niskanen veisi sen Iisalmen rovastille, toht. R. V. Frosterukselle, joka jo ennen oli puolustanut Renqvistin kirjaa J. L. Niskasta vastaan. Näin se kuului: "Tässä seuraa yksi vähäinen selityskirja Renqvistin hävytöntä kirjaa vastaan; ja tämä on tapahtunut jo kuningas Ahasveruksen aikana, ja Mardokai näki silloin unen, että kaksi suurta lohikäärmettä soti keskenänsä, että maa jytisi siitä. Ja nämä lokikäärmeet olit, niinkuin jokainen tietää, että Haaman oli ensimmäinen ja Mardokai toinen. Ja nyt tällä aikaa meidän kristillisessä seurakunnassa on Herra Pastori Renqvisti yksi ja Hedbergi on toinen. Nämä pedot nyt sotivat keskenänsä niinkuin lohikäärmeet. Nyt he pyytävät yhdestä mielestä ylösniellä sen vähän Esterin, mutta hän on sen suuren kuninkaan Ahasveruksen käskystä suljettu hänen linnaansa, ettei nämä pedot voi häntä vahingoittaa. Kelvatkoon tämä vähäinen esipuhe

tämän kirjan esipuheeksi, vaan itse lukija taitaa p. raamatusta sen enemmän käsittää ja selkeyden löytää." (Alla Paavon puumerkki: + d – risti ja ylösalasin käännetty P.)

Toisen häöpävän aamupuolella luki Durchman [arvattavasti ylliskamarissa] ääneen sensorin jo hyväksymästä kolmannesta vihkosta hänen ja Antero Ingmanin suomentamaa Lutheruksen postillaa ja aiheutti sillä monijaksoisen kiivaan väittelyn heidän käyttämästään suomenkielestä, joka laadultaan oli aivan uutta hengellisessä kirjallisuudessa. Schwartzbergistä (jolla jo ennestään oli "äkää Durchmania vastaan" – hän oli tyytymätön tämän suomentamaan Lutheruksen kirjaseen: Lyhyt tapa tutkia kymmeniä käskyjä, uskoa ja Isä meitä, Vaasa 1844) lukeminen tapahtui teeskennellysti, ja loukkasivat häntä myöskin semmoiset lauseparret kuin "tulla tupsahtaa taivaaseen", "kiiättävä tuulen tupru" (Paavalista) [Mainituista lauseparsista näkee, että Durchman luki pitkän loppiaissaarnan, jossa Luterus kuvaa paavilaisia, sovittaen heihin Paavalin sanat 2 Tim. 3: 1-9. Näytteenä käännöksen kansanomaisesta kielestä otan tähän ne kohdat, joissa nuo lauseparret esiintyy:

187. *Kymmenenneksi, ovat he sopimattomia eli erikoisia.* Mutta tässä mennä rynnöstyä P. Paavali niinkuin kiiättävä tuulen tupru juuri päättää pahkaa tätä hengellistä pyhää oikeutta kohden, joka kuitenkin niin paljon opettaa edustuksista, vapauksista, muutoksista, ja ampuu juuri kohden tuota pyhää sydän arkkua (scrinium pectoris) Roomissa. Luonto ja Jumalan järjestys säättää näin: jos ihmisten pitää elämän keskenänsä yhteydessä, niin on tarpeellista, että he yhdessäki raatavat ja kantavat yhteisiä kuormia yhteisillä hartioilla, tekevät työtä yhteisellä kädellä; niin sitoo heitä yhteinen hätä kiinni toisihinsa.

223. Mutta pyhän ristin, jonka Kristus pani kaikille seuraajillensa ja joka ei kärsi mitään hekumata, ovat he pettäneet sängen sievästi: ovat sen kaivaneet hopiaan, niin että on nyt helppo kantaa eikä saata mitään vaivaa, jopa myypi muiskujansa ja siunaustansa ja on heille tullut hyödyttäväiseksi hekuman palveliaksi. Mutta sydämmeen elköön tulko pyhä risti, eikä olko sillä mitään tekemistä heidän elämänsä kanssa; sillä heidän vapautensa, röykkeytensä, kerskauksensa ja paisumuksensa on pannut sille salvan eteen. Kuitenkin kantavat Herralle kiitokseksi ristinsä kunniallisella tavalla hopiassa, ja niin tulla tupsahtavat päättää pahkaa taivaaseen.] y.m. Ensin oli Schwartzberg ylliskamarissa, jossa silloin eivät kuitenkaan suomentajat eikä Paavo olleet läsnä, moittinut uutta suomea. Väittely uudistui sitten ullakolla, jonne Durchman ja Ingman ja vähitellen paljon muitakin kokoontui. Murheen masentamana Ingman oli vaiti, eikä Schwartzbergkaan ensiksi tahtonut käydä asiaan käsiksi, mutta toiset vetivät hänet esiin. Silloin vaihdettiin kiivaitakin sanoja. Durchman: "Sinä et osaa suomea." Schwartzberg: "Olen hamasta äitini kohdusta täysi ja selvä suomalainen, mutta sinä ainoastaan puolisko" – ; hänen mielestään kielen outous ja koreus teki hengen ja sisällyksen tärkeyden tehottomaksi. "Perään ajatelkoot itse", oli Schwartzbergin loppupäätelmä, "jos ei juuri meidän joukko sen kautta, että me suomea muutteleme hengellisissä kirjoissa, anna maailmalle tilaa muuttaa koko pyhää raamattua ja niin poisottaa koko Jumalan sanan." Wilh. Niskanen muistutti vain pikku seikoista, esim.: "Mitä se hyödyttää, että kirjoittaa prikku ja ei (ett'ei), eikö ole selvintä kirjoittaa *ettei* eli myös *että ei* j.n.e." Malmberg vertasi koreaa suomea koruihin puettuun porttoon(!) Tämä oli jo liikaa; luullen, että kaikki olivat heitä vastaan, Durchman ja Ingman harmistuneina vetäytyivät pois. Suurin osa pappeja ja herroja, jollei kaikki, oli läsnä, ja sitä paitsi useita talonpoikiakin Isostakyröstä ja muualta. (Fredr.) Östring, (Edv.) Svan y.m. olivat Schwartzbergin puolella, mutta toiset taas Durchmanin kannalla.

Kahakan jälkeen Malmberg puhuen kahdenkesken Schwartzbergin kanssa ilmaisi tälle, että Durchman "akkain juorujen johdosta" kuvitteli, että ystävät pohjoispuolella ja Savossa olivat tyytymättömiä häneen ja muihin täällä etelässä, ja käsitti hyökkäyksen hänen suomennostaan vastaan aiheutuneen siitä sekä todistavan hänen kuvitteluaan. Malmbergin kehotuksesta Schwartzberg otti asian puheeksi Durchmanin ja Ingmanin kanssa (jonka jälkimäisen Durchman tahtoi mukaan), ja eräässä ullakon nurkassa hän yksityisesti vakuutti, että pohjoisessa ei suinkaan ollut mitään epäluuloa heitä eikä heidän kristinuskooan vastaan; ainoastaan siitä oli hän suuttunut, että Durchman oli

kääntänyt Luteruksen "Lyhyt tapa" – kirjasen. Siitä vaihdettiin sitten ajatuksia, ja oli Durchman tullut tyynemmäksi.

Myöhemmin yhä samana aamupäivänä Paavo meni Kauppilaan, jossa talonpojat veisasivat, luki ääneen Björkqvistin saarnan kolmantena sunnuntaina pääsiäisten jälkeen, piti sen johdosta pienen puheen ja luki sitten vielä kappaleen Björkqvististä. Se oli hyvin hupaisaa ja kehottavaa. Iltapäivälläkin ukko kävi siellä ja piti lyhyen jäähyväispuheen. Sen jälkeen hän laittoi itsensä valmiiksi matkaan. Silloin tulivat melkein kaikki talonpojat Kauppilasta katsomaan hänen lähtönsä, ja myöskin Marielundissa mentiin ulos pihalle. Suuri pihamaa oli niin täynnä kansaa, että tuskin pääsi paikaltaan liikkumaan. Juuri lähtöhetkellä Paavo sanoi matkatoverilleen, kauppias Petanderille: "Missä puteli?" Ja kun toinen oli vetänyt putelin esiin kontista ja antanut sen ukolle, otti tämä siitä aika siemauksen lausuen: "Juomarin nimeä pitää minun kuitenkin kantaa." Sitte hän ojensi putelin toverilleen, ja kun tämäkin aikoi juoda, ukko huusi: "Kah, älä kaikkea juo!" niin että kaikkien täytyi nauraa. Kaikkea tätäkin ukko suolasi useilla lyhyillä lauseilla: "Katsokaat eteenne" j.n.e. – ja niin he lähtivät. Ikävä mielissään talonpojat palasivat Kauppilaan, ja heitä seurasi Schwartzberg ja jotkut muutkin yläluokkalaiset. Siellä veisattiin taas, ja J. L. Niskasen kehotuksesta Schwartzberg luki Wegeliuksen postillasta toisen pääsiäispäivän saarnan.

Illemmalla ryhdyttiin häätalossa keskustelemaan, mitä oli tehtävä uuteen (J. J. Nordströmin laatimaan) kirkkolakiehdotukseen nähden, ja tultiin seuraaviin yksimielisiin päätelmiin: Kaikkien säätyjen on ehdotusta vastustettava, sillä se koskee kaikkia säätyjä; ensin on kysymys käsiteltävä sanomissa, jotta saataisiin tietää, mitä maailma ajattelee siitä, ja ehkä houkuteltaisiin viholliset luovuttamaan aseensa; sillä välin tulee jokaisen panna muistiin, mitä hänellä oli sanottavaa ehdotusta vastaan, jonka jälkeen yleisessä kokouksessa näistä muistutuksista laaditaan yhteenveto esitettäväksi suoraan keisarille, samalla kuin eri tahoilta tulevat muistutukset rovastien, kuvernöörien y.m. kautta menevät tuomiokapituleihin. Sitä paitsi päätettiin, että tunnustuskirjat, joista ehdotus hylkää useimmat, olisivat viipymättä julkaistavat suomeksi, sillä sen jälkeen kun uusi laki oli vahvistettu, olisi kai niiden ulosantaminen tuskin ajateltavissa. Jos. Grönberg y.m. ottivat suorittaakseen tehtävän. [Neuvottelu kirkkolaki-ehdotusta tarkottavista toimenpiteistä on ennen mainittu *E. G. Palménin* tutkimuksessa: 1869 vuoden kirkkolain vanhemmista esitöistä. Kirkkohist. Seuran pöytäk. IV, 97. – V. 1849 ilmestyi *Lutherilaisen seurakunnan* opin ja uskon *tunnustuskirjat*. Latinasta suomensi Joseph Grönberg. Vaasassa, P. M. F. Lundberg.]

Sitäkin myöhemmin, illallisten jälkeen, leimahti väittely suomenkielestä vielä kerran ilmiliikkiin. Se oli jo alkanut, ukkojen ylikamarissa, Durchmanin, Ingmanin, Niskasten y.m. kesken, kun Schwartzberg tuli sinne, ja tämä kiukkuisesti ryntäsi taisteluun: "Voi, kun ette häpeä sotkea lorusuomeanne hengellisiin kirjoihin – Kemellin sotkuiseen juttuun juomareista, koottu kohmeloväen suusta, Kultalaan, Kanavaan, [Kl. J. Kemell oli Oulun Viikkosanomissa m.m. julkaissut Bellmanin mukailun: 'Ystävä kullat'; 'Kultala' oli K. N. Keckmanin kääntämä Zschokken kertomus 'Goldmachedorf', 'Kanava' P. Hannikaisen sanomalehti Viipurissa.] y.m. senlasiin on suomenne hyvää, ja niissä minä sitä kunnioitan, mutta olkaa tukkimatta sitä hengellisiin". – Kun hän yhä jatkoi samaan tapaan antamatta sananvuoroa kellekään, silloin Durchman asettui leveästi ja kunnioitettavasti istumaan tuolille ja rupesi kimeällä äänellä pitämään ruumissaarna Schwartzbergille, matkien sitä ruotsinvoittoista kieltä, jota siihen aikaan monessa kirkossa saatiin saarnatuolilta kuulla (skjeelu, skynddein, Juumala j.n.e.). Hän näytteli osaansa mestarillisesti, niin että kaikki nauroivat ja väittely kerrassaan taukosi. Hetken saarnattuaan Durchman ja Ingman menivät ulos, palatakseen vähän myöhemmin, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. – Sittemmin jatkettiin vielä seurustelua useita tunteja jutellen milloin mistäkin. Läheltä sentään piti, etteikö uusi kahakka syntynyt, kun Durchman alkoi ylistää Luterusta. J. L. Niskanen oli silloin esittänyt autuudenjärjestyksen Wegeliuksen mukaan ja päättänyt: "Tuskinpa teidän Lutherukseenne niin komeesti selittää asiaa." – "Paljon paremmin!" oli Durchman lausunut siihen ja sitten esiintuonut uskontunnustuksensa Luteruksen kirjoista. Sen hän teki sangen hyvin, myöntää Schwartzberg, mutta

sanoo kuitenkin, että hänellä oli suuri halu iskeä, kun Luterusta ylistettiin, mutta hän pysyi vaiti, jotta ei rauha häiriintyisi. – Seuraavana päivänä vieraat lähtivät. Sitä ennen olivat kumminkin Malmberg, Durchman ja Schwartzberg keskenään vielä puhuneet tuosta luullusta erimielisyydestä (pohjoisempana ja etelämpänä asuvien välillä). He erosivat veljellisessä sovussa, kukin puolestaan vilpittömästi tahtoen ottaa huomioon Hedbergin varoittavan esimerkin ja olla uskomatta kaikkia sanomia, jotka paholainen lähettää aikaansaadakseen puolueita ja kuolemaa. – "Senlaiset olivat nämä häät."

Miten paljon kuvaavaa Schwartzbergin kertomus sisältäneekään, on se sentään yksipuolinen. Se on laadittu maalaispapin kannalta, joka ei pyytänytäkään antaa yleiskuvausta. Hän ei lausu sanaakaan morsiusparista; hänestä niinkuin kenties useimmista muistakin olivat ne ja häät semmoisenaan sivuasia, suuren herännäiskokouksen veruke. Miten aika kului "Lapuan hienostolta" y.m., jotka täyttivät Marielundin ("Marjaluntin") asuinrakennuksen alakerran, jää niinkään sanomatta; saamme vain olettaa, että siellä veisattiin ja laulettiin ja että Julius Berghin jälkeen toinen pappi astui toisen jälkeen lukemaan ääneen ja puhumaan, sillä muu ajanvietto ei tullut kysymykseenkään kuin loppumaton seurojen pito. Ainoastaan ruoka-ajat keskeyttivät hartausharjoituksia. Vihdoin kertoja laiminlyö puhua siitä, miten vieraita kestettiin. Meille myöhemmän ajan lapsille olisi kumminkin ollut mielenkiintoista kuulla, kuinka satojen ihmisten maallisetkin tarpeet tyydytettiin. Vaadittiin siinä pitkiä pöytiä, suuria patoja ja runsaita ruokavarastoja! Entäs juomatavaroita! Olihan tapa semmoinen, että illoin juotiin totia, jopa runsaastikin, ja niin tiedetään tapahtuneen näissäkin häissä. Sen jälkeen kun tekijä oli edeltäkäsän julkaissut tämän kuvauksen Lapuan kaksoishäistä ("Aika" 1914, s. 481-490), on hänellä ollut ilo rouva Lydia Hällforsilta vastaanottaa kirje, joka sisältää tietoja häitten aineellisesta puolesta:

"Kihlman suoritti Malmbergille tuhat ruplaa häiden pidosta". (Menoerä onkin aivan oikein merkitty hänen tulo- ja menokirjaansa – "för mitt bröllop"). Sitä päitse ostettiin koko hääjoukolle tarvittavat ruoka-astiat, posliinit, ja ne kaikki jäivät Malmbergin omaksi. Häävieraat toivat äärettömän paljon ruokavaroja tullessaan häätaloon. Kauppiaat Uudestakaarleppystä ja Vaasasta niinkään toivat ankkurittain ja laatikoittain tavaroitansa. Erityisesti muistan, että kertojat mainitsivat rusinoita ja rommia.(!)

"Maalaiset tietysti toivat omia herkkujaan, leipää, voita, juustoa, tuoretta ja paistettua lihaa, niinkuin vieläkin kuuluu olevan tapana Lapualla ja monessa muussa paikassa. – Ajattelen, että näistä pikkutiedoista ehkä käy ilmi, miten köyhän pitäjänapulaisen kannatti ja miten hänen vaimonsa jaksoi pitää tällaiset suuret pidot". – Että joukossa oli yksityisiä raittiita ja montakin, on kyllä tunnettu, mutta raittiuden ajamista ei katsottu miksikään hyväksi, vaan ulkokultaisuudeksi, tekopyhyydeksi, ja tämä käsitys saa myöskin ymmärtämään Paavon uhmailevan menettelyn, kun hän koko hääkansan edessä otti "piiskaryypyn". Hänelle vain naurettiin, eikä suinkaan ivallisesti, koska menevä jätti "ikävän" jääneiden mieleen. Kaunista on kertojalta, että hän pidättäytyy arvostelemasta näkemiänsä, mikä ei lainkaan ole tavallista suurten pitojen vieraissa. Ainoastaan sulkumerkkien väliin pantu kysymys, sen jälkeen kun hän on kuvannut Paavon meluavan rukouksen hääpäivän aattona, viittaa siihen, että hän ei lausunut julki kaikkea mitä mietti, taikka että hän ainakin arveli muissa liikkuneen sekavia ajatuksia ja tunteita.

Suurin osa hääväkeä matkusti Alahärmään rouva Ingmanin hautajaisiin, jotka olivat sunnuntaina 12 p: nä. Siellä oli tietysti myöskin Kihlman ja hänen nuori rouvansa, jotka olivat läheisimpiä surevia, ja joista häitten kuvauksessa on tuskin sanaakaan mainittu. Niinkuin häissä oli seuroja pidetty, pidettiin niitä hautajaisissakin, ja "hyvin hauskaa oli siellä ollut", vakuuttaa Schwartzberg lausetavalla, jonka merkityksen jo edellisestä tunnettiin. Schwartzberg itse ei ollut Alahärmässä, sillä hänen Lauransa halusi viettää ainakin yhden päivän veljiensä seurassa Munsalassa, missä sotaisa Pyhäjärven pappi vielä kerran alkoi väitellä suomenkielestä hengellisissä kirjoissa lankonsa, Lauri Stenbäckin, kanssa. Kun tämä oli lausunut sen ajatuksen, että raamatunsuomennos ollen täynnä ruotsalaisuuksia olisi uudistettava puhtaampaan suomenkieleen, oli toinen huudahtanut:

"Eiköhän tällä ajalla, koska maailma kaikin puolin hampaitansa hioo, olisi itse kullakin muuta tekemistä kuin käännellä ja väännellä suomenkieltä ja muita turhanpäiväisiä, tarpeettomia asioita, vai luuletkos sillä tavoin saavasi asees kuuratuksi ja valmistuvasi sotaparaadille, kun tarvitaan?" – Siihen Stenbäck ei vastannut mitään, ja niin väittely päättyi. —

* * * * *

Häämatkat nykyisessä merkityksessä olivat tuntemattomia heränneitten piireissä, eikä nimitys myöskään sovi sille matkalle, jolle Alfred Kihlman lähti 17 p: nä heinäk. näyttääkseen vaimolleen lapsuudenkotinsa Kruununkylässä. Ei ole mitään muistiinpanoa niiltä päiviltä, joina nuori pari siellä vieraili, mutta tiettyä on sentään, että vanhemmat avoimin sylin ja sydämin vastaanottivat uuden tyttären. Silloin, taikka kenties toisella matkalla, 10 p: nä elok., nuoret nimismies Hellbergiltä vuokrasivat Härbärge [Tämä nimi on nykyään unohtunut; paikkaa nimitetään nyt "Venmans", muistona siitä, että siinä 1853-57 asui kappalaisenapulainen Fredr. Vilh. Venman, jonka vaimo on tunnettu J. L. Runebergin entisenä ystävättärenä.] nimisen asunnon joen rannalla, noin puoli kilometriä länteenpäin kirkolta. Rakennus oli tarpeeksi tilava – sali, kolme kamaria ja keittiö sekä kaksi yliskamaria – mutta vaati perusteellista korjausta. Sen vuoksi ja yhä jatkaakseen suomenkielen opintoja Kihlman päätti vielä jäädä Malmbergin luokse Lapualle, ja isänsä suostumuksella hän anoi tuomiokapitulilta lupaa saada 1 p:ään kesäk. 1847 asua Kruununkylän ulkopuolella, vaikka oli määrätty apulaiseksi sinne. Myöntymys tulikin siinä muodossa, että hän "vähemmän kiireisinä aikoina" saisi oleskella jossakin läheisessä suomalaisessa seurakunnassa.

Näin tuli Kihlman viettäneeksi ensi vuotensa melkein virkavapaana. "Olen kaikin voimin ryhtynyt suomeen", hän kirjoittaa isälleen, (28/10 1846). "Niin kauan kuin minä huolehdin poikien luvuista, en paljonkaan edistynyt, mutta nyt kun Malmberg on saanut tänne uuden kotiopettajan Helsingistä, ei minulla ole muuta työtä kuin lukea suomea aamusta iltaan. Jos lukeminen auttaa, niin pitäisi kai siitä joskus tolkkua tulla. – Olen luvannut Ingmanille kahtena viikkona hoitaa hänen virkaansa Alahärmässä, ei kuitenkaan saarvoja. Saa nähdä kuinka tulen siellä toimeen! Pahinta on, jos minut kutsutaan sairaitten luokse. Täytyy repiä häpeältä silmät ja tehdä parastaan. Ingman [on Isossakyrössä ja] suomentaa [Durchmanin kanssa] Luterusta. – Kuinka isä on jaksanut virassaan? Isä parka ei ole saanut suurta apua apulaiseltaan; mutta minä koetan käyttää aikaani niin hyvin kuin ymmärrän, voidakseni sitten, Jumalan avulla, suorittaa mitä minun tulee." —

Ei syksy sentään kulunut ilman vaihtelua ja seikkailuja. Lokakuun 12 p: nä Gela lähti Tampereelle tapaamaan ainoata sisartaan Hilda. Tämän puoliso, Frans Bergroth, oli näet siellä tehtaan saarnaajana. Matkan hän teki Ingmanin ja Durchmanin seurassa, joten Kihlman saattoi olla huoleton; mutta kovin ikävä hänen tuli olla ensi kerran pitemmän aikaa erillään vaimostaan. Viikon päästä Gela Ingmanin, Grönbergin y.m. seurassa jälleen suuntasi matkansa kotiinpäin ja saapui Ruovedelle, Peskaan, 19 p: nä klo 3 i.p. "Ja arvaappas, kenet tapasin täällä?" Gela kirjoittaa sisarelleen. "Olin tuskin asettunut istumaan lähelle vieraskamaria, kun Kihlman kauniisti astui esiin ja tuli tervehtimään minua. Uskotkos, että olin ihmeissäni ja iloinen – minä, joka olin odottanut täällä saavani kauhean ikävää! Oli kovin hauskaa tavata." – Tapauksen yksinkertainen selitys on se, että ikävä oli ajanut Kihlmanin matkustamaan vaimoansa vastaan. Jos Gela oli iloinen, niin kyllä oli Kihlmanin. "Mieluinen kohtaaminen sielusta ja sydämestä", hän on merkinnyt almanakkaansa. Kotiin tultiin 23 p: nä.

Kertomani pieni välikohtaaminen todistaa, että – huolimatta siitä mitä Kihlman niin järkeilevästi oli kirjoittanut vanhemmilleen, kun hän elokuulla 1845 Pihlajavedellä oli eronnut morsiamestaan – tosirakkaus yhdisti hänet ja Gelan toisiinsa.

Kotiopettajana Kihlman oli elänyt Malmbergilla niinkuin perheen jäsenen ainakin eikä tietävästi häitänneen jälkeen siinä kohden muutosta tapahtunut, vaan tuli hänen nuori rouvansa uudeksi jäseneksi samaan perheeseen. Läheiset sukulaissuhteet selittävät tämän, ja nuorista oli ymmärrettävästi mukavaa lykätä taloushuolet, kunnes pääsivät omaan kotiinsa Kruununkylään. Mutta toiselta puolen johtui siitä sekin, että kaikki mikä häiritsi Malmbergin perheen elämää

vaikutti heihinkin, eikä mullistavia tapauksia suinkaan puuttunut. Ensiksikin mainittakoon, että Malmbergin aikomus oli ollut yhdessä Kihlmanin kanssa matkustaa Ruovedelle, mutta kun hän meni sanomaan hyvästi rouvalleen, sai tämä hänet jäämään kotia, eikä vaimo syyttä vastustanut miehensä lähtöä, sillä ainoastaan kaksi päivää myöhemmin (21/10) hän synnytti lapsen. Toiseksi on kerrottava, että rouva Malmberg ei ollut vielä läheskään entiselleen toipunut, kun Malmbergiä itseään kohtasi erittäin uhkaava taudintapaus. Marraskuun 6 p: nä näet verenvuoto aivoihin aiheutti halvauksen, joka sai ympäristön pelkäämään pahinta. Koska Kihlman oli Alahärmässä, niin neiti Sofie Nordenkraft, joka Lapualla piti koulua paraasta päästä heränneitten pappien lapsille, lähti suoraapäätä Vaasaan puhuttelemaan tohtori Churbergia. Tämä piti kohtausta vaarallisena, mutta kieltäytyi antamasta määräyksiä näkemättä potilasta. Silloin – sangen kuvaavaa ajalle – ei keksitty muuta neuvoa kuin lähettää sairas Vaasaan (jonne oli 8 peninkulmaa), vaikka hän oli niin huono, että hän itse ja muut luulivat viimeisen matkan olevan käsissä. Malmbergin vahva ruumiinrakennus kesti kuitenkin koetuksen, ja kaupungissa aloitettiin sitten silloiseen tapaan iilimadoilla, suoneniskuilla ja kuppauksilla vähentää potilaan verivarastoa, mutta lopulta myöskin pitämällä jäätä pään päällä (nykyään ensimmäinen ja miltei ainoa keino) ajamassa verta aivoista. "Jollei pakkanen olisi tullut, niin että saatiin *jäätä*", oli tohtori sanonut, "olisi sairas luultavasti kuollut." Vähitellen Malmberg toipui.

Syystä että rouva Malmberg oli vielä liian heikko lähteäkseen Vaasaan, asettuivat Alfred Kihlman ja Gela sinne hoitamaan sairasta. Marraskuun 28 p: nä Alfred kirjoittaa isälleen olleensa kaupungissa kaksi viikkoa, mutta sen jälkeen hän vielä viipyi siellä kolmatta viikkoa. Varsinkin ensi aikoina oli Kihlmanin elämä sairaan luona kaikkea muuta kuin yksitoikkoista. Kun näet tieto Malmbergin vaarallisesta tilasta oli levinnyt, hänen lukuisat ystävänsä – yleensä ihmeen liikkuvaa väkeä! – tulivat toinen toisensa jälkeen kaupunkiin tavataksensa häntä ehkä viimeisen kerran. "Usko pois", Kihlman kirjoittaa 2/12 Reinhold Helanderille, "että täältä on toinen jos toinenkin kirje lähetetty. Sairauden alkuaikoina oli täällä paljon ystäviä idästä, pohjoisesta ja etelästä, ja silloin oli täällä kuin mikään ministerineuvosto koolla. Essen oli neuvoston presidentti. Nyt ei täällä ole muita kuin minä, Gelani ja Eliel [Malmbergin vanhin poika]."

Olof Helander kirjoittaa (Munsalasta 20/11) Reinhold veljelleen käynnistään Vaasassa seuraavasti: "S.p. kun sain kirjeesi, Keppoensis [tehtaanisäntä Otto von Essen] kertoi Malmbergin saaneen halvauksen ja olevan lääkärin hoidossa Vaasassa. Kohta päätin matkustaa sinne pahimmassa tapauksessa vielä kerran tavatakseni rakasta veljeä. Patruuna yhtyi asiaan ja lähti lauant. 14 p: nä Purmoon viemään tietoa Svanille. Pyhänä tulivat molemmat sekä [Jak. Henr.] Roos luokseni ja maanantaina matkustimme kaikki Vaasaan. – Klo 6 illalla tulimme perille, ja hetken päästä pääsimme sairaan puheille, joka huolimatta voimattomuudestaan iloisesti vastaanotti meidät, jopa laski leikkiäkin. – Lääkäri antoi hyvää toivoa. Seuraavana aamuna matkustimme me neljä toverusta Maalahdelle [tietenkin Svanin appivaaria tohtori Jak. Wegeliusta tervehtimään]. Kun saman päivän illalla palasimme sieltä, saimme iloisen uutisen, että tauti oli taittunut(!) ja tapasimme Malmbergin iloisena ja hilpeänä. Et voi uskoa, kuinka rakas hän meille oli ja kuinka olimme iloisia. Seuraavana päivänä palasimme kotia. Kihlmanin tapasin Vaasassa, käskien hänen kirjoittaa Sinulle, ja sen hän lupasikin tehdä. – Matka oli hauska ja hupaisa; mutta nyt istun jälleen kotona surkeana kuin Latsarus. Mutta eipä se haittaa. Täytyy oppia jyrsimään kovaa leipäkannikkaakin eikä aina syödä kräämiä. Sitä tulen nyt koettamaan kotielämässäni, niin sisällisesti kuin ulkonaisestikin."

Joulukuun 16 p: nä pääsi Malmberg lähtemään kotiin ja samalla hänen seurueensakin, nimittäin rouva, joka viimein hänkin oli kyennyt tulemaan Vaasaan, sekä Kihlman ja hänen Gelansa. Lääkäri oli määrännyt, että ensinmainitun tulisi ainakin puoli vuotta olla ryhtymättä virkatoimiinsa, mutta siihen rohkealuontoinen mies ei tahtonut taipua; kumminkin on Kihlman merkinnyt muistiin, että Malmberg saarnasi ensi kerran sairautensa jälkeen 16 p: nä toukok. 1847, siis aivan täsmälleen kuusi kuukautta siitä päivästä, jolloin Vaasasta lähti. – Kihlman oli aikonut viettää joulua joko Malmbergilla taikka appivanhempiensä luona ja vasta uudeksi vuodeksi tehdä saarnamatkan Kruununkylään, mutta siihen isä ei kuitenkaan voinut suostua. Oli nimittäin niin,

että sekä Kruununkylän kappalainen Wegelius että Teerijärven kappalainen L. Schalin olivat siksi raihnaisia, etteivät tulleet toimeen ilman apua. Alfredin täytyi siis luvata saarnata joulupäivänä Teerijärvellä, uudenvuoden päivänä Kruununkylässä ja loppiaisena jälleen Teerijärvellä – jopa viimeainittuna päivänä sekä suomeksi että ruotsiksi, mikä on senvuoksi merkille pantava, että hän silloin ensi kerran saarnasi suomenkielellä. – Näin tapahtui, ja vastaanaineet viettivät ensimmäisen joulunsa erillään toisistaan; Gela näet ei voinut seurata miestänsä Kruununkylään, sillä keli oli huono, ja hän oli joutunut tilaan, joka vaati erikoista varovaisuutta. Heidän vaihtamistaan kirjeistä näkee, kuinka ikävä heitä vaivasi. Alfred oli jouluaattona vanhempiansa luona (saarnavuorot oli niin muutettu, että hän joulupäivänä saarnasi emäkirkossa eikä kappelissa), sai niin paljon lahjoja – kaikenlaista, jota tarvittiin uudessa kodissa – "että häpesin", ja saarnasi sitten määrättyt vuoronsa, mutta päivät olivat hänestä kovin pitkiä. Samoin Gelan oli ikävä miestänsä, ja vaikeaa hänen oli olla lähtemättä rakkaan "ukkonsa" luokse.

Myöskin kevätkautena (1847) täytyi Kihlmanin joskus vielä saarnavuorojensa tähden jättää vaimonsa yksin, mutta melkein yhtä usein, kenties useamminkin hän oli muilla matkoilla milloin Gelan kanssa milloin ilman. Näistä on vain lyhyitä muistiinpanoja, mutta ansaitsevat ne kumminkin mainitsemista uusina todistuksina heränneitten pappien alituisesta matkustamisesta. Tuskin oli Kihlman uutena vuotena palattuaan Kruununkylästä ollut viisi päivää kotona, ennenkuin hän 13/1 Malmbergin seurassa lähti Kuortaneelle (A. N. Holmström), Ruovedelle (Peskaan), Tampereelle ja Längelmäelle, missä seurusteltiin Grönbergin sekä Frans ja Berndt Bergrothin kanssa. Kotiin palattiin 22/1, mutta viiden päivän päästä tuli taas Grönberg Lapualle, ja nyt lähdettiin yhdessä Isoonkyröön Antero Ingmanin ja neiti Erika Hällforsin häihin 28 p: nä tammik. Oleskellessaan Durchmanin luona oli Ingman tutustunut kaksi vuotta sitten Ahvenanmaalta Isoonkyröön muuttaneen rovasti K. E. Hällforsin perheeseen, jossa tyttäret olivat heränneitä, vaikka isä ja aluksi äitikin olivat herännäisyysliikkeen vastustajia, ja niin hän sai uuden, samanhenkisen elämäntoverin kotiinsa. Ohimennen mainittakoon, että nämäkin häät olivat "kaksoishäät"; samalla kertaa vihittiin näet Isonkyrön kirkkoherran apulainen Anders Joh. Lilius Henriette Hällforsin, Erikan kaksi vuotta vanhemman sisaren kanssa. Häämatkalla oli Gelakin mukana samoin kuin sillä matkalla, joka kohta sen jälkeen Grönbergin ja Malmbergin seurassa tehtiin Uuteenkaarlepyyhyn, Kruununkylään y.m. – Helmikuulta on mainittava Niilo Gabr. Arppen häät Karolina Snellmanin kanssa Laihian pappilassa (11 p: nä), joissa Kihlman, Malmberg ja Grönberg myöskin olivat, puhumatta käynneistä Ala- ja Ylihärmässä, Alavetelissä (A. A. Favorin) y.m.s. – Maaliskuulla tapahtui laaja kiertomatka, jolla käytiin tervehtimässä ainakin kymmenkuntaa herännyttä ystävää. Kun Kihlman vaimonsa kanssa 15/3 oli palannut Kruununkylästä, matkusti hän vielä s. p: nä Malmbergin ja Essenin seurassa Kuortaneelle (Holmström), sieltä Keuruulle (Jak. Simelius) ja edelleen Jyväskylän kautta Kuopioon. Siellä viivytettiin päivä (20/3) Julius Berghin luona. Seuraavana päivänä matkaa jatkettiin Iisalmeen, jossa tavattiin "ukko", s.o. Paavo Ruotsalainen, ja J. L. Niskanen. Sieltä meni matka Kiuruvedelle ja Pyhäjärvelle, jossa Jonas Laguksen luona vierailtiin kokonaista kaksi päivää. Näiden päivien (24-26/3) kohdalle Kihlman on merkinnyt sanan: "Risbastun" (selkäsauna), joka tietänee, että Lagus jostakin syystä nuhteli joko häntä yksinään taikka kenties koko seuruetta. Loppumatkalla käytiin vielä Reisjärvellä (Jak. Hemming), Halsuassa (Z. Gallenius) ja Lappajärvellä (F. P. Kemell), josta vihdoin Kauhavan hautta saavuttiin Lapuan Marielundiin. Matka oli kestänyt päivää vaille kaksi viikkoa. – Vielä mainittakoon huhtikuun 12-15 p: nä tapahtunut matka Malmbergin, Ingmanin ja Durchmanin seurassa Vaasaan ja Maalahdelle hautajaisiin. [Rovasti J. W. Fontellin suosiollisen tiedonannon mukaan haudattiin 14 p: nä huhtik. 1847 talollisen tytär 22-vuotias Brita Stina Markuksentytär Mattlar, joka samoin kuin hänen lähimmät omaisensa oli kuulunut heränneisiin.]

Oliko Turkuun saapunut tieto Kihlmanin pitkästä olostaan Vaasassa Malmbergin sairauden aikana taikka hänen matkoistaan, sitä ei tiedetä, mutta varmaa on, että tuomiokapitulissa hänen elämänsä katsottiin liian vapaaksi. Sentähden tapahtui, että Pohjanmaalla saatiin huhtikuulla Turun sanomista lukea, että Kihlman oli määrätty armovuoden saarnaajaksi Alatornioon! Saattaa käsittää,

minkä hämmästyksen tämä herätti Kruununkylässä, jossa apulaista sitä enemmän kaivattiin, kuin Wegelius oli tullut niin huonoksi, ettei hän ollenkaan pystynyt hoitamaan virkaansa. Onneksi tuomiokapituli, rovasti Kihlmanin kirjeen johdosta, peruutti määräyksensä, mutta Kihlmanin oli nyt entistä vaikeampi lähteä Lapualta – hänen vaimollaan kun oli viimeinen aika käsissä. Senvuoksi isä kirjoittikin (17/5): "Älä sentään kiirehdi, äläkä häiritse Angelikaasi! Hänestä ja hänen tilastaan riippukoon muutto!" Ratkaisu tuli 27 p: nä toukok., jolloin Gela onnellisesti synnytti terveen tyttölapsen, joka 31 p: nä kastettiin ja sai nimen Hanna. Kun sittemmin äidin ja lapsen tilassa ei mitään huolestuttavaa huomattu, Kihlman 6 p: nä kesäk. matkusti yksin Kruununkylään hoitamaan virkaansa.

Aviopolisojen lyhyt ero aiheutti kirjeenvaihdon, josta tässä muutamia otteita. (Kruununkylä 9/6 1847): "Rakkahin vaimoni! – Vähän ennenkuin tulin tielle, joka poikkeaa pappilaan, huomasin äitikullan (söta mor) tulevan ajaen, kuorma tuoleja y.m. mukanaan. Minä pysähdyn nähdäkseni, kääntyikö hän Kokkolaan vai kirkolle päin. Kun jälkimäinen tapahtui, seurasin hiljaa perässä, ja niin tultiin yhdessä kotiini. Äiti oli hyvin iloinen ja tyytyväinen. Hän oli antanut piikojensa alottaa puutarhatöitä. Minä ryhdyin kohta komentamaan, suunnittelin käytävät y.m. – Nyt on niin paljon tehty, että vain vähän puuttuu. Rakennuksen keskikohdalta joelle menevä käytävä jakaa kasvitarhan kahteen osaan. Toiseen on istutettu ainoastaan mansikoita, sivuille viinimarjapensaita, ja valkosipulia; toisessa on 4 lavaa herneitä, sekä porkkanoita, punajuuria, tilliä, persiljaa ja turkinpajuja. Rediisejä on kylvetty kummankin osaston reunoihin. Pitkin rakennusta on pengertä, jossa tullaan näkemään keisarinkruunuja ja muita harvinaisia kukkia. Vahinko että unohdin Sinun kukansiemenesi. Mutta vähät siitä, ne ovat varmaan jokapäiväisiä verrattuina minun harvinaisuuksiini. Vielä on olemassa pienempi osasto keittiönseinän takana. Siinä kasvaa ruoholaukkaa ja piparjuuria, jos niitä siihen kylvetään ja istutetaan. Kokonaisuus osoittaa puutarhurineroa, ja, jos edistyn, voi minusta aikaa myöten tulla taloustirehtööri. – Huoneita ei enää voi tuntea. Niillä ei ole taipumusta pysyä kohtuudessa. Niin inhottavia kuin olivat, niin valoisia ja siistejä ne nyt ovat. Ne ovat, meidän kesken sanoen, sopimattomia kristityille. Sitten kun raot oli rapattu, on seinille liisteröity harmaata kartuusipaperia. Keittiökamari, jossa kirjoitan tätä, on maalattu harmaaksi ja pirskotettu mustilla ja valkoisilla pilkuilla. Sali on punaisenkeltainen (brandgul) ja makuuhuone taivaansininen, valkoisella marmoroitu. Toiset huoneet ehkä sopivat niin vähän kieltäytyville ihmisille kuin me olemme, mutta makuuhuone on loukkaava. Vanhemmat ovat tehneet parhaimman ymmärryksensä mukaan, ja sentähden olen kiittänyt kaikkea, jotta en syyttä herättäisi mielipahaa. – Astiakaappi seisoo valkoisena salissa. Imperiaalisänky ja perhekätkyt, myöskin valkoisiksi maalattuina, loistavat makuuhuoneessa venäläisten tuolien ympäröiminä. – Hyvästi! Nuku suloisesti, Hannikka!"

(16/6) – "Olen nyt oudossa asemassa. Olen samalla kertaa pappi, sielunhoitaja, marttyyri, ekonommi, isäntä ja emäntä, piika ja renki. Pyhänä herätti saarnani monessa kuulijassa tyytymättömyyttä. Alkusanani olivat: 'Jos joku tulee minun tyköni, ja ei vihaa *isäänsä ja äitiänsä*, ja *emäntäänsä ja lapsiansa* (tämä Sinulle ja minulle) j.n.e., ei se taida olla minun opetuslapseni!' [Luuk. 14: 26,27]. I[sä] on koko ajan ollut hyvin kärtyinen. Harvoin hän on puhutellut minua; ja silloinkin purevasti. Eräänä iltana tapahtui purkaus. Silloin tuli esiin viimekesäinenkin synti, että näet tuloisaarnani edellä annoin veisata: Guds ord hafver förgäten legat j.n.e. (Jumalan sana on ollut unohdettuna). Minä selitin asian niin, että hänen kunniansa pysyi loukkaamatta, mutta pyysin, että hän vastedes, jos oli sitä mieltä, että olin tehnyt väärin, kohta ottaisi asian puheeksi eikä kuukausia ja vuosia hautois paiseita sisässään. Isän mielestä oli tämä liiallista nuhtelemista, ja hän katkaisi keskustelun tuomittuaan minut hengellisesti ylpeäksi, ilman mitään todistusta. Saarnani viime pyhänä oli hänestä riittävä vahvistus hänen väitteelleen. Tulin ohimennen sanoneeksi suruttomia opettajia mykiksi koiriksi. Se oli anteeksiantamaton synti. Sunnuntaista saakka on hän enimmäkseen ollut vai. Äiti on puhunut hänen sijastaan. Joka päivä on minua höylätty ja tuomittu. Yhdentekevää, ryhdynkö selityksiin, selitykset unohdetaan, ja minä olen auttamattomasti lyöty. Näkyy hyvin, että Sinä, suojelusenkelini, olet poissa. Sinua he kunnioittaisivat. – Tänne majataloomme [Härbärge

merkitsee vierasmajaa, majataloa] on tapani joka päivä kävellä; se on kuitenkin turvapaikka. – Joka ilta kastelen puutarhaa. – Ei meillä vielä ole lehmää eikä piikaa. Odotan vielä Jumalalta. – Äiti on suositellut 14-vuotiasta tyttöä, joka osaa suomea ja ruotsia. Hän voisi olla keittäjän ja lapsenpiian varana, sillä emme kai ota useampia." —

Jälkimäinen ote todistaa, että Alfredin suhde vanhempiin yhä oli kireänlainen, ja kuinka se olisikaan voinut parantua, kun nyt isä ja poika saarnasivat samassa kirkossa. Se erimielisyys uskonnollisissa katsantotavoissa, joka ennen oli esiintynyt ainoastaan kirjeissä taikka keskusteluissa neljän seinän sisällä, tuli nyt kuuluviin julkisuudessa, ja kun Alfred nuoruuden innolla ja vahvalla vakaumuksella kohdistaa kuulijoihinsa parannuksen vaatimuksia noudatti Malmbergin y.m. herännäisjohtajien saarnatapaa ja koetti tehdä opetuksensa mahdollisimman sattuvaksi ja kuhunkin yksityiseen tehoavaksi, niin ei ole ihme, että isä ja muutkin loukkaantuivat. He käsittivät mieskohtaisiksi viittauksiksi semmoistakin, joka lausuttiin yleisessä mielessä. Niin esim. oli ilmeisesti käynyt, kun Alfred puheena olevassa saarnassa, selittäessään, miten Jumala kutsuu vieraita taivaallisiin pitoihin, muun muassa oli sanonut sen tapahtuvan lähettämällä uuden hartaan opettajan seurakuntaan. "Hänen lähetyksensä on jo merkki siitä", oli hän sitten jatkanut, "että ehtoollinen on pidettävä, että otollinen aika on tullut sille seurakunnalle, johon hänet on lähetetty. Tiedän kyllä, mitä Te, kuulijani, ajattelette tässä asiassa. Te olette iloisia, jos opettajanne ovat suruttomia ja mykkiä koiria, jotka eivät voi haukkua. Teistä ovat semmoiset opettajat hyviä, jotka mielellään makaavat ja nukkuvat hengellisessä suruttomuudessa, sillä he antavat Teidänkin nukkua, vaikka olisitte aivan helvetin partaalla. Semmoisia opettajia Te ylistätte, jotka imartelevat Teitä synneissänne ja huvittavat Teitä hyödyttömällä opilla, jota ette edes ymmärräkään. Mutta jos Jumala lähettää Teille palvelijoitaan s.o. uskollisia ja rehellisiä opettajia, jotka julistavat Teille totuuden ja Jumalan neuvot autuuteenne, niin Te kirootte ja ylenkatsotte heitä. Ja jos Jumala siunaa semmoisten opettajien saarnaa, niin että ihmiset heräävät synninunestaan huolehtimaan ikuisesta pelastuksestaan ja että nämä heränneet eivät enää voi jatkaa samaa kelvotonta elämää, jossa Te edelleen viihdytte, silloin Te sanotte: 'Niin, se on tuo saatanan pappi, joka viettelee kansaa. Se on hän, joka pirullisella opillaan rakentaa eripuraisuutta vanhempien ja lasten, miehen ja vaimon välille! Voi, rakkaat kuulijani, häntä, joka harrastaa Teidän ikuista onneanne, Te kirootte. Häntä, joka rukoilee edestänne, Te vihaatte. Ettekö ymmärrä, että Jumala osoittaa Teille suuren armon, kun hän lähettää Teille opettajia, jotka etsivät Teidän parastanne, mutta päinvastoin on se suuri vihan osoitus, kun hän lähettää paimenia, jotka etsivät' omaa parastaan." —

Kaksi päivää edellisen kirjeen jälkeen Alfred lähetti Gelalle pienen kirjelijun (18/6), jossa seuraavat sanat ilmeisesti viittaavat isän ja pojan väliseen riitaan: "Ei minulla nyt ole mitään kerrottavana täältä, paitsi että kaikki näyttää pimeältä. Saarnakaava ('predikoformulär') on minulle asianomaisesti annettu! – Ole rauhallinen, rakas ystävä; minun täytyy, joskin kirvelevin sydämin, noudattaa muiden tahtoa. Ehkä vastedes vielä valkenee. – Yksinäinen ystäväsi Alfred."

Näistä sanoista päättäen oli isä jollakin tavoin rajoittanut Alfredin saarnavapautta. Siitä oli poika alakuloinen, mutta kun hän puolitoista viikkoa myöhemmin (28/6) lähti Lapualle noutamaan pikku perhettään Kruununkylään, oli hän kai jo rohkaissut mielensä. Gelan rakkautta uhkuvista kirjeistä hän tiesi tämän jotakuinkin toipuneen ja lapsenkin hyvin menestyvän, joten kodin onni näytti turvatulta – kodin, joka nyt vihdoin, yksitoista kuukautta häitten jälkeen, oli heille valmis. Lapualla ei ollutkaan muuta tehtävänä kuin järjestää kaikki muuttoa varten. Malmberg oli jo matkustanut Peskaan, eikä Kihlman olisi saanut kiittää häntä suuresta vieraanvaraisuudesta, ellei hän (Malmberg) olisi heinäkuun 3 p. palannut kotia, arvatenkin juuri hyvästijättöä varten. Kolme päivää myöhemmin Kihlman lähti kiluineen kaluineen. Matkalla perhe poikkesi Ylihärmän Liinamaahan appivanhempien luokse, joten Kruununkylään tultiin 8 p. nä.

* * * * *

Tästä lähtien neljättä vuotta eteenpäin on verraten vähän tietoja Alfred Kihlmanin yksityisestä elämästä. Hän ei enää ollut kirjeenvaihdossa vanhempiensa kanssa, syystä että he asuivat samalla

paikkakunnalla, ja hänen muille läheisille lähettämänsä kirjeet ovat teillä tuntemattomilla. Kuvaus tästä ajasta on sentähden entistä yleispiirteisempi.

Ensi kesänä ja seuraavinakin Kihlman varusteli asuntoaan ja talouslaitostaan ikäänkuin pitkääkin aikaa varten. Rakennus laudoitettiin ja luultavasti jo silloin maalattiinkin punaiseksi, jommoisena se vieläkin vaatimattomana, mutta siistinä, haapojen ja koivujen ynnä vihantien peltojen ympäröimänä seisoo paikallaan. Hevonen ostettiin ja pari lehmää, ja paitsi puutarhaa, josta ylempänä on puhuttu, oli Kihlmanilla pieni kuokkamaa saarella kapean joenhaaran toisella puolella vastapäätä kotia. Perunoita ja vähän muutakin viljaa saatiin siis ostamatta. Mitä ei kotona ollut, hankittiin Kokkolasta, johon ei ollut kahtakaan peninkulmaa, puhumatta naapuritaloista. Näin oli toimeentulo mukava, ja taloudenhoito tuotti nuorelle isäntävälle enemmän hupia kuin räsitusta.

Aikaa ei puuttunut seurusteluun. Pappilaan oli vain noin kaksi kilometriä. Sinne kun käveltiin, kuljettiin joen vartta ylöspäin ensin valoisan, ristinmuotoon rakennetun kirkon ohitse, kunnes tultiin Isolle sillalle ("Storbron"), missä ranta-valtatie menee joen yli, ja siitä edelleen joen pohjoispuolta perille asti. Tämä kävelytie oli ja on tänä päivänäkin sangen miellyttävä, sillä molemmin puolin jokea, joka sekin pienine koskineen on näöltään vaihteleva, on nähtävänä pitäjän parhaimmin viljelty osa taloineen ja tasaisine viljavainioineen. Ymmärrettävää on, että vanhat ja nuoret Kihlmanit usein tapasivat toisensa. Sitä paitsi kävi nuorten luona tavan takaa heidän läheisiä ystäviään, Anttu Favorin, K. Nauklér, F. P. Kemell, Antero Ingman y.m. Kysyä saattaa, eikö rovasti Kihlmanin ja hänen rouvansa tutustuminen Alfredin ystäviin saanut heitä yleensä lähemmäksi heränneitä. Valitettavasti ei niin tapahtunut, ja lienee ainakin osaksi syy siihen ollut näissä nuorissa ystävissä. Heistä näet sanotaan, että he usein melkein loukkaavalla tavalla karttivat vanhojen seuraa. – Paitsi kaupunkeihin (ei ainoastaan Kokkola vaan myöskin Uusikaarlepyy ja Pietarsaari olivat aivan lähellä) ja naapuriseurakuntiin, ei Kihlman ensi aikoina tehnyt muuta kuin yhden pitemmän matkan, nimittäin Keuruulle Frans Bergrothin virkaanasettajaisiin (8/8 1847).

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.